

MB
H. 23

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

Η
ΕΞΟΔΟΣ
ΤΟΥ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Θέατρο

ΑΘΗΝΑ
1956

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

★

Ἡ Θεατρικὴ Σκηνὴ ἀπ' τὰ πρῶτα κιόλας χρόνια μετὰ τὴν Ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου, φορτώθηκε τὸ μεγάλο χρέος νὰ κρατήσῃ ζωντανισμένο δραματικὰ τὸ ἀθάνατο ἔπος τῆς πολιορκημένης πολιτείας. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ συγγραφεὺς Δημήτρης Φωτιάδης στὸ ἱστορικὸ βιβλίο του «Μεσολόγγι» σ' ἀρκετὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτεύουσας ἀνεδαῖκταν τότε θεατρικὰ ἔργα, μὲ θέμα τὴν Πολιορκία καὶ τὴν Ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου. Στὸν τόπο μας τὴν πρώτη ἀπόπειρα τὴν ἔκανε ἡ Εὐανθία Κατση, γράφοντας τὸ ἑμμετρο δρᾶμα «Ὁ Νικητὰς» ἐμπνευσμένο ἀπ' τὸ ἀπέραντο αὐτὸ θέμα. Προσπάθειες ἀνάλογες, γίνονταν καὶ γίνονται πολλές. Τὸ μόνεπραχτο «Νὰ ζεῖ τὸ Μεσολόγγι» τοῦ ποιητῆ Βασίλη Ρώτα παραμένει ἀπ' εἰς εὐχαιστικότερες προσφορὰς στὸ θέατρο μας.

Ἡ Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου, ἀποτελεῖ μίαν ἀκόμα προσπάθεια νὰ δοθῇ ἀλόκληρο τὸ ἔπος στὶς τελευταῖες του κρίσιμες μέρες, ἔπειθ ἡ δραματικὴ κωμωδία διατηρεῖται ἀκέραια τὴ φλόγα τῆς, γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ ὡς εἰς σήμερα νὰ φωτίζῃ τὸν κόσμο, στέν ἀγόνια τῆς λευτερίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρέπειας.

★

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΛΕΙΨΕ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΟΚΤΗΣΗΣ:

ΟΛΗΣ
ΓΩΓΗΣ:

194

ΣΑΓΩΓΗΣ:

ΟΜΗΣΗΣ:

ΣΤΑ

Επί Βιθυνίου / ως υφιστάμενος Μεσογείου
Παγκρατίου Σχολής

Μαίης

19/5/57

Έκδοσις 29 Διδύμων

Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΒΑΛΒΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΕ. 15095

Τ.Α. 889.2 ΣΤΑ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

Η
ΕΞΟΔΟΣ
ΤΟΥ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Τραγωδία
Σε δύο μέρη — Δέκα σκηνές

•

ΑΘΗΝΑ

1956

Γιὰ νὰ παιχτεῖ τὸ ἔργο καὶ γιὰ ὁποιαδήποτε χρησιμοποίησή
του, πρέπει σύμφωνα μὲ τὸ νόμο νὰ ὑπάρχει γραπτὴ ἄδεια τοῦ
συγγραφέα ἢ τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων.

Τὰ μάτια μου δὲν εἶδαν τόπον ἐνδοξότερον
ἀπὸ τοῦτο τ' Ἀλωνάκι.
Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

Τ Α Π Ρ Ο Σ Ω Π Α

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ, ὁ δημογέροντας τοῦ Μεσολογίου.

ΝΟΤΗΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς.

ΝΙΚΟΛΑΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ, καπετάνιος - στρατηγός.

ΚΙΤΣΟΣ ΤΖΑΒΕΛΑΣ, καπετάνιος.

ΝΙΚΟΛΑΣ ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ, γραμματικὸς τοῦ Στουρνάρα.

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ ΡΩΓΩΝ ΙΩΣΗΦ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΙΑΚΩΒΟΣ ΜΑΓΕΡ, ἐκδότης ἔφημερίδας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ, τυπογράφος.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ, προύχοντας τοῦ Μεσολογίου.

ΜΗΤΣΟΣ ΚΑΝΑΤΑΣ, μαντατοφόρος.

ΓΙΩΡΓΗΣ ΤΣΟΓΚΑΣ, καπετάνιος.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΑΓΚΟΣ, μικροκαπετάνιος.

ΤΑΪΡΑΓΑΣ ΑΜΠΑΖΗΣ, τοῦρκος ἀξιωματοῦχος.

ΑΡΑΠΗΣ, αἰχμάλωτος στὴ δούλεψη τοῦ Μπουχιώτη.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ, ἡ « ποιπεμένη ».

ΓΡΙΑ ΒΑΡΒΑΡΙΝΑ, ἡ μάνα τοῦ Μεσολογίου.

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ

Β΄ ΓΥΝΑΙΚΑ

Γ΄ ΓΥΝΑΙΚΑ

Α΄ ΚΟΡΙΤΣΙ

Β΄ ΚΟΡΙΤΣΙ

Γ΄ ΚΟΡΙΤΣΙ

Α΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

Β΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

Γ΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

Α΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ

Β΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ

Γ΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ

Α΄ ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ

Β΄ ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ

ΟΡΓΑΝΟΠΑΙΧΤΕΣ

ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΟΙ ΣΚΗΝΕΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

- 1.— Νύχτα, πλάϊ στή λιμνοθάλασσα.
- 2.— Λίγο πριν ξημερώσει, στή Μεγάλη Ντάπια.
- 3.— Σούρουπο, σ' ένα πλάτωμα κοντά στήν άκρολιμνιά.
- 4.— 'Απομειήμερο, στο τυπογραφείο του Μάγερ.
- 5.— Πρωί, έξω απ' τὸ καλύδι του Μπότσαρη.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

- 6.— 'Απόγειομα, στο σπίτι του Κίτσου Τζαδέλα.
- 7.— Βραδιάζοντας, σ' ένα σταυροδρόμι του Μεσολογγιου.
- 8.— Νύχτα, κοντά στο φράχτη.
- 9.— Χάραμα, στα «Καψαλαίικα».
- 10.— Πρωί, σε μιὰ πλαγιά της Βαράσοβας.

Στὸ Μεσολόγγι, τέλη του Μάρτη άρχές του 'Απρίλη 1826
Λίγες μέρες πριν από την 'Εξοδο.

Μ Ε Ρ Ο Σ Π Ρ Ω Τ Ο

Σ Κ Η Ν Η Α΄

Σβήνουν τὰ φῶτα τῆς πλατείας τοῦ θεάτρου. Σκοτάδι. Ἀκούγεται μιὰ δυνατὴ κανονιά. Δεύτερη. Τρίτη. Παύση. Ἀνοίγει ἡ Αὐλαία.

Νύχτα, πλάϊ στὴ λιμνοθάλασσα. Μόλις φαίνεται ἀπὸ δῶ τὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι μέσα σὲ μιὰν ἀνάλαφρη καταχνιά — ἔπαψε τ' ἀπόγιομα ἢ βροχὴ καὶ τώρα ξαστερώνει. Λειψὸ φεγγάρι πίσω ἀπὸ κάποιο σύγνεφο. Βράχια.

Μπαίνει φωνάζοντας ἡ Α΄ Γυναίκα καὶ ἀγναντεύει πέρα, τὰ σκοτεινὰ κύματα.

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ : Τὰ καράβια μας ἔρχονται, τὰ καράβια μας! Τὰ καράβια μας ἔρχονται κατὰ δῶ. Τρυπώσανε ἀπ' τὸ κρυφὸ πέρασμα στὴ λιμνοθάλασσα, καὶ νύτα ὅλα μαζί φέρνουν ψωμιὶ στὸ Μεσολόγγι. Τρεχάτε γυναικες κ' ἔρχονται τὰ καράβια μας σᾶς λέω!

ΦΩΝΕΣ (Ἀπὸ μακριά) : Τὰ καράβια μας ἔρχονται!

(Φτάνουν λαχανιασμένες ἀπ' τὴ λαχτάρα ἡ Β΄ κ' ἡ Γ΄ Γυναίκα. Τίς ἀκολουθᾷ μετὰ τὸ ραβδί της ἡ γριὰ - Βαρβάραινα).

Β΄ ΓΥΝΑΙΚΑ : Τὰ καράβια μας — τὰ καράβια μας...

Γ΄ ΓΥΝΑΙΚΑ : Εἶναι τὰ καράβια μας; Τᾶϊδατε καλὰ;

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Τίποτα δὲν εἶναι, μὴν τίς ἀκοῦς. Λὲν ξέρουν τί λένε. *(Σκαρφαλώνουν στὰ βράχια).*

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ : Ὅχι, κοιτᾶχτε. Ὅρκο παίρνω πὼς εἶναι τὰ καράβια μας.

Β΄ ΓΥΝΑΙΚΑ : Κ' ἐγὼ θαρρῶ.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Θὰ σᾶς γελᾶν τὰ μάτια σας καὶ ἄς μὴ γεράσατε ἀκόμα σὰν ἐμένα. Ἐγὼ δὲν πιστεύω τίποτα.

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ *(Τὴ σπρώχνει)* : Ἐκεῖ λέω — ἴσα. Ἐκεῖ ποὺ σμίγει ὁ ἴσκιος μετὰ τὰ κύματα.

Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ποῦ; Ποῦ;

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : "Ονειρα τῆς νύχτας μ' ἄδεια κοιλιά. Δὲν εἶναι τίποτα κοκόνες. Ἐμένα ν' ἀκούτε πού βαρέθηκα νὰ σπέρνω κούφια μύγδαλα.

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ: Σώπα γριά.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : "Αν τὰ κύματα γίνονταν καράβια τότες οἱ αὐλές μας θ'ἄβγαζαν ἀντὶς τσουκνίδες ψάρια μὲ τὸν πῆχyu καὶ τὰ ξερὰ πηγὰδια μας θὰ γέμιζαν ἀνθόνερο κι ἀστέρια μέρα μεσημέρι.

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : "Ὅμως τὰ καράβια μας μὲ τὸν Μιαούλη καπετάνιο, τρία μερόνυχτα γυροφέρνουνε στὸ πέλαγο ψάχνοντας νᾶβρουν τρόπο νὰ περάσουν μέσα — δὲν τ' ἀκουσες;

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Εἴμαστε κλεισμένοι ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα. Μῆτε καράβι μπορεῖ πιά νὰ μᾶς ζυγώσει, μῆτε πουλί.

Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Κάτι σὰν ἄσπρο σύγνεφο περνάει ἀντίκρυ, χαμηλά.

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ: Μιὰ βάρκα! (*Κοιτᾶνε*).

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Μιὰ βάρκα ποῦγινε κιόλας ἀφροθαλάσσι. Νά, πάει χάθηκε τώρα κι αὐτὸ πίσω στὴ δίπλα τοῦ νεροῦ μαζί μὲ τὰ καράβια καὶ τὶς ἄκαρπες ἐλπίδες. "Ὅλα τὰ βλέπεις τοῦ λόγου σου ἔξῃ ἀπ' ὅ,τι γίνεται. (*Σωπαίνουν*).

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Τίποτα δὲν εἶταν.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Πάλι καλά πού δὲ σᾶς ἀκουσαν οἱ ἄντρες νὰ κατέβουν, νὰ βλαστημᾶνε τὸ μαραμένο κόρφο σας.

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἡ νύχτα ξεγελάει...

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Χά, ἡ νύχτα! Ἡ λαχτάρα σᾶς ξεγελάει κοκόνες. Ἡ μαύρη λαχτάρα ν' ἀναπιάσουμε προζύμι γιὰ νὰ μοσκοβολήσουν αὔριο οἱ φουῆνοι τοῦ Μεσολογγίου, φρέσκο ψωμὶ καὶ λευτεριά.

Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ (*Σὲ λίγο*): Δὲ γίνεται νὰ βαστάξουμε ἄλλο μὲ τόση πείνα.

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ (*Κάθεται*): "Ὁχ καὶ ποῦ δὲ γύρισα ὅλη μέρα. Εἶπα νὰ φτιάσω μιὰ πίττα στ' ἀγόρι μου ἀπὸ ροκανίδι καὶ ξερὰ χόρτα. Δὲ βρῆκα μῆτ' ἀγκάθι.

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἐγὼ ἔγδαρα μὲ τὸ νύχι μου τὸ κόνισμα τῆς Παναγιᾶς κ' ἔβγαλα ἓνα σβῶλο κερὶ. Τὸν ἔστειλα τοῦ ἄντρα μου νὰ τὸν δαγκάνει πολεμώντας. Εἶταν ἁμαρτία, ναί, τὸ ξέρω, μὰ σὰν τὴν πείνα δὲν ἔχει ἄλλη χειρότερη ἁμαρτία.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Χάθησαν τὰ ζωντανὰ σὲ τούτη τὴ γῆς. Ἄλογατα, σκυλιὰ, ποντίκια, σαύρες, κάμπιες, νυχτερίδες. "Ὡς

καὶ τὸ νερὸ στοὺς βάλτους ποὺ τὸ πληθαίνουν τὰ σκουλή-
κια, κοντεύει νὰ σωθεῖ κι αὐτό.

(Πέφτει μιὰ κανονιά. Ἀναταράζονται).

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Τί εἶταν;

Β΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Γιὰ σῶπα.

(Πέφτουν κι ἄλλες κανονιές. Κάθε φορὰ ἀπλώνεται μιὰ
κόκκινη φλόγα πάνω στὴ λιμνοθάλασσα καὶ φέγγει γιὰ λίγο
ἢ πολιορκημένη πολιτεία).

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Ἄκοῦτε...

Γ΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Ποῦ νὰ χτυπᾶνε τέτιαν ὦρα;

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἡ φωτιά βγαίνει μεσοπέλαγα.

Β΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἐνα ξάρτι μὲ πανιὰ φάνηκε — σὰν ἀράχνη ποὺ
τὴ φωτίζει ἀστραπή. (Κανονιές).

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Ἄναψε γερὸ κανονίδι.

Γ΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Λέτε νὰ μπαίνουν τὰ καράβια μας στὴ λιμνοθάλασσα
καὶ νὰ χτυπιοῦνται ἀπ' τὰ καράβια τοῦ Μπραϊμῆ;

Β΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Ὡ Θε μου, βόηθησε τὸ Μεσολόγγι!

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Ἐγὼ δὲ λέω τίποτα σὰ δὲν ἀγκαλιάσω μὲ τὰ δυὸ
χέρια Ἐδραϊκο ἄλμπουρο ποὺ νὰ τῷχει σκάψει ὁ ἰδρώτας
καὶ τὸ κύμα.

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἄπιστη γριά, κακόγλωσση. Κι ὁ Χριστὸς νᾶρθει
μπροστά σου, τὸν ἀρνίεσαι!

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Κάλλιο ἄπιστη παρὰ νὰ μαζεύω νερὸ μὲ τρούπιο
φέσι.

Γ΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Σωπᾶτε. Κάποιοι τρέχουν κατὰ δῶ.

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἐρχονται γιὰ τὶς βάρκες.

Β΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Ναί!

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Κατεβαίνουν νὰ πάρουν τὶς βάρκες γιὰ ν' ἀντα-
μώσουν τὰ καράβια μας.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Πολὺν βιάζεσαι κοκόννα.

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Θὰ τὸ ἰδεῖς.

Γ΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Πέστε τους, ἂν θένε πλάτες γιὰ φόρτωμα καὶ πόδια
ποὺ νὰ βουλιᾶν ἀνάλαφρα στὰ λασπονέρια, εἴμαστε μεῖς ἐδῶ!

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ (Φωνάζει): Ἐἶ Μεσολογγίτες! Μεσολογγίτες!

Β΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Δὲν ἀκοῦνε.

Κ' ΟΙ ΤΡΕΙΣ: Μεσολογγίτες!

Β΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Ποῦθε νὰ πῆγαν; Χάθηκαν. Πηδήξανε στὴ ρε-
ματιά.

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ : Θὰ τραβᾶν ἴσα στὴ λιμνοθάλασσα. Πᾶμε τε. Κ΄ ἐμεῖς κοντὰ τους. Ἔλα γριά.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Ἀντέστε μονάχες. Τίποτα δὲν ξεγελάει ἐμένα πού ἔθαψα ὅλες τὶς φαμελιές μου μὲ τοῦτα τὰ σαπιοχέρια.

Κ΄ ΟΙ ΤΡΕΙΣ (Φεύγοντας): Μεσολογγίτες...

(Χάνονται. Ἡ Γριά κουρνιάζει πάνω στοὺς βράχους, τόσο πού δὲν ξεχωρίζει στὸ μισοσκοτάδο. Σὲ λίγο μπαίνει γελώντας ἢ Βασιλική).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Μὴ σκιάζετε λεβέντες μου! Νεράϊδες εἴταν πού κυνηγᾶνε τὸ φεγγάρι! (Μπαίνουν δειλὰ ὁ Τσόγκας κι ὁ Ράγκος κρατώντας ἀπὸ ἕναν μπόγο μαζὶ μὲ τ΄ ἄροματά τους).

ΤΣΟΓΚΑΣ : Στοιχειὰ δὲ λὲς καλύτερα. Σὰν τὰ στοιχειὰ βγαίνουν τὶς νύχτες ἀπ΄ τὰ χαλάσματα οἱ Μεσολογγίτισσες, οἱ ψόφιες. Ἄς ἤξερα τί θένε πιά.

ΡΑΓΚΟΣ : Ἐμᾶς φωνάζανε...

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ἐσᾶς φωνάζανε κ΄ εὐθὺς πέσατε στὸ ρέμα — ἴδια πλατάνια πού τὰ χτυπᾶνε κεραυνοί. Σὲ καλὸ σας! Πρώτη μου φορὰ τοῖδα τέιο πράμα: γυναῖκες νὰ γκρεμίζουνε τοὺς ἄντρες μὲ τὶς φωνές! (Γελάει).

ΤΣΟΓΚΑΣ : Ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνε Βασιλική, ἔτσι ἔπρεπε, μὴν τὸ γελᾶς. Ἄν μυριζόντουσαν πὼς ἀφήνουμε κρυφὰ τὸ Μεσολόγγι, θᾶρχονταν ξωπίσω μας καὶ θὰ χαλνοῦσε γιὰ πάντα τὸ σκέδιο. Δὲ βλέπεις; Ἄπόψε τελειώνουν ὅλα. Ἡ Κλεισοβα αἰγεται... Τὴν ἔβαλε μπροστὰ ὁ Μπραῖμης μὲ χοντροὶ φωτιά. Ὡς τὴν αὐγὴ θᾶχει πέσει καὶ τὸ στερνὸ ταμπούρι μας ἀπ΄ τὴ μεριά τῆς θάλασσας καὶ δὲ θὰ μπορεῖ νὰ βγεῖ κανένας — εἴτε κρυφὰ, εἴτε μὲ ἄδεια.

ΡΑΓΚΟΣ : Ἀνάθεμα! Τί κάνουν τὰ δικὰ μας τὰ καρᾶβια; Γιατί στέκουν ὄξω ἄβουλα;

ΤΣΟΓΚΑΣ : Αὐτὰ μηνύσανε πὼς δὲν τὰ βγάζουν πέρα. Κ΄ ἔχουν δίκιο. Τριάντα εἶναι ὅλα κι ὅλα, τριάντα Ὑδραῖκα ψαροκάϊκα πὲς, κ΄ ἔχουν ἀντίκρου τους ἑκατὸ τρικάρτα μὲ διπλὰ κανόνια. Πάρτο ἀπόφαση. Τώρα ὁ καθένας ὅπως μπορεῖ νὰ γλυτώσει — αὐτὸ εἶναι. Εἶδεμὴ θὰ φᾶμε τὶς σάρκες μας ἀπ΄ τὴν πείνα, γιὰ θὰ στείλει ὁ Κιουταχῆς τὰ κεφάλια μας πεσκέσι στὸν Σουλτάνο.

ΡΑΓΚΟΣ : Ἄς μὴ χασομερᾶμε τὸ λοιπόν. Βασιλική, ἐσὺ φρόντισε ὅπως εἴπαμε νὰ πλανέψεις τὰ παλληκάρια πού φυλᾶν τὸ δρόμο κ΄ ἐμεῖς θὰ κόψουμε ἀπ΄ τὸ βάλτο. Σίγουρα θὰ τὰ καταφέρεις. Ἄμα τοὺς λὲς ἐκεῖνα τὰ ὄμορφα τραγοῦδια πού ξέρεις κι ἀρχίζεις τὰ καμώματα, τοὺς παίρνεις τὸ μυαλό...

- ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Θὰ τοὺς πάρω τὸ μυαλό, μ' ἄντε νὰ τοὺς ξεφύγω ὕστερα!
- ΤΣΟΓΚΑΣ : Τοῦ λόγου σου, ἀστέρι μου, βγαίνεις ὅ,τι ὥρα θέλεις. Ἐπὶ καιρὸ γίνεται κουβέντα νὰ σὲ διώξουν, γιατί λέει — βάνεις σὲ σκάνταλα τοὺς πολεμιστές...
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*Ἀνάβει μονομιᾶς*) : Ποιὸς τὸ λέει ; Ποιὸς ἔξυπνος τὸ λέει ;
- ΡΑΓΚΟΣ : Τί σὲ νιάζει ; Μήτε πὸν θὰ σὲ ξαναδοῦνε πιά στὰ μάτια τους. Πᾶμε καὶ θὰ σὲ περιμένουμε ὄξω, στὴ σούδα.
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*Ἄγρια*) : Σταθεῖτε. Ἐγὼ δὲν πάω πουθενά !
- ΤΣΟΓΚΑΣ : Χωρατεύεις Βασιλική...
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Καμαρωῶτε πῶς μὲ κάνατε γιὰ νὰ πέσω μαζί σας στὸ ρέμα. Γέμισα βοῦρκο. Ἄ, στὰ κομμάτια ! Κι εἶταν τὸ καινούργιο μου φουστάνι...
- ΡΑΓΚΟΣ : Αὐτὸ λογαριάζεις ; Δὲν εἴμαστε καλά.
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Χμ, κουβαρντά μου, γιὰ φέρε μου ἄλλο. Ἐψαξα τεσσερα προικιά πὸν ὀρφάνειψαν καὶ τὸ βρήκα, τὸ ξέρεις ;
- ΤΣΟΓΚΑΣ : Ἐγνία σου κι ἅμα θὰ βγοῦμε ἀπὸ δῶ θὰ σὲ ντύσω στὸ μετᾶξι καὶ στὴ νταντέλα. Πάνω σου θὰ κουδονάει ὄλο βενέτικο φλουρί, καθὼς τ' ἀξίζεις.
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Τέτια ἔχω ἀκούσει ἕνα σωρό. Ἀπόταν λευτερώθηκα ἀπ' τὸ χαρέμι τοῦ πασᾶ, οἱ ἄντρες μοῦ τάζονε μάλματα γιὰ μιὰ νύχτα κ' οἱ γυναῖκες μὲ φτυοῦνε.
- ΤΣΟΓΚΑΣ : Τί λόγια εἶν' αὐτὰ πὸν λές... Ἐγὼ λογαριάζω νὰ σὲ πάω στὰ μέρη μου πὸν δὲν σὲ ἔξει κανένας γιὰ νὰ σὲ κάνω ἀφέντρα, νὰ σὲ προσκυνᾶν Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι. Ἐχω μεγάλο βιός, δλάκαιρο χωριὸ διαφεντεύω. Δὲ γίνεται πόλεμος ἐκεῖ, ζοῦμε ἤσυχα — δὲ σηκώσαμε ντουφέκι γιὰ νὰ μᾶς χτυπήσουν. Ἐλα, βόηθησε νὰ φύγουμε καὶ στὴν πρώτη ἐκκλησιὰ πὸν θὰ βρεθεῖ μπροστά μας θὰ βάνουμε στεφάνι. Νά, πιάσε τὰ φλουριά μου — καὶ τὸ δαχτυλίδι τῆς μάνας μου πιάσε. Μοῦ τᾶψε πεθαίνοντας γιὰ τὴ γυναῖκα πὸν θὰ πάρω. Δὲν ἔχω καλύτερο ἀπὸ τοῦτο — κι ἀπ' τὸν ὄρκο μου εἶν' ἀκόμα πιὸ ἱερό. (*Παύση*).
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Καλὰ Γιωργάκη Τσόγκα. Κράτησε τὰ φλουριά σου — γιὰ τὴν ὥρα μοῦ φτάνει τὸ δαχτυλίδι. Πρέπει νὰ βαστάει ὁ καθένας μιὰν ἄκρη ἅμα πορευόμαστε στὰ σκοτεινά.
- ΡΑΓΚΟΣ : Ἐχε στὸν καπετάνιο ἐμπιστοσύνη...
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Αὐτὸ νὰ μοῦ τὸ πεις αὔριο. Χωθεῖτε τώρα στὰ χαλάσματα καὶ μόλις ἀκούσετε γέλια καὶ τραγούδια, περάστε

ἀπ' τὸ βάλτο, ἔξω. Ἄν θέτε μὲ περμένετε στὴ σοῦδα, δὲ θ' ἀργήσω. (Οἱ δύο ἄντρες ἐτοιμάζονται νὰ ξεκινήσουν).

ΤΣΟΓΚΑΣ (Τῆ φιλάει γρήγορα): Σ' εὐχαριστῶ Βασιλική.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ (Πειεῖται ἀπ' τοὺς βράχους): Καταραμένη νᾶμαι ἂν ἀφήσω νὰ βγεί τέτια σπορὰ ὄξω ἀπ' τὸ Μεσολόγγι. (Γυρνᾶνε κι οἱ τρεῖς ξαφνιασμένοι καὶ τῆ βλέπουν).

ΤΣΟΓΚΑΣ: Ποῦθε ξεφύτρωσε αὐτή;

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Κανεὶς δὲ βγαίνει ἔτσι ἀπὸ δῶ, ἄντρες! (Κατεβαίνει μπροστά τους ὀργισμένη καὶ περήφανη).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (Ποῦ συνέρχεται πρώτη): Τραβᾶτε στὴ δουλειά σας. Εἶναι ἡ γριὰ ποῦχασε τὰ λογικά της, ἡ τρελλο-Βαρβάραινα. (Ἐκεῖνοι πᾶνε νὰ φύγουν).

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Ἔ, στὸν τόπο! Μιὰ τρίχα νὰ σολέψετε, φωνάζω καὶ σᾶς πελεκᾶνε κ' οἱ ἀπόξω κ' οἱ ἀπὸ μέσα. Τ' ἀκουσα ὅλα!

ΤΣΟΓΚΑΣ: Μὰ τί θές νὰ κάνουμε γριὰ; Ἔνα χρόνο βαστάμε χωρὶς βοήθεια κι ἀνάπαψη. Ἄφανιστήκαμε. Χάθηκαν ὡς κ' οἱ πέτρες ποῦ βάλαμε γιὰ φράχτη — τὶς ἔλυωσε ἡ φωτιά.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Ἐπῆξε ὅμως κειδὰ τὸ αἶμα, τὸ αἶμα τῶν παιδιῶ μου κι αὐτὸ ἀντέχει πιὸ γερὰ κι ἀπὸ τὶς πέτρες.

ΡΑΓΚΟΣ: Καὶ τὸ αἶμα ἔχει ἀρχίσει νὰ λυώνει μὲ τὴν ἀνάσα τοῦ ἔχτροῦ. Ζύγωσε τὸν φράχτη καὶ στῆσε αὐτί. Μιὰ δρασκελιά τόπος μᾶς χωρίζει. Σύρε ν' ἀκούσεις τὴν ἀνάσα του καθὼς περμένει νὰ χυμῆξει — ὡς καὶ τὸ χτύπο τῆς καρδιάς του ἐγὼ ἀκούω.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Τότες γιατί δὲ μπαίνει μέσα παρὰ ξοδεύει ψυχὲς καὶ βόλια καὶ χαλιέται πιότερο κι ἀπὸ μᾶς.

ΤΣΟΓΚΑΣ: Κι αὐτὸ θὰ γίνεῖ σὲ λίγο.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Θὰ γίνεῖ ὄντας μᾶς παρατᾶνε ἄντρες σὰν καὶ σένα — γιὰ μιὰ πομπεμένη.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Ἔχω ἀρρεβώνα γριὰ καὶ φεύγω πιὸ τίμια κι ἀπὸ τὶς μοσχοθυγατέρες σας ποῦ τὶς ξαρρεβωνιάζει ὁ πόλεμος κάθε τόσο. Νὰ ὁ ἄντρας μου καὶ νὰ τὸ δαχτυλίδι του. Πᾶμε γιὰ στεφάνι καὶ πὲς το νὰ τὸ μάθουν οἱ ἄντρες σας π' ὅταν πλαγιάζουμε μὲ σᾶς, τὶς τίμιες, ὄνειρεύονται μένα. Γι' αὐτὸ ξεσηκωθήκατε ὅλες νὰ μὲ διώξουν. Μὰ δὲν τὸ καταφέρατε. Φεύγω καθὼς ὀρίζω ἐγὼ — μεγαλοκυρὰ κι ἀφέντρα!

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Μεγαλοκυρὰ κι ἀφέντρα! Σὲ στέλνει τοῦ λόγου του νὰ μαγαριστεῖς μὲ τοὺς ἄλλους γιὰ νὰ λακίσει αὐτὸς ἀπ' τὸ Μεσολόγγι, κι ἀκαρτερᾶς νὰ σὲ δεχτεῖ νύφη. Χά! Τέτιες νύφες δὲν τὶς θένε μήτε οἱ σκύλοι!

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Πάψε.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Μήτε οί σκύλοι !

(*Τοὺς κόβουν φωνές, ποδοβολητά*).

ΦΩΝΗ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΟΥ : Ἐπὸ δῶ καπετάνιο, ἀπὸ δῶ ...

ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ (*Ἐπὸ μέσα*) : Ἐρχομαι. Βρῆστε μιὰ βάρκα, ἓνα μόνον ξύλο, ἓνα μαδέρι, ὅ,τι καὶ νῆσαι ...

ΤΣΟΓΚΑΣ (*Μὲ φόβο*) : Ὁ Τζαβέλας !

ΡΑΓΚΟΣ : Νὰ πάρ᾽ ἡ ὀργή, ὄλ᾽ οἱ σατανάδες μπροστά μας βγήκανε !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ὅποιος καὶ νᾶρχεται θὰ περάσουμε ὄξω ἀπόψε. Μὴ σκιάξετε κανένα. Φευγάτε σεῖς.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ (*Ἀπλώνει τὸ ραβδί*) : Ὅχι, ὄχι ! (*Φωνάζει πέρα*) : Ἐ, μωρὲ πανηγυριώτῃ πού ροβολᾶς κι ἀφήνεις πίσω σου αὐτοὺς τοὺς κιοτῆδες. Ἐσένα κρένω, δὲν ἀκοῦς ; Χαράμι τὸ γάλα πού βυζάζατε ὄλοι !

ΤΣΟΓΚΑΣ : Βούλωστο πιά ! (*Τὴν τραντάζει*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ἄστηνε καὶ κρυφτεῖτε. Τὰ κανονίζω ἐγὼ μὲ τὸν καπετάνιο.

ΡΑΓΚΟΣ : Μᾶς εἶδε τώρα — ἔρχεται.

(*Ὁ Τσόγκας ἀφήνει τὴ Γριὰ βλαστημώντας μὲς στὰ δόντια του. Στέκουν ὄλοι ἀκίνητοι. Πέρα βροντᾶν ὄλοένα τὰ κανόνια, πότε μαζί καὶ πότε μὲ τὴ σειρά. Ὁρμαίει ὁ Κίτσιος Τζαβέλας, στέκεται στὸ νύχι. Τὸν ἀκολουθοῦν δυὸ ἀπ᾽ τὰ παλληκάρια του*).

ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ : Τί πάθιατε ὄρῃ καὶ σκούζετε ; Μπα, ἐσὺ καπτὰν Τσόγκα ; Πῶς ἐδῶ μονάχος ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Δὲν εἶναι μονάχος.

ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ (*Σὰ νὰ μὴν τῶπε αὐτὴ*) : Θέλω νὰ πῶ, χωρὶς τὰ παλληκάρια σου. Βασίλη Ράγκο, γιατρεύτηκες βλέπω μόλις ἄκουσες πῶς χτυπιέται ἡ Κλείσοβα ...

ΡΑΓΚΟΣ : Εἶμαι χειρότερα καπετάνιο μου, μ᾽ ἔφαγε ἡ ἀρρώστεια δυὸ μῆνους, μὰ ὅσο ζυγώνει γιὰ ὄλους ὁ χαλασμός δὲν ἔχω ἡσυχία στὸ κρεβάτι.

ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ : Τότες νᾶρθεις κοντά μου νὰ πᾶμε γιὰ βοήθεια στὴν Κλείσοβα, μὲ τὴ βάρκα. Θὰ ζωντανέψεις μονομιάς. Γιὰ κεῖ πάω — ἔρχεσαι ;

ΡΑΓΚΟΣ : Ἄλιμονο, δὲ σώνεται τ᾽ ἄμοιρο νησι μὲ πέντε κ᾽ ἔξη ντουφέκια πάρα πάνω.

ΤΣΟΓΚΑΣ : Λογαριάζουμε καπτὰν Τζαβέλα νὰ τρέξουμε στὴν Κυβέρνηση, νὰ τῆς ποῦμε γιὰ μᾶς στέλνει τώρα εὐθὺς βοήθεια γιὰ πάει ἄδικα τόσο αἶμα. Χορτάσαμε ἀπὸ δόξες κι ὄμορφα λόγια.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἔχεις δίκιο. Ἄκοῦμε ἀπ' ὅλους ὁμορφα λόγια — μόνο πὺν τὰ πλὴ πολλὰ τὰ λὲν ὅσοι πιλαλοῦνε γιὰ βοήθεια στὴν Κυβέρνηση, κι ἅμα τὴ βροῦν ἐκεῖ, ξεχνᾶνε καὶ τὰ λόγια τοὺς καὶ τὸ Μεσολόγγι.

ΤΣΟΓΚΑΣ : Ἔτσι γίνηκε τὶς ἄλλες φορὲς, τώρα ὁμως —

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Τώρα εἶναι ἡ Κλείσοβα πὺν κιντυνεύει γιὰ χάρη μας, τίποτ' ἄλλο. Κι αὐτὴ μόνο ἀπὸ μᾶς περιμένει βοήθεια. (Παύση). Μπᾶς κι ἀποφάσισης νὰ τὸ σκάσεις Γιῶργη Τσόγκα ; Μίλα καθαρὰ καὶ βιάζομαι.

ΤΣΟΓΚΑΣ : Ναί ... Ὡς ἐδῶ εἴταν. Καὶ μὲ τὴν καρδιὰ πολεμήσαμε καὶ μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ δόντια καὶ μὲ τὰ ὄνειρα. Τί πιότερο νὰ κάνουμε ; Εἶναι καὶ πράματα πὺν σὲ βαστᾶν ἀνήμπορο : καθὼς τ' ἀστροπελέκι, ὁ σεισμός καὶ τὰ χρόνια.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Εἶναι ὁμως κι ἄλλα πὺν κάνουνε τὸ μερμήγκι νὰ τσουλάει δλάκαιρο βουνό : καθὼς ἡ ἀγάπη, τὸ χρέος κ' ἡλευτεριά. Γύρισε τὸ λοιπὸν στὴ ντάπια σου. Τί θὰ ποῦνε τόσα παλληκάρια σὰ μάθουνε πὼς τόσκασε ὁ καπετάνιος τοὺς; Κι ἄλλοτες ἄφηκες τὸ πόστο πὺν εἶχες — θυμᾶσαι, στὸν Γκραβασαροῦ. Κατέβαινε ὁ Κιουταχῆς καὶ τραβήχτηκες. Ἔτσι πάτησε τὴν Ἄρτα κ' ἔστησε ἡσυχος, ἀμάτωτος, αὐτὸ τὸ μπλόκο. Ἄν κάναμε τὸ ἴδιο κ' ἐμεῖς, θᾶχε πνίξει τὸν ξεσηκωμὸ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, δὲν θᾶστεκε δῶ ἀπόξω κοντὰ ἓνα χρόνο, ν' ἀφανίζεται καὶ νὰ λυσσάει, καλώντας ὅλα τ' ἀσκέρια τῆς Τουρκιάς καὶ τῆς Ἀραπιάς γιὰ νὰ κερδίσει ἓνα φράχτη. Γύρισε τὸ λοιπὸν στὴ ντάπια σου. (Στὸν Ράγκο) : Κ' ἐσὺ στὸ κρεβάτι σου. (Στὴ Βασιλική, ἀφοῦ τὴν κοίταξε καλά, μὲ φευγαλέο χαμόγελο) : Κ' ἐσὺ στὸν καθρέφτη σου, ὁμορφονιά.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (Τὸν ζυγώνει προκλητικὰ) : Πρῶτα νὰ ὀρίζεις τοὺς ἀπόξω κ' ὕστερα τοὺς ἀπὸ μέσα, καπετάνιο Κίτσο Τζαβέλα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἄνάποδα τᾶπες. Πρέπει νὸ ὀρίζω τοὺς ἀπὸ μέσα γιὰ νὰ ὀρίζω καὶ τοὺς ἀπόξω.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ἐγὼ βγαίνω ὅποια ὥρα θέλω χορεύοντας καὶ τραγουδώντας, μ' ἓνα σύγγεφο σκόνη δεμένο στὰ ποδάρια μου ! (Φέρνει μιὰ βόλτα χορευτικῆ).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐσύ, ναί.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Κι ὁ ἄντρας πὺν θὰ μὲ στεφανωθεῖ. Δὲν τὸ πιστεύεις ; Ὁ Γιῶργης μούδωσε ἄρρεβῶνα τὸ δαχτυλίδι τῆς μάνας του καὶ πᾶμε νὰ παντρευτοῦμε. Δὲν τὸ μπορεῖτε πιά νὰ μὲ διώξετε μονάχη κορμώντας μου κουδούνια γιὰτὶ δὲν πλαγιάσατε μῆτε μιὰ φορὰ μαζί μου καπεταναῖοι καὶ παλ-

ληκάρια. "Όχι, αυτό τὸ χατήρι δὲ σᾶς ἔγινε. Ξέρω κ' ἐγὼ νὰ πολεμῶ. Παίρνω τὸν ἄντρα μου καὶ φεύγω. Ἐσεῖς, πολεμᾶτε γιὰ τὶς τίμιες!

ΦΩΝΗ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΟΥ (*Ἀπ' τῆ μεριὰ τῆς λιμνοθάλασσης*): Καπετάνιο ... Καπετάνιο!...

Α' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Σὲ φωνάζουνε καπετάνιο. Θὰ βρήκανε βάρκα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Σύρτε νὰ φορτώσετε τὰ βόλια κ' ἔρχομαι.

(*Τὸ Α' Παλληκάρι τρέχει σὺν ἤτηδες στὸ βάθος*).

ΡΑΓΚΟΣ : "Άσε με καπετάν Κίτσο νὰ βγῶ ἀπὸ τοῦτο τὸν καταραμένο τόπο. Βάρος σᾶς πέφτω μὲ τὴν ἀρρώστεια μου.

ΤΣΟΓΚΑΣ : Ὁρκίζομαι πὼς βγαίνοντας ἀπὸ δῶ, θὰ τρέξω ἴσα στὴν Ἐπίδαυρο πού μαζώνονται τοῦτες τὶς μέρες οἱ κεφαλὲς τοῦ Ἐθνους. Θὰ μιλήσω στὴ Συνέλευση πὼς ὥρα τὴν ὥρα χάνεται τὸ Μεσολόγγι κ' εἶναι τὸ κρίμα δικό τους. Ὁρκο σοῦ κάνω πὼς δὲ θὰ σᾶς ξεχάσω.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ὁρὲ γιατί τοὺς πέρασες τοὺς ὄρκους; Γιὰ σκουτιὰ τοὺς πέρασες νὰ τὰ φορᾶμε στίς βαρυνειμωνιῆς καὶ νὰ τὰ βγάνουμε τὸ καλοκαίρι;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Μὴν τὸν παρακαλᾶτε καὶ πέστε του τὴν ἀλήθεια. Τὸ πρῶτο πού θὰ γίνεῖ σὰ φύγομε, εἶναι νὰ μποῦμε σὲ μιὰν ἐκκλησιὰ καὶ νὰ στεφανωθοῦμε: Ὁ γαμπρός, ἡ νύφη κι ὁ κουμπάρος! Ὑστερα, θ' ἀρχίσει τὸ πανηγύρι.

ΤΣΟΓΚΑΣ : "Όχι!

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ἔτσι θὰ γίνεῖ. Ψέματα μοῦλεγες πρὶν; Τί μοῦ τῷδωσες αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι; Ὅλους μᾶς ξεπουλᾶς γιὰ νὰ γλυτώσεις; Μάθε ὡστόσο πὼς μόνο ἐγὼ μπορῶ νὰ σὲ βγάλω ἀπὸ δῶ μέσα. Ὁ καπετάνιος καὶ νὰ τῷθελε, δὲν θὰ σ' ἀφήσει πιά νὰ φύγεις μιὰ καὶ ξέρει πὼς θ' ἄμαστε μαζί. Εἶναι καὶ δαῦτος ἀπὸ κείνους τοὺς ἀντρεωμένους πού μ' ἔβλεπε ἀκόμα σκλάβα στὸ χαρέμι τοῦ πασᾶ. Φέγγανε ἀναμμένο κάρβουνο τὰ μάτια του στὸ πέρασμά μου καὶ μ' ἔκραζε κρυφὰ τὶς νύχτες — σκιαζόνταν νὰ μοῦ μιλήσει μπροστὰ στοὺς ἄλλους, τὸ παλληκάρι! Δὲ θὰ μᾶς τὸ συχωρέσει. Γι' αὐτὸ πασκίζει νὰ σὲ κρατήσῃ ἐδῶ κι ὄχι γιὰτὶ σὲ κρίνει ἄξιο νὰ μετρηθεῖς πιά μὲ τὸ θάνατο. Σωστὰ μιλάω καπετάνιο Κίτσο Τζαβέλα; (*Παύση*).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (*Βγάζει τὸ μαχαίρι του καὶ τὸ δίνει στὸ Β' Παλληκάρι, πολὺ σταθερὰ*): Πιάσε τοῦτο καὶ νὰ τὸ δείξεις σὲ κείνους πού φυλᾶν τὸ πέρασμα. Ξέρουνε πὼς εἶναι δικό μου. Νὰ τοὺς πεῖς, ὁ καπετάνιος διατάζει νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ

περάσουν — νὰ καθαρίσει ὁ τόπος. Εἶναι οἱ τελευταῖοι, κα-
νένας ἄλλος δὲ θὰ φύγει!

ΒΑΡΒΑΡΙΝΑ : Κατὰρα θὰ πέσει πάνω σου πὸν τοὺς χαρίζεσαι
καὶ δὲν τοὺς λιανίζεις μὲ τὸ μαχαίρι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Σύνχασε γοιὰ Βαρβάραινα. Ἄστους νὰ πᾶνε στὸ
διάβολο. Κάλλιο νὰ φεύγανε ἀπὸ καιρὸ, κι ὄχι πὸν τοὺς εἶχαμε
νὰ φαρμακῶνον τοὺς πολεμιστὲς μὲ τὰ μισόλογά τους. (Στὸν
Τσόγκα καὶ στὸν Ράγκο πὸν στέκονται σὰ χαμένοι) : Τρα-
βάτε. (Γυρνώντας νὰ φύγει, κοιτάζει γιὰ μιὰ στιγμή τὴ Βα-
σιλική) : Ὡρα καλὴ ὁμορφονιά. (Χάνεται πηδώντας στὸ βά-
θος. Ἀκούγονται φωνῆς πὸν τὸν καλοῦν).

ΒΑΡΒΑΡΙΝΑ (Σ' αὐτοὺς πὸν θὰ φύγουν) : Τάφος νὰ γένει τὸ
κερβάτι σας. Φωτιά νὰ κάψει τὰ παιδιὰ σας. Λύκοι νὰ τρα-
βολοῦν τὰ κόκκαλα τῶν μανάδων σας πὸν θρέψανε τὴν
προδοσά. Τὸ Μεσολόγγι δὲν πεθαίνει. Δὲν πεθαίνει!

(Φεύγει μὲ τὸ ραβδί της, σιτητή. Παύση).

Α' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Πᾶμε. (Προχωρεῖ).

ΡΑΓΚΟΣ (Σὰ νὰ μὴν τὸ πιστεύει) : Σωθήκαμε...

ΤΣΟΓΚΑΣ : Ναί, φεύγουμε. Φεύγουμε!

(Ἀκολουθεῖ τὸ Παλληκάρι ἀνάστατος ἀπὸ χαρὰ).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Κάτι ξέχασες Γιώργη.

ΤΣΟΓΚΑΣ (Κοντοστεῖκει) : Ὡ, μὲ συμπαθῶς Βασιλική. Ἔλα.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (Γελάει νευρικά) : Ἀκόμα δὲ βγήκαμε καὶ μὲ ξέχασες!
(Σοβαρά, μ' ἀπόφαση) : Πάρ' τὸ δαχτυλίδι σου.

ΤΣΟΓΚΑΣ : Τρελλάθηκες;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Πάρτο καὶ φύγετε μονόχοι. Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ.

*Ἐκεῖνος παίρνει τὸ δαχτυλίδι καὶ φεύγει μὲ τὸν Ράγκο καὶ
τὸ Παλληκάρι. Οἱ κανονιὲς δυναμώνουν. Ἡ κόκκινη λάμψη
ἀγκαλιάζει τὴ Βασιλική, καθὼς ἐκείνη βλέπει τώρα κατὰ τὴ
λιμνοθάλασσα.*

Σ Κ Η Ν Η Β'

Μόλις πού ξημερώνει μιὰ καθάρια Ἀπριλιάτικη μέρα. Στὴ Μεγάλῃ Ντάπια. Ὁλοῦθε κυριαρχεῖ ἓνα γαλάζιο φῶς.

Ἀριστερά, τὸ πίσω μέρος της, ἓνα πύργωμα ψηλὸ κάπου τρία μέτρα κι ἀνοιχτὸ σὰ μιὰ πέτρινη καμάρα. Φαίνονται τὰ σκαλοπάτια πού ὀδηγοῦν ἀπάνω στὰ δυὸ κανόνια. Δεξιά, ἓνα κομμάτι τοῦ φράχτη. Αὐτὸς μόλις ξεπερνάει τ' ἀνθρώπινο μπόι. Δείχνει ἀναταραγμένος καὶ καφαλιασμένος ἀπ' τὰ χτυπήματα τῶν πολιορκητῶν, μὰ ἔχει στεριωθεῖ πάλι μὲ πρόχειρα μπάζα ὅπως - ὅπως.

Πιὸ δῶθε τὸ χαντάκι πού ἀκολουθεῖ ἀπ' τὴ μέσα μεριά γύρω-γύρω τὸ φράχτη. Τ' ἀναχώματά του ρίχτηκαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, φτιάχνοννε βουναλάκια. Οἱ Ἀγωνιστὲς βάλανε μαδέρια γιὰ νὰ περῶνε τὸ χαντάκι. Στὴν ἄκρη μιὰ καλύβα μισοχωμένη στὴ γῆς — τὸ κονάκι τῶν καπεταναίων.

Ψηλά, στὰ μπεντένια, στέκεται ὁ Βιγλάτορας καὶ κοιτάζει ἔξω. Σὲ κάθε πολεμιστρά ἓνα - δυὸ Ἀγωνιστὲς μὲ τὰ ντουφέκια περασμένα ἔτοιμα νὰ ρίξουν — αὐτοὶ ὅμως ἀκουμπᾶν γυροὶ λίγο, πάνω στὸ φράχτη, σάμπως ἢ ἀγρόπνια νὰ τοὺς ἀπόκαμε πιὸ πολὺ κι ἀπ' τὴν κούραση κι ἀπ' τὴν πείνα καὶ κλέβουνε τώρα μερικὲς στιγμὲς νὰ δυναμώσουν. Τὸ ἴδιο φαίνονται κ' οἱ Κανονιέρηδες τῆς Ντάπιας. Τὰ ρούχα τους ὄλο μπαλώματα πασπαλισμένα μὲ ξερὴ λάσπη κ' αἶμα — δύσκολα τὰ ξεχωρίζεις τοῦτα τὰ δυὸ.

Ἑουχία.

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ (Φωνάζει μὲς ἀπὸ τὶς φούχτες του): Ἀλέστα βάρδια!

ΜΙΑ ΦΩΝΗ (Πιὸ πέρα, σὰν ἀπάντηση): Ἀλέστα βάρδια.

ΑΛΛΗ ΦΩΝΗ (Μακρότερα): Ἀλέστα βάρδια.

ΑΛΛΗ ΦΩΝΗ (Σὰν ἀντίλαλος): Ἀλέστα βάρδια.

ΑΛΛΗ ΦΩΝΗ (Ποὺ σβήνει): Ἀλέστα βάρδια... (Παύση).

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ: Σκάει τὸ πρῶτο φῶς τοῦ ἡλίου, ἀδέρφια. Σαλεύουνε στὸν κάμπο μας κόκκινες παπαρούνες τὰ τούρκικα σαρίκια κι ὅλα τὰ μάτια, ὅλα τὰ κανόνια, στρέφουνε κατὰ

δῶθε, στὸ Κάστρο μας, πού κάθε αὐγὴ μοιάζει καινούργιο. Μαζὶ μας ἀγρυπνοῦν κι αὐτά, δὲν τὰ βολεὶ νὰ ξελοσταῖσούνε μιὰ στάλα, ὅσο ἡ νύχτα ὑψώνει ὅτι γκρεμίζει ὁ πόλεμος τῆς μέρας. Ὁνειρο τὸ θαρροῦν πῶς γέμισαν μὲ μπάζα τόσα ἀνοιγματα στὸ φράχτη, μὰ νὰ φωτᾶει γύρω καὶ τότε λὲν πῶς τοὺς παράτησε κι ἀπόψε, κι ἦρθε ἀπ' τὴ μεριά μας ὁ Ἄλλάχ. Πέρα τὰ λιόδεντρα κρεμᾶν φούντες χρυσὲς πάνω ἀπ' τὸν ἴσκιό τους, τί τὸν πατάει αὐτὸν ξένο ἀσκέρι καὶ δὲν τὸ θένε. Πέφτει μονάχος, μαραζωμένος ὁ καρπὸς καὶ χτυπάει ὡς κι ἐκεῖνος τοὺς Ἀγάδες — σώνεται καὶ πάλι ἀνθίζει στὰ κλαριά μὲ τὸν Ἀπρίλη. Ἀντίκρου ἀχλουφάζουνε ἀκόμα τ' ἀγριὰ μας βουνά — μιὰ πέτρινη καρδιά γινήκαν, μιὰ πέτρινη καρδιά — καὶ δὲν ἀκοῦνε τὴν ἀντάρα τοῦ Μεσολογγίου καὶ δὲν φωνάζουνε στὰ παλληκάρια μας, στοὺς βράχους καὶ στὰ ἐλάτια, νὰ ροβολήσουνε στὸν κάμπο, νὰ δώκουν μιὰν ἀνάσα σὲ μισὴ φούχτα ψαράδες πού πολεμᾶν γιὰ ὄλους μέσα σ' αὐτὴ τὴ μάντρα, ὀρκισμένοι γιὰ λευτεριά γιὰ θάνατος. Ἔτσι δὲν ξέρομε τί θὰ μᾶς βγάλει τούτ' ἡ μέρα, καλὸ ἢ κακό, μόν' ξέρομε πῶς δὲν μᾶς βρίσκει τὸ χειρότερο, ἢ σκλαβιά, εἶναι πιὸ σίγουρο ἀπ' ὅλα — κι ἄντε ἀδέρφια, ρίχτε τὴν πρώτη κανονιά σὰν κάθε αὐγὴ, χαιρετισμὸ σ' ἐχτροὺς καὶ φίλους.

(Πέφτει ἀπὸ δῶ μιὰ κανονιά στὸν ἀγέρα. Τὸ φῶς σιγᾶ-σιγᾶ δυναμώνει. Ὁρθώνονται οἱ Ἀγωνιστὲς σάμπως ν' ἀφησαν ἓνα ὄνειρο).

- Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ (Στὸν Α' Κανονιέρη) : Βράχνιασε τὸ κοκόρι σου ἀδέρφι. Δῶσε του μιὰ μὲ τὸ πανὶ καὶ γιάλισέ του τὸ λαρύγγι.
- Α' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Ἀγκαλά, ὅμως λαλαίε στὴν ὥρα του πάντα.
- Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Νᾶχουμε λείει ἓναν κόκορα ἴσαμε τὸ κανόνι ...
- Γ' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Σιγὰ τὴν ὄρεξη!
- Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Τὸ εἶδα μιὰ βολὰ στὸν ὕπνο μου. Ἦμουνα βάρδια στὸ κανόνι τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες, τότε πού ἔκανε τὸ μεγάλο του ρεσάλτο ὁ Κιουταχῆς κι ἀφανίστηκε. Δὲν ἄντεχ' ἄλλο στὴν ἀγρύπνια. Κατὰ τὸ γλυκοχάραμα, σὰν κόπασε λίγο ἡ μάχη, γέρονω στὴ μπούκα τοῦ κανονιοῦ κι ἀποκοιμιέμαι. Καὶ βλέπω — τί θαρροεῖτε; Πῶς κερριχνα μπάλες τὴ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη ξετρυπώνοντας τ' ἀντίσκηνο τοῦ Κιουταχῆ. Γέμιζα κι ἀδειαζα χωρὶς ἀναπαμό, τόσο π' ἄναψε τὸ κανόνι, πῆρε φωτιά. Κι ἄξαφνα, ἐκεῖ πού λέω χάθηκα, ἡ φωτιά ξεραίνεται στὴ μπούκα καὶ γίνεται ὄρθιο λειρί. Σύγκαιρα, νὰ σου καὶ φουσκώνει τὸ κανόνι, πετάει μαῦρες φτεροῦγες, γκριζα λιγνοπόδαρα, τινάζεται ἴδιος κό-

- κορας θεόρατος, ψηλά στο τειχί και κράζει : Κουκουρίκου !..
 Λεφτό δὲ χάνω. Ξεχύνουμαι και τότε φέρνω μέσα.
- Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Καί θάκατσες νά τὸν ἔφαγες ζωντανὸν π' ἀνά-
 θεμά σε, μὲ τὰ ἄχπούπουλα.
- Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ὅχι, μὰ τὸ Χριστό. Δὲν πρόκαμα. Ξύπνησα.
 Πάνω στὴν ὥρα ἔσκασε μιὰ μπόμπα σιμὰ στὴν ντάπια μας,
 τραντάχτηκα κι ἄρχισα πάλι τὸ κανονίδι.
- Α' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Σκέψου νάβγαινε στ' ἀλήθεια τ' ὄνειρο. Θὰ
 μᾶς ἔτρωγες τὸ κανόνι κι ὕστερα ὁ Κιουταχῆς θάκανε μιὰ
 χαψιά ὅλο τὸ κοτέτσι τῆς Μεγάλης Ντάπιας. (Γ'ελάει).
- Β' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Δὲν τὸ ξέρεις ; Ὅποιος πεινάει στὸν ὕπνο
 του καρβέλια βλέπει.
- Γ' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Εἴταν ἀπόψε νάσπαγαν τὰ καράβιαμας τὸ μπλόκο,
 νὰ ξεφορτώσουνε παξιμάδι, μὰ φαίνεται κάτι μυρίστηκε ὁ
 Μπραίμης γι αὐτὸ χτύπησε τόσο ἄγρια τὴν Κλείσοβα.
- Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Λύσσαξε ὅλη τὴ νύχτα.
- Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Δὲ ματαγίνηκε τέτιος σαματᾶς στὴ λίμνη,
 μήτε σὰν ἔπεσε τὸ Βασιλάδι κι ὁ Ντολμᾶς.
- Α' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Πάει ὅμως ὥρα πὺ σταμάτησε τὸ κακό.
 Τί νάγινε ;
- Β' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Ἐν ἔπεσε κι ἡ Κλείσοβα τὴν ἔχουμε ἄσχημα.
 Σφίγγει ὅσο δὲν παίρνει ἄλλο ἢ τανάλια.
- Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ἀκόμα δὲν ἤρθε κι ὁ καπετάνιος νὰ μᾶς πεῖ.
 Αὐτὸς θὰ ξέρει. Ἀλήθεια, εἶδε κανεὶς τὸν καπτὰν Τσόγκα ;
 Χάθηκε ...
- Β' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Ἀπὸ ψὲς τ' ἀπόγιομα ἔχει νὰ φανεῖ...
- Α' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Εἴταν σὰν ἄρρωστος. Τρεῖς μέρες τώρα δὲν
 ἔβγαινε ἀπ' τὸ καλύβι του.
- Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Θὰ πῆγε στοῦ Νότη Μπότοαρη. Ἐχουν ἐκεῖ
 σύναξη ὅλ' οἱ καπεταναῖοι γιὰ νὰ βροῦν τρόπο νὰ μπάσουνε
 τροφὲς στὴν πόλη.
- ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ (Γυρίζει πρὸς τὰ μέσα, χαμηλόφωνα) : Σιγὰ κι
 ἀκοῦνε οἱ Ἀρβανίτες ὅσα λέτε. Λίγες ὀργιὲς εἶναι τὰ ταμ-
 πούρια τους, μὴν τὸ ξεχνάτε. Νά, κάθε τόσο ξεμυτίζει ἕνας
 χαλδούπης ν' ἀρπάξει λόγια.
- Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Κουβεντολόι θὰ γυρευεῖ. Στάσου και θὰ στὸν
 ψαρῆψω πρῶτος ἀντὶς νὰ μὲ ψαρῆψει. (Φωνάζει δυνατὰ
 πίσω ἀπ' τὸν φράχτη) : Ὅρὲ χαλδούπη ! Τί ἔπαθες ὀρὲ και
 δὲ μοῦ κρένεις σήμερις ;
- ΦΩΝΕΣ (Βαρειά, ἀπέξω) : Καλὰ εἶμαι μπρὲ γκιαοῦρ. Ἐχω δῶ

καὶ χωρατεύω μετὸν ἀδερφὸ τοῦ στρατηγοῦ σας τοῦ Στουρνάρα, τὸν Γιώργο Στουρνάρα.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Χαράμι νὰ σᾶς γένει ὁ κιοτῆς. Ἐτρωγε τσάμπα τὸ ψωμί μας.

ΦΩΝΕΣ: Ποιὸ ψωμί σας μουφλούζηδες; Αὐτὸς λέει δὲ σᾶς ἀπομειναν μῆτε ποντίκια γιὰ νὰ φᾶτε.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Ξεπίτηδες τὸ λέει γιὰ νᾶχει καὶ νὰ προδώσει μπᾶς καὶ σώσει τὸ κεφάλι του. Προδότης μιὰ φορά, χίλιες φορές προδότης γίνεται.

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: Μπρὲ δὲ γλυτώνετε πιά καθὼς σᾶς ἔχουνε σριμώξει ἀπ' τῆ στεριά ὁ πολυχρονεμένος μας Βεζύρης μ' ὄλο του τὸ σεφέρι κι ἀπὸ τῆ θάλασσα ὁ Μπραϊμπασας, μετὰ καρόβια τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἀραπιάς. Τί καρτεροῦτε καὶ χαλιόμαστε σὺν τὰ σκυλιὰ κι ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη;

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Καρτεροῦμε νὰ σαλτάρετε στὸ φράχτη. Μὲ τὰ λόγια δὲν πέφτει τὸ Μεσολόγγι, τὸ βλέπετε.

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: Στάκα καὶ χαζιφεύομαι νὰ σοῦ πάρω τὸ κεφάλι.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Δὲν τὸ μπορεῖς, βαστάω ντουφέκι.

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: Θὰ σοῦ πάρω πρῶτα τὸ ντουφέκι κι ἀπὸ τὸ κεφάλι.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Ἐχω καὶ δυὸ μπιστόλες ἀσημοκαπνισμένες στὴν Ἀνατολή — δικές σας εἴταν. (Οἱ ἀγωνιστὲς χασογοεῖλανε).

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: Καὶ δαῦτες θὰ στίς ξαναπάρω πίσω!

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Ἄμ ἔχω γιαταγάνι ὁρὲ χαλδούπη ποὺ σκίζει τρία βόδια στὴ σειρὰ καὶ τρεῖς χαλδούπηδες!

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ (Ὁργισμένη): Ἐ, νὰ τὸ λοιπὸν μπρὲ γκιοούρ! (Πέφτει ἀπέξω μιὰ ντουφεκιά. Ἀπαντᾶνε ἀπὸ μέσα ὄλοι μαζί. Ἀρχίζει ἡ καθημερινὴ μάχη κι ἀπλώνεται σιγά-σιγά σ' ὄλες τίς ντάπιες, σ' ὄλο τὸ μάκρος τοῦ φράχτη. Τὸ γαλάζιο φῶς ἔχει ροδίσει πιά).

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ (Κοιτάζοντας μετὰ προφύλαξη): Σέρνονται μετὰ τὴν κοιλιά ὄξω ἀπ' τὰ ταμπούρια τους. Χτυπᾶτε ἴσα κάτω καὶ μπροστά. Πᾶνε νὰ ζυγώσουν τὰ χαντάκια.

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Καλῶς νὰ ὀρίσουν. Ἐχουν γιομίσει ἀπὸ ψὲς τὰ χαντάκια μας μετὰ βροχὴ καὶ δὲν περνιῶνται — θὰ τοὺς πνίξουν.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ (Δυνατά): Κοπιάστε ζαγάρια νὰ λουστεῖτε στὸ ποτάμι μας, κοπιάστε. Ἀνοιξαμε καὶ δεῦτερο ποτάμι, πίσω ἀπ' τὸ φράχτη, μετὰ μπόλικο νερό — γιὰ τὰ ξεβγάματα! (Ντουφεκίζει).

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ : Ρίχτε. Ρίχτε. Γυρνᾶνε στὰ ταμπούρια τους.

(Μπαίνει μὲ τὰ χέρια στοὺς γοφούς, προκλητικά, ἡ Βασιλική) : Ἔνας ἔπεσε. Κι ἄλλος. Μὴ σταματᾶτε. Ρίχνετε.

(Οἱ ἀγωνιστὲς κραυγάζουν ἄγρια, χαρούμενα, ρίχνοντας ὀμαδικὰ πυρὰ).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ἔ, μὲ ξεκουφάνετε λεβέντες ! Μᾶς φτάνει τὸ ντουφεκίδι, θᾶχουμε καὶ τὰ οὐρλιαχτά σας τώρα ;

Α΄ ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Γειά σου πέρδικα, δὲ μᾶς ξεχνᾶς βλέπω.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ναί, γουστάρω πὺ μωσκοβολᾶτε τραγίλας.

Β΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ἄργησες μπιρμπιλομάτα. Δὲ ρχόσουνα πιὸ ωρίς, προτοῦ ἀνάψει τὸ γλέντι ;

Γ΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Καλὰ σοῦ λέει !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Τί λὲς ἔξυπνε ; Γιὰ νᾶχετε λεύτερα τὰ βρωμόχερά σας καὶ νὰ μὲ τραβολογᾶτε ;

Β΄ ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Ἄ - χοῦ ! Ξομολογήθηκε ἡ κυρὰ καὶ πάει καλογοριὰ σὲ μοναστήρι.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Τὸ βρῆκες. Ἔχε τὸ νοῦ σου μόνο μὴ σὲ ξομολογήσει καὶ σένα κάνας τουρκαλῶς καὶ πᾶς γι ἀγγελουδι στὸν οὐρανό !

(Γέλια. Ὁ καθένας ἀπ' τοὺς Ἀγωνιστὲς ἀποκρίνεται στὴ Βασιλικὴ καθὼς γυρνᾶει νὰ γεμίσει τὸ κανόνι ἢ τὸ ντουφέκι του. Δὲ σταματᾶει ὁ πόλεμος).

Α΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ἄκουσες τίποτα γιὰ τὴν Κλείσοβα ; Γιατὶ πάψανε νὰ τὴ χτυπᾶνε τὰ κανόνια τοῦ Μπραΐμη ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Πάψανε καὶ ξανάρχισαν. Δὲν ἀκούς ; Χαλάει ὁ κόσμος. Ἐφαγαν τὰ μοῦτρα τους οἱ ἀραπάδες.

Α΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Σωστὰ μιλάς ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Κατέβα στὴ λίμνη νὰ ἰδεῖς. Κι ἀκόμα θὰ πάθουν χειρότερα.

Α΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ (Στοὺς ἄλλους, ἐνθουσιασμένος) : Ζήτω ἀδέρφια ! Τ' ἀκούσατε ; Κρατᾶ ἡ Κλείσοβα !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ποιὸς πολεμᾶει ὁμως ἐκεῖ ; Πολεμᾶει ὁ Κίτσος Τζαβέλας κι ὄχι — ὁ ψωροκαπετάνιος σας !

Α΄ ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Γιὰ πρόσεξε τὰ λόγια σου.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (Γελάει) : Στ' ἀλήθεια, δὲ μάθατε ἀκόμα τί ἔγινε μὲ τὸν Γιώργη Τσόγκα ; (Γελάει).

Γ΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Τί ἔγινε ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Τῶσκασε τὴ νύχτα ἀπ' τὸ Μεσολόγγι μαζί μὲ τὸν Βασίλη Ράγκο. Σᾶς φέρνω τὰ χαιρετίσματά του.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ψέματα.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Ὅσο ψέμα εἶναι πῶς βαστᾷ ἡ Κλείσοβα, τὸ ἴδιο ψέμα εἶναι κι αὐτό. Τώρα θάχει περάσει τὸ Μποχώρι καὶ θὰ τραβάει νὰ κουρνιαξοῦν στὶς ψηλὲς ραχοῦλες...

Β' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Καὶ δὲν τὸν εἶδανε ποῦ ἔφυγε; Μονάχα ἐσὺ τὸν εἶδες;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Ὁ καπετὰν Τζαβέλας τὸν ἄφησε νὰ φύγει λίγο πρὶν περάσει στὴν Κλείσοβα. Γιὰ νὰ καθαρίσει ὁ τόπος, λέει.

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ἄν ἔφυγε, στὸ διάβολο νὰ πάει.

Α' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ (Καθὼς γεμίζει καὶ ρίχνει) : Στὸ διάβολο !
(Ὅλοι κάτι μονομμονρίζουν)

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Αὐτὸ θὰ συλλογιόταν τόσες μέρες χωμένος στὸ καλύβι.

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ : Τραβηχτεῖτε ἀδέρφια καὶ σημαδεύουνε τ' ἀνοίγματα στὶς πολεμίστρες. (Δυνατὴ μπαταριά ἀπέξω. Παραμερίζουν ὅλοι, πέφτει ὁ Γ' Ἀγωνιστής).

Γ' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : ὦχ ! (Τρέχει κοντὰ του ἡ Βασιλική)

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Παναγιά μου ! Σὲ χτύπησαν ;

Γ' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Δὲν εἶναι τίποτα, βόηθαμε νὰ σηκωθῶ.
(Οἱ ἄλλοι πολεμοῦν ἀτάραχοι).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ποῦ σὲ χτύπησαν; (Τοῦ πιάνει τὸ λαιμό): Αἷματα ... (Καθὼς κρατᾷ τὸν χτυπημένο, τᾶχασε λίγο): Κάτσε νὰ ἤσυχάσεις.

Γ' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Μάνα μου — (Τεντώνει ψηλὰ τὸ στέρνο του σὲ μιὰ τελευταία προσπάθεια νὰ σηκωθεῖ, καὶ πεθαίνει).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ἐλᾶτε νὰ τὸν πᾶμε κάτω νὰ τοῦ σταματήσουν τὸ αἷμα μὲ ρακί. ὦ πῶς μὲ κοιτάζει ... Δὲ σαλεύει. (Ἄγρια): Ἐλᾶτε μωρέ, κουφαθήκατε ;

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Θὰ τὸν πάρουμε ὕστερα μὲ νταούλια καὶ βιολιά, ὅχι ἔτσι. Θὰ τοῦ κατοφανεῖ στὸν ἄλλο κόσμο.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (Μὲ βουρκωμένη φωνή) : Σατανάδες εἴσαστε, σατανάδες !

Α' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Σατανάδες κι ἀγγέλοι, μὲ τὴν περίστασι. Γάμος χωρὶς σφαγὰ δὲ γίνεται, μὴτ' ἔχουμε σειρὰ ποιὸς θὰ συχωρεθεῖ πρῶτος.

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ (Δυνατὰ πρὸς τὰ μέσα) : Σταματᾶτε. Ἄντίκρου σηκώνουν ἄσπρο μπαῖράκι. Τραβᾶνε μέσα τὰ ντουφέκια τους. Πάφτε. Κάτι λένε.

(Σταματᾶν οἱ ντουφεκιὲς σ' αὐτὸ τὸ μέρος. Πιὸ κεῖ, μακρῦ-

τερα, συνερίζονται. Μιά φωνή απέξω παλεύει να ξεχωρίσει).

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: "Ελληνες. "Ελληνες! 'Ο Ταίραγας 'Αμπάζης σταλμένος απ' τὸ μεγάλο μας Βεζύρη, θέλει νὰ κάνει ὀμιλία μὲ τοὺς καπεταναίους σας.

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ: Καὶ ποῦντος τώρα ὁ Ταίραγας 'Αμπάζης;

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: 'Εδῶ σιμὰ εἶναι, καρτεράει ἀπόκριση. "Αν δέχονται τὴν ὀμιλία οἱ κεφαλὲς τῆς φρουρᾶς, ἔτοιμος εἶναι νὰ ῥθει σὸ κάστρο, φτάνει νὰ δώσετε λόγο σὰν ἄντρες πῶς θὰ βαστάξετε μπέσα ὅπως ἔμεῖς.

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ: "Ἐχουμε μπέσα καὶ τὴ βαστάμε. Θέτε νὰ πάψει ἀπὸ τώρα ὁ πόλεμος σὲ τούτη τὴ μεριά;

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: Ναί. 'Απὸ τώρα νὰ πάψει ὁ πόλεμος ἐδῶ.

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ: Τότε πὲς στὸν Ταίραγα ὡς νὰ φουμάρει ἓνα τιμπούκι θ'ἄξει πάρε ἀπόκριση. (*Γυρνᾷε τοὺς 'Αγωνιστές*): "Ἄς τρέξει ἓνας τοὺς καπεταναίους. "Ἔστειλε ὁ Κιουταχῆς τὸν Ταίραγα. "Ὡς φαίνεται θὰ φέρνει κάποιον νέο μήνυμα.

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Πάω ἐγώ.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Ξέρεῖς ποῦ θὰ τοὺς βρεῖς;

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Ξέρω. (*Φεύγει δεξιὰ τρέχοντας*).

Α' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ: Μὲ κόψανε πάνου ποὺ ζεσταινόμενα ...

Β' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ: Τί νὰ γυρεύει τάχα ὁ Κιουταχῆς;

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Θὰ τοῦρχονται μαῦρα μαντάτα ἀπὸ τὴν Κλείσοβα.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Δὲν κουβαλάτε τώρα τὸν σκοτωμένον ἀπὸ δῶ;

Α' ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ: "Ἄμ τώρα ἔχουμε πιότερη δουλειά. Εἶναι ὦρα πονηρῆ καὶ πρέπει νὰ δουλεύει αὐτὶ καὶ μάτι.

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ (*'Απέξω*): Μπρὲ παλληκάρι, πῶς τὰ μοσχοπερνᾶς μπρέ; Δὲ λὲς καμιὰ καλὴ κουβέντα νὰ περάσ' ἡ ὥρα;

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Τί νὰ σοῦ πῶ μπρέ; (*Οἱ ἄλλοι τοῦ κάνουν νοήματα νὰ μιλήσει*): Σ' ἄρέσει ν' ἀκούσεις μιὰ παραμύθια;

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: Ναὶ ντέ.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Μόνο ποὺ τελεύει ἄσκημα.

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: Χαλάλι νὰ σοῦ γένει.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: "Ἄκου τὸ λοιπόν: Εἴτανε, λέει, ἓνας σκύλος καὶ πάλευε νὰ δαγκάσει τὴν οὐρά του, ποὺ τὸν χαρχάλευε. (*Γέλια ἀπέξω*): "Ἐκείνη ὁμως ὄλο κουλουριαζόταν καὶ τοῦ ξέφευγε. (*"Ἄλλα γέλια*): Κι ὅσο τοῦ ξέφευγε, τόσο σκύλιαζε ὁ σκύλος κ' ἔφερνε βόλτες νὰ τὴν πιάσει. (*"Ἄλλα γέλια*): Νύ-

χτωσε και δόστου κυνηγοῦσε τὴν οὐρά του. (*Δυνατὰ γέλια*):
 Στὸ τέλος ἀπόκαμε κ' ἔπесе ξερός. (*Γέλια*).

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: "Ἄμ τᾶξιζε.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Τότε νιώθει τὴν ἄκρη τῆς οὐρᾶς νὰ τ' ἀγγίζει
 τὴ μουσούδα. Σηκώνει ὁ σκύλος τὸνα μάτι, μπᾶ, λέει, μὲ
 κοροϊδεύει. Στάσου νὰ τῆς δείξω. Καὶ τῆς κόβει μιὰ δαγ-
 κωματιὰ κι ἀκόμα σκούζει. (*Γέλια*).

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: Πάρα κάτω;

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Δὲν ἔχει πάρα κάτω. Σὰν τὸν σκύλο τὴν πα-
 θαίνεις καὶ τοῦ λόγου σου ποὺ μᾶς πολεμᾶς γιὰ τὸ χατήρι
 τοῦ Σουλτάνου.

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: "Ἄ, μὰ μπρὲ δὲν εἴταν καλὴ κουβέντα τούτη...

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Στὸ εἶπα. Τελεύει ἄσχημα ἢ παραμύθα μου!
 (*Γ' ἐλᾶνε τώρα οἱ ἀπὸ μέσα. Φιάνει λαχανιαστὸς ὁ Α' Ἀγω-
 νιστῆς*).

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: "Ἐρχονται οἱ καπεταναῖοι. Τοὺς ἀντάμωσα στὸν
 δρόμο καθὼς ἀνέβαιναν γιὰ τὴ ντάπια μας νὰ δρῖσουν ἄλλο
 καπετάνιο στὴ θέση τοῦ ραγιά τοῦ Τσόγκα. Νὰ μπάσουμε
 εἶπαν τὸν Ταῖραγα ἀπ' τὸ πλαγινὸ πορτὶ μὰ νᾶρθει μονάχος.

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ (*Δυνατὰ στοὺς ἀπόξω*): "Εἶ, ποῦ εἴσατε;

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: Λέγε μπρέ.

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ: Οἱ καπεταναῖοι μας ἀποκρένονται μιὰ καὶ τὸ θέ-
 λει ὁ Ταῖραγας Ἀμπάξης, νὰ κοπιᾶσει στὸ κάστρο μας. Θὰ
 ζυγώσει ἀπὸ ξερβᾶ, κατάντικρου στὸ πορτὶ, κ' ἐμεῖς θὰ ρί-
 ξουμε τὴ βάρκα νὰ περάσει τὸ χαντάκι. Ἀλλὰ θᾶναι μονά-
 χος, δίχως συνοδεία καὶ θὰ βαστάει ψηλά τ' ἄσπρο μπαϊ-
 ράκι μὴν τότε χτυπήσουνε ἀπ' τὶς ἄλλες ντάπιες. Ἀκούσατε;

ΦΩΝΗ ΤΟΥΡΚΟΥ: Ἀκούσαμε.

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ (*Στὸν Α' Ἀγωνιστῆ*): "Ἄνοιξε τὸ πορτὶ κ' ἔτσι
 περάσει ὁ Ταῖραγας, σύρε μέσα τὴ βάρκα γιὰ καλὸ καὶ γιὰ
 κακό. Ἄμα εἶναι νὰ γυρίσει τὴν ξαναρίζεις.

(*Ὁ Α' Ἀγωνιστῆς φεύγει ἀριστερά. Ἐρχονται ἀπὸ δεξιὰ
 ὁ Νότης Μπότσαρης, ὁ Χρῆστος Καράλης ποὺ κοιτσοῖνει
 καὶ βαστάει μπαστούνι, ὁ Νικόλας Στουρνάρας πιασμένος
 ἀπ' τὸν γραμματικὸ τοῦ τὸν Νικόλα Κασομούλη κι ὁ Σω-
 τήρης Μπουχιώτης μὲ τὸν δοῦλο τοῦ τὸν Ἀράπη ποὺ τοῦ
 βαστάει τὸ ναργιλέ*).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Γεῖα καὶ χαρὰ σας παλληκάρια.

ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ: Πάντα καλὰ νᾶστε νὰ μᾶς ὀδηγᾶτε.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ: Ἡ Κλείσοβα στέκει ψηλά.

Α΄ ΚΑΝΟΝΙΕΡΗΣ : Κ' ἡ ντάπια μας τὸ ἴδιο καπτὰν Στουρνάρα.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Ὅλες οἱ ντάπιες πολεμᾶνε.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ὅλο τὸ Μεσολόγγι.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Τὰ μάθατε τὰ μαντάτα γιὰ τὸν καπετάνιο σας ;
(*Ὁ Ἀράρης τοῦ δίνει τὸ μαρούτσι καὶ φουμάρι*).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Μὴ βιάζεσαι κύρ Μπουχιώτη, θᾶρθει καὶ γι αὐ-
τὸ ἡ ὥρα. Δὲν εἶναι δουλειά σου

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Μὰ τί βγαίνει πού τὸ κρῦβουμε πιά ...

Β΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Μὴ φοβᾶστε. Τὸ μάθαμε κ' εὐχαριστηθήκαμε
πού γλυτώσαμε ἀπὸ τέτιον καπετάνιο. (*Κάθεται ὁ Στουρ-
νάρας μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κασομούλη σὲ μιὰ πέτρα*).

ΚΑΨΑΛΗΣ : Πάρτε τὸν σκοτωμένον ἀπὸ δῶ. Καλύτερα εἶναι νὰ
μὴ δεῖ ὁ Ταῖραγας πὼς λιγοστεύουμε.

(*Ὁ Β΄ Ἀγωνιστὴς φορτῶνεται τὸν σκοτωμένο καὶ φεύγει*).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (*Βλέπει τὴ Βασιλική*) : Πάλι ἐδῶ τοῦ λόγου σου
μὲ τὰ βραχιόλια καὶ τὰ μετάξια ; Σοῦ εἶπαμε, ἀλάργα ἀπὸ
τις ντάπιες !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Δὲν ντροπιάζω ἐγὼ τις ντάπιες καπτὰν Μπότσαρη.
Ἄλλοι ντροπιάζουνε τις ντάπιες.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Σύρε καλιά σου !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*Μὲ μῖσος*) : Μὲ διώχνετε — μὲ διώχνετε σὰ νᾶμαι
χολεριασμένη. Ὅμως θὰ σᾶς δεῖξω ἐγὼ, θὰ σᾶς δεῖξω !

(*Θέλοντας νὰ προλάβει ἓνα λυγμὸ, φεύγει τρεχάτη*).

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Κάνουμε ἄσχημα πού τὴν ἔχουμε ἀκόμα στὸ
Μεσολόγγι. Αὐτὴ μᾶς ἔλειπε, ν' ἀνακατώνει τ' ἀσκήρια.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Καπεταναῖοι μου, μιὰ πομπεμένη θὰ κοιτάξου-
με τώρα γιὰ τὴν τύφλα μας ; Ἔρχεται ὁ Ταῖραγας. Σκε-
πτήκατε τί πρέπει νὰ ποῦμε ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἔνα εἶναι γιὰ μᾶς τὸ πιὸ σπουδαῖο τούτη τὴν
ὥρα καὶ τὸ ξέρουμε ὅλοι : Νὰ κερδίσουμε καιρό. Ἄμα βα-
στάξει ἡ Κλείσοβα ὅσο νὰ φέρουνε τὸ παξιμάδι ἀπ' τὰ κα-
ράβια τοῦ Μισούλη, σωθήκαμε. Θὰ καρτερᾶμε τότε δίχως
βιάση νὰ μᾶς στείλει στρατὸ ἡ Κυβέρνηση.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ὅλο ἔτσι λέμε καὶ πᾶμε στὸ χειρότερο. Πευθαί-
νει ὁ κόσμος, χάνεται τὸ Μεσολόγγι. Τὸ νοιώθετε ;

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ : Σιγώτερα.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ἐγὼ νοικοκύρης εἶμαι κι ἀμάθητος στὸν πό-
λεμο, ἐκεῖ πού φτάσαμε ὁμως πρέπει νὰ δοῦμε πὼς θὰ σω-
θεῖ ὅτι μπορεῖ κι ἀξίζει νὰ σωθεῖ. Τὸ θυμᾶστε, ἄλλες φο-

ρὲς πρῶτος ἔλεγα νὰ μὴ δεχτοῦμε καμιὰ συμφωνία, μὰ τώρα ἔφτασε τὸ μαχαίρι στὸ κόκκαλο γιὰ ὄλους.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Κι ἐπειδὴ ἔφτασε τὸ μαχαίρι στὸ κόκκαλο γυρεύει μαζί μας ὁμιλίες ὁ Κιουταχῆς ;

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Λίγο ἀκόμα θὰ γελιέται νομίζοντας πὼς ἔχουμε κρυφὴ δύναμη. Σᾶς τὸ λέω, εἶναι μεγάλη εὐκαιρία τούτη, δὲν θὰ μᾶς τύχει ἄλλη. Σᾶς τὸ λέω γιὰ νὰ μὴν ἔχω τὸ κρίμα στὸ λαιμό μου.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἄν λὲς κρίμα τὸ πού δὲν προσκυνᾶμε, αὐτὸ τὸ κρίμα θὰ τῶχουμε ὅλοι. Κύρ Μπουχιώτη, ἐσεῖς μᾶς καλέσατε καὶ μπήκαμε στὸ Μεσολόγγι μὲ τοὺς νταϊφάδες μας γιὰ βοήθεια. Καὶ μᾶς πλερώσατε ἀπὸ πάνω. Ψέματα ; Ὡστόσο ἐμεῖς φεύγουμε ὅποια ὥρα τὸ ζητήσετε. Δὲ μᾶς πειράζει — δὲν εἶναι μόνο δική μας ἡ πατρίδα. Φτάνει ὅμως νὰ τὸ ζητήσουν ὅλοι, ὄχι ἓνας — τοῦ λόγου σου. Νὰ μᾶς τὸ πεῖ ὁ γέρο - Καψάλης ἀπὸ δῶ, πού τὸν ἐβάλατε κεφαλὴ σας οἱ ντόπιοι. Τότε μετὰ χαρᾶς κλείνουμε συμφωνία μὲ τὸν Κιουταχῆ μιὰ καὶ δέχεται νὰ βγοῦν οἱ πολεμιστὲς δίχως ἄρματα.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ὅχι, ὄχι πήραμε ὄρκο νὰ ζήσουμε γιὰ νὰ πεθάνουμε λεύτεροι. Δὲν πατάμε τὸν ὄρκο μας ἐμεῖς.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ποιὸς πατάει τὸν ὄρκο του κύρ Χοῤῆστο ; Ἐδῶ κουβεντιάζουμε τί μᾶς συμφέρει καλύτερα. Μίλησε κι ἐσὺ καπετᾶν Στουρνάρα — γιατί δὲ μιλάς ;

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Τί νὰ πῶ ἐγώ ; Εἶμαι πολὺ ἄρρωστος σήμερα καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ γραμματικοῦ μου ἄφησα τὸ κρεβάτι καὶ κουβαλήθηκα.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ὅριστε πράματα. Ἐφαγε ὁ ἄνθρωπος τὴ ζωὴ του νὰ πολεμᾷ τὸν τύραννο καὶ δὲν τοῦ ἐπιτρέπουμε νὰ πάει στ' Ἄνάπλι νὰ γιαιτρευτεῖ. Τί τὸν κρατᾶμε ;

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Σὲ τοῦτο ἔχει δίκιο. Ἐγὼ δὲ μοιάζω μὲ κεινοὺς πού θὰ γιαιτρεύονταν καὶ δὲ θὰ γυρίζανε πίσω ...

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Συμπάθα με κύρ Μπουχιώτη, ὅπου δὲ σοῦ πέφτει λόγος νὰ μὴν ἀνακατώνεσαι. Ξέρει ὁ καπτᾶν Νικόλας γιατί δὲν πρέπει νὰ βγεῖ ἀπ' τὸ Μεσολόγγι αὐτὲς τὶς ὥρες.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Μιλάω γιατί τὸ βρίζω ἀδικο νὰ χανόμαστε ἓνας ἓνας.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (Ἀδστηρᾶ) : Πάει αὐτό, τέλεψε ! Τὸ βρίζεις ἀδικο γιατί φυλᾶς γερὸ κεμέρι καὶ τὸ λυπᾶσαι. Ρώτησε ὅμως καὶ τοὺς ἄλλους πού δὲν ὄρισαν ποτεῖς μιὰ σπιθαμὴ χωράφι,

τὸν ἴσκιό τους; Ρώτησέ τους; Ποιό ἀπ' ὅλα βρίσκουνε ἄδικο; (*Ὁ Μπουχιώτης μαζεύεται*).

ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ : Σωπαῖτε. Ζύγωσε ὁ Ταΐραγας. (*Μπαίνει ὁ Ταΐραγας μὲ τ' ἄσπρο μπαϊράκι του. Χαιρετάει ἐγκάρδια*).

ΚΑΨΑΛΗΣ : Καλωσόρισες Ταΐραγα στὴ λεύτερη πόλη μας.

ΤΑΪΡΑΓΑΣ : Πάντα καλὰ νᾶστε ὅλοι.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Κόπιασε.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πῶς εἶσαι Ταΐραγα;

ΤΑΪΡΑΓΑΣ : Κεῖνη ἢ βροχὴ ψὲς τ' ἀπόγιομα καπτὰν Μπότσαρη, μ' ἄφηκε ἓνα σφάχτη στὰ παῖδια.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Περαστικός σου νᾶναι.

ΤΑΪΡΑΓΑΣ : Φχαριστῶ. Ἐσεῖς πῶς τὰ πήγατε μὲ τὴ βροχή;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἐμεῖς τὴ θέλαμε τὴ βροχὴ, γιὰ νὰ ξεπλύνουμε τὶς φουστανέλλες μας στὸ χαντάκι.

ΤΑΪΡΑΓΑΣ : Βλέπω φτιάσατε καὶ δεύτερο χαντάκι ἀπὸ μέσα. Πλεούμενο χρειάστηκε γιὰ νᾶρθω. Ἀλήθεια, τὰ παλληκάρια σας πῶς τὸ περνᾶν τὴ νύχτα, στὰ γιουρούσια τους;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἐ, εἶναι λαφρὰ τὰ παιδιὰ σὰν τὸν ἀητὸ καὶ φτεροκοπᾶνε — δὲν κρατιῶνται.

ΤΑΪΡΑΓΑΣ : Ἐχετε ἀντρειωμένο ἄσκέρι, πάντα τὸ λέω.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Καὶ τὸ δικό σας ἄσκέρι ἂν εἶταν νὰ πολεμήσει γιὰ τὸν τόπο του θὰ στεκότανε τὸ ἴδιο ἀντρειωμένο. Κάθε πατριδα ἔχει τὰ παλληκάρια της.

ΤΑΪΡΑΓΑΣ : Σωστὰ γέροντα. Ἐγὼ θλίβομαι γιὰ τὸ αἶμα ποὺ χύνεται. Εἶμαι φίλος μὲ τοὺς πιότερους καπεταναίους ἀπὸ δῶ μέσα. Μὲ ξέρουν ἀπ' τὸ Σούλι πόσο καλὰ φερνόμουνα, κεῖνα τὰ ἡσυχα χρόνια. Δὲν πείραξα κανέναν. Μποροῦν νὰ σᾶς τὸ μαρτυρήσουν — κανέναν δὲν πείραξα. Γι' αὐτὸ καὶ τώρα ἔρχομαι σὰ φίλος. Μὰ τὸν Ἀλλάχ καὶ ποὺ ξεσηκώσατε πόλεμο στὸ ντοβλέτι δὲ μοῦ κακοφάνηκε. Ραγιαδες εἶσατε, θέλατε τὴ λευτεριά σας — χαλάλι νὰ σᾶς γένει, τὴν ἀξίζατε. Ὡστόσο κι ἐμεῖς δὲν ἔπαρχε τρόπος νὰ σταυρώσουμε τὰ χέρια. Μᾶς προστάζει χρέος θρησκευτικὸ νὰ σᾶς χτυπήσουμε. Μιλᾶω καθαρὰ καὶ μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά μου. Τώρα, θὰ σᾶς μιλήσω καὶ σὰν μαντατοφόρος τοῦ δοξασμένου μας Μεχμέτ Ρεσίτ Πασᾶ — τοῦ Κιουταχῆ, καθὼς ἐσεῖς τὸν λέτε.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἡρθες νὰ ποῦμε συμπέθερος καὶ προξενιτῆς γιὰ νὰ ταιριάξεις γαμπρὸ καὶ νύφη. Πάει καλὰ. Πὲς μας τὰ προικιὰ κι ὅτι ἄλλο εἶναι κι ἂν ἡ νύφη μᾶς ἀρέσει προχωρᾶμε, εἰδεμῆς χαλάει ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὸ προξενιὸ καὶ γλυ-

τώνουμε τὸ μαράζι. Μὴν ξαστοχᾶς πὼς ὁ Βεζύρης σας ἔστειλε ἴσαμε τώρα κι ἄλλους μαντατοφόρους σὰν καὶ σένα, μὰ ζήταγε ἄτιμα πράματα κ' ἔλαβε τὴν ἀπόκριση ποῦ τοῦ χρειαζόταν.

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : "Ὁχι, τούτη τῆ φορὰ τ' ἀποφάσισε νὰ σᾶς χαρίσει τ' ἄρματα.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : "Ἀκουσε Ταῖραγα. Ἐμεῖς τᾶχουμε τ' ἄρματα στὸ ζουνάρι μας τρακόσους χρόνους καὶ τὰ δριζουμε. Γιὰ νὰ μᾶς τὰ χαρίσει, πρέπει νὰ τὰ πάρει. Ἄς ἀφήσει λοιπὸν τὰ χαρίσματα μπᾶς καὶ χάσει καὶ τὰ δικά του. Πάει αὐτό, τέλειψε!

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Δὲν ἐξηγήθηκα σωστὰ καπτὰν Μπότσαρη καὶ μὲ τὸ δίκιο σου θυμώνεις. Θέλω νὰ πῶ, τ' ἀποφάσισε νὰ κρατήσετε τ' ἄρματα.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : "Ἐτσι μάλιστα, προχώρα.

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Ὁ Βεζύρης μας σᾶς ὑπολήφτεται καὶ θαυμάζει τὴν ἀντρείουσύνῃ σας. Αὐτὸς ξέρει πολεμώντας μαζί σας ἕνα χρόνο τί θεριά εἴσαστε. Τόσο ἀσκέρι ἔφερε, τόσους μηχανικούς ἀπ' τὴν Εὐρώπη γιὰ νὰ τὸν ὀρμηνεύουνε κι ἀκόμα δὲν πέτυχε νὰ μπεῖ στὸ Μεσολόγγι. Λυπᾶται βέβαια, μ' ἀπὸ τὴν ἄλλη χαιρεται κιόλα ποῦ ἔχει μπροστά του τέτια παλληκάρια — γιὰτι καὶ δαῦτος εἶναι παλληκάρι. Δὲν θέλει ὅμως νὰ γίνετε κ' αἰτία ν' ἀτιμαστεῖ...

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ὁ Κιουταχῆς ν' ἀτιμαστεῖ ;

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Δὲ λέω, δύσκολο εἶναι. Ὁ μπλόκος του πιά σᾶς σφίγγει σὰν τὰ στεφάνια τοῦ βαρελιοῦ τὶς ράχες. Καὶ δὲν ἔχετε νὰ καρτερᾶτε ἀπὸ πουθενὰ βοήθεια. Τὰ καράβια σας τὰ μποδίζουμε νὰ ξεφορτώσουν ἔστω καὶ μιὰ βάρκα. Τ' ἀσκέρια σας πάνου στὴ Ντερβέκιστα μαλώσανε καὶ σκόρπισαν — μάθαμε πὼς ὁ Καραϊσκάκης τραβήχτηκε ἄρρωστος κατὰ τὴ Ρούμελη. Κι ἀκόμα χάσατε τὸ Βασιλάδι καὶ τὸν Ντολμᾶ, προσκύνησε τὸ Αἰτωλικό.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Βαστάει ὅμως ἡ Κλείσοβα — τ' ἀκοῦς πῶς βαστάει ;

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Ποιὸ τ' ὄφελος ; Καὶ νὰ βαστάξει ἐκείνη, ἄρχισε ἡ πείνα καὶ θερίζει.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Μῆτε τὸ χωράει τὸ μυαλό σου τί θροφὲς ἔχουμε φυλαμένες στὰ κατώγια μας...

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Ὅσες θροφὲς καὶ νᾶχετε θὰ σωθοῦν μιὰ μέρα. Κι αὐτὸ φέρνει σ' ἀνησυχία τὸ βεζύρη μιὰ κ' ἡ ἀνάγκη θὰ σᾶς κάνει νὰ πέσετε σὲ συμφωνίες. Καλὰ λέει νὰ τὰ ται-

ριάξετε μαζί του, είναι μπεσαλῆς και θὰ σεβαστεῖ ὅ,τι ὀρίσετε. Μ' ἂν τὰ ταιριάξετε μὲ τὸν Μπραῖμπασα, πάει χαμένος, ἀτιμάζεται παντοτεινά.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ: Ἄ, ἔτσι ἔχει τὸ πράμα...

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ: Ἐμ, τζάνουμ, τόσον καιρὸ σᾶς πολεμάει κ' ἔχει ἀγριέψει ὁ Σουλτάνος. Σὰ δὲ μπορεῖς ἐσὺ τοῦ μήνυσε, θὰ στείλω ἄπ' τῆ θάλασσα τὸν Μπραῖμη πὺ κούρσεινε ὀλάκαιρο Μοριά, νὰ ξεντροπιᾶσει τὸ ντοβλέτι και νᾶμπει αὐτὸς πρῶτος στὸ Μεσολόγγι.

ΚΑΨΑΛΗΣ (Τὸν κόβει ταραγμένος): Τὸ Μεσολόγγι, Ταῖραγα, δὲν εἶναι Νιόκαστρο γιὰ νὰ τοῦ παραδοθοῦν οἱ πολιορκημένοι. Τῶδειξε και στὴν ἄλλη πολιορκία, ἐδῶ και τέσσερις χρόνους, πὺ ξέκανε ὀλα τὰ φουσάτα τοῦ Ὅμηρ Βρυώνη. Τὸ Μεσολόγγι, νὰ πεις στὸν Μπραῖμη, στὸν Κιουταχῆ και στὸν Σουλτάνο σας, εἶναι ἕνα λουλούδι ὀλάνοιχτο π' ὄσο τὸ κρατᾶμε, ἠ μοσκοβολιά του φτάνει στὰ πέρατα. Εἶναι ἠ γῆς μας, τὸ ψωμί μας, ἠ καρδιά μας — τὸ Μεσολόγγι. Κι ἂν ἔρθει ποτές ἠ μαύρη ὄρα νὰ τὸ δώσουμε, θὰ φταίει καιὼς τόπες πὺ ἄφησαν μιὰ Ρούμειλη κ' ἕνας Μοριάς νὰ πέσει πάνω μας ὄλο τὸ βάρος. Μὰ και πάλι τοῦτο θὰ γίνεи μονάχα, ὄντας σιγουρευτεῖ ἄκέρια ἠ τιμῆ μας.

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ: Μὰ κι ἐγὼ αὐτὸ ἤρθα νὰ σᾶς πῶ. Δέχεται ὁ Βεζύρης νὰ κλείσετε μαζί του τῆ συμφωνία πὺ θέτε, φτάνει ν' ἀκουστεῖ πὺς τὸν προσκυνήσατε, τίποτις ἄλλο. Καλὰ δὲν εἶναι; (Σιωπῆ).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Ἄσε νὰ τὸ σκεφτοῦμε, νὰ τὸ κουβεντιάσουμε — οἱ παστρικές δουλειές δὲ θένε βιάση. Θαρρῶ, γιὰ νὰ πετύχει μιὰ τέτια συμφωνία, θὰ πρέπει γιὰ λίγες μέρες νὰ ἠσυχᾶσουνε τ' ἄσκέρια — εἶναι πολὺ ἀγριεμένα και τὰ δυὸ μέρη, και δύσκολα, πολὺ δύσκολα θὰ φιλιωθοῦν ἄπ' τῆ μιὰν ὄρα στὴν ἄλλη.

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ: Γυρεύετε νὰ σταματήσει πρῶτα ὁ πόλεμος;

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ: Ὅ καπετάνιος λέει γιὰ τὸν πόλεμο τῆς στεριάς μονάχα. Ὅ Μπραῖμης μὲ τὰ καρᾶβια του ἄς βουρλίξειται. Μεταξύ μας θὰ γίνονται ὀμιλίες και δὲν κάνει νὰ πολεμάμε. Κ' ἐγὼ νομίζω πὺς τοῦτο εἶναι τὸ σωστὸ γιὰ ν' ἀρχίσουμε ὄμορφα και νὰ κλείσουμε ὄμορφα.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ: Νὰ πῶ κ' ἐγὼ δυὸ λόγια;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (Τὸν κόβει): Πάει αὐτό, τέλεψε Μπουχιώτη!

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ: Ἄδικα κοπιᾶζουμε. Ξέρω καλὰ πὺς ἕνας Μεχμέτ Ρεσίτ Πασᾶς δὲ θὰ δεχτεῖ ποτέ νὰ πάψει πρῶτα ὁ πόλεμος.

- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἐκεῖνος γύρεψε νὰ κάνουμε ὁμιλία, δὲν τὸν παρακαλέσαμε ἡμεῖς.
- ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Ναί, ἀλλὰ μοῦ εἶπε ὅ,τι θὰ γίνει, νὰ γίνει σὲ δυὸ μέρες τὸ πολὺ.
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Τότε ἄκουσε Ταίραγα. Θὰ συνάξουμε τὸ λαὸ καὶ θὰ τοῦ ποῦμε ὅσοι θένε νὰ προσκυνήσουν τὸ Βεζύρη, νὰ μείνουν ἐδῶ. Κατὰ πῶς μᾶς ἀποκριθοῦν οἱ ντόπιοι θὰ γράψουμε τοὺς ὄρους μας κ' ἔρχεσαι μεθαύριο καὶ τοὺς παίρνεις.
- ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Κι ἅμα ζητήσουν ὅλ' οἱ Μεσολογγίτες νὰ περᾶσουνε κοντὰ σας ;
- ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἔ, θὰ προσκυνήσουν τὰ σπίτια μας κι ὁ φράχτης...
- ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Ἀλλάχ, Ἀλλάχ. Ἐλπίζετε νὰ βγεῖτε ὅλοι ἔτσι, δίχως συμφωνία, γιὰ νὰ τὸ ζητᾶτε καὶ μὲ τὴν ἄδεια μας ;
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἐμεῖς εἴμαστε ἀπὸ κείνα τὰ πουλιὰ πού τὰ λένε νυχτοπούλια. Μάθαμε τ' εἶναι σκλαβιὰ καὶ μάθαμε ν' ἀπλώνομε τὰ φτερά μας. Ἄμα τὸ λοιπὸν τὸ φέρει ἡ στιγμή, σᾶς πατᾶμε μιὰ νύχτα τὴν κοιλιὰ καὶ βγαίνομε.
- ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Πολὺ περήφανα μιλᾶς καπτὰν Μπότσαρη.
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Δὲν ἔχει ἄλλη γλῶσσα ἢ λευτεριά.
- ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Ἐδῶ σταματᾶ ἡ κουβέντα μας ;
- ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἐδῶ.
- ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Μ' ἄλλα λόγια ἐσεῖς πεθυμᾶτε ὀλάκαιρη τὴ λευτεριά σας ;
- ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ἔ, ναί, ὀλάκαιρη τὴ λευτεριά μας.
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πάνω ἀπ' ὅλα τὴ λευτεριά μας.
- ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ : Μονάχα τὴ λευτεριά μας.
- ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Δικαίωμά σας — φοβᾶμαι ὅμως πὸς δὲ θὰ τ' ὀβρετε. Ἄς εἶναι. Κουβεντιάστε το καλύτερα μονάχοι, κοιτάχτε ποιὸ σᾶς συμφέρει κ' ἐγὼ μεθαύριο ἔρχομαι καὶ παίρνω τοὺς ὄρους σας. Τώρα, σᾶς χαιρετᾶω πάλι σὰ φίλος. Εὐχόμεαι σ' ὅλους κάθε προκοπή.
- ΚΑΨΑΛΗΣ : Ὡρα καλὴ σου Ταίραγα...
- Ἐκεῖνος τοὺς κοιτάζει γιὰ λίγο σὰ θαμπωμένος καὶ φεύγει. Τὸν ἀκολουθεῖ ὁ Α' Ἀγωνιστής. Οἱ καπεταναῖοι ἀλλάζουν ἓνα χαμόγελο. Ὁ πόλεμος γύρω συνεχίζεται πάντα.*

Σ Κ Η Ν Η Γ

Σούρουπο. Σ' ένα πλάτωμα κοντά στη λιμνοθάλασσα. 'Απ' τή μεριά τής Κλείσοβας ένας μαῦρος καπνός ἀρχίζει νά ξεφτάει πιά κι ἀνεβαίνει ψηλά στὸν ἀνοιξιάτικο οὐρανό.

Ἕουχία, σὰ νᾶπαψαν ἀπότομα οἱ ντουφεκιές και τὰ κανόνια μέσα κι ἔξω ἀπὸ τὴν πολιορκημένη πολιτεία.

Ἄξαφνα μιὰ φωνὴ σκίζει τὸν ἀέρα : « Νίκησε ἡ Κλείσοβα ». Ἀμέσως ἀκούγονται κι ἄλλες φωνές λαχανιασμένες, πὸν τρέχουν και σμίγουν ἀπὸ διάφορα σημεία : « Νίκησε ἡ Κλείσοβα. Ἡ Κλείσοβα νίκησε ! ». Γίνεται χλαολή, φωντῶνει. Μιὰ φωνὴ ὠστόσο ξεχωρίζει και λέει : « Ὅλοι κάτω στὴν ἀκρολιμνιά, γυρνᾶνε δυὸ βάρκες μὲ τὰ παλληκάρια μας ». Περνάει σαλτάροντας ἕνας πολεμιστὴς και φωνάζει : « Βαρᾶτε τὰ ὄργανα κ' ἔχουμε πανηγύρι ἀπόψε ὅλη τὴ νύχτα ! ». Παίζουν πὸ πέρα τὰ βιολιά και τὰ κλαρίνα.

Τ' ἀλαλητὸ τής χαρᾶς μπλέκεται μὲ τὴ μουσική. Σὲ λίγο μπαίνουν τρία Κορίτσια, μ' ἕναν τρόπο σὰ νὰ ξέφυγαν ἀπὸ χορδὸ.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἄ, τί ὄμορφα !

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Νικήσαμε ...

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Νικήσαμε.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐμεῖς νικήσαμε ; Οἱ ἄντρες νίκησανε.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Τὸ ἴδιο κάνει, γιὰ μᾶς πολεμᾶν.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Κ' ἔμεῖς πολεμᾶμε.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὁραῖα πολεμᾶμε. Μπαλώνουμε τὰ τσουράπια τους, πλένουμε τὰ γιλέκα τους ἀπ' τὰ αἵματα, και μαζώνουμε ἄδεια φουσέκια στὰ καλντερίμια και στὶς πλαταῖες σάμπως νᾶναι χαμολούλουδα τοῦ Μίη.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὅμως αὐτὰ τὰ χαμολούλουδα τὰ γιομίζουν πάλι μὲ μπαρούτι κ' ἔτσι νικᾶν τὰ παλληκάρια.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Κ' ἔμεῖς νικᾶμε.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Τί σταθήκαμε δῶ ; Κατέβηκαν ὅλοι στὴν ἀκρολιμνιά.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Κάτσε μιὰ στιγμή, λαχάνιασα.

- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Πήραμε μονορούφι τόσο δρόμο.
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ζύγωσε η πρώτη βάρκα από την Κλείσοβα. Πῶ, πῶ ! Εἶναι φορτωμένη σπαθιά, ντουφέκια και μπαϊράκια !
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Χμ. Αὐτὰ βλέπεις ;
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐσὺ τί βλέπεις ;
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Τὰ τρία παλληκάρια πὺν σπρώχνουν τὰ κουπιὰ καὶ χαιρετᾶνε κατὰ δῶθες.
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Μὴν κοκορεύεσαι καὶ δὲν εἶναι γιὰ σένα.
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Μήτε γιὰ σένα.
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Γιὰ καμιά δὲν εἶναι. Εἶναι γιὰ τὸν πόλεμο.
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Γιὰ τὴ λευτεριά.
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Γιὰ ὅλους.
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐγὼ θὰ χορέψω μὲ τὸ πρῶτο παλληκάρι ἀπόψε — μὲ κείνο πὺν γέρνει πίσω μπήγοντας τὰ κουπιὰ του στὸ νερὸ σὰ δυὸ φτεροῦγες.
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐγὼ θὰ χορέψω μὲ κείνο τὸ δεύτερο πὺν λάμνει βιαστικὰ μὲ τὴν καρδιά του γιὰ νὰ προφτάσει τὸ πανηγύρι.
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Χάρισμά σας καὶ τὰ δυὸ. Ἐγὼ θὰ σύρω τὸ χορὸ μὲ κείνο τ' ἄλλο, πὺν σηκώθηκε ὄρθιο στὴν πλώρη καὶ γελᾶει ντυμένο στὰ κόκκινα. ὦ, γιὰ δέστε το. Κόκκινη φουστάνελλα ἔχει, πουκαμισάκι κόκκινο, κόκκινο μαντήλι στὰ μαλλιά, κόκκινο ζουναρί, ὅλα κόκκινα.
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Θὰ τ' ἄρπαξε καμιανοῦ πασαῖ.
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Μὰ καὶ τὸ μοῦτρο του κόκκινο εἶναι, κόκκινα καὶ τὰ χέρια του !
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Τὸ βροῖκα. Σφαντάζει ἔτσι ὁ καλὸς σου γιὰτὶ βίασλεψεν ὁ ἥλιος στὸ κόκκινο σύγνεφο κι ἀντιφεγγίζει ὄλοῦθε μιὰ κοκκινίλα.
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὅχι, μήτε τῶνα, μήτε τ' ἄλλο. Βουτήχτηκε τὸ παλληκάρι τῆς στὸ αἶμα κόβοντας ἀράπικα κεφάλια γι αὐτὸ ἔγινε κόκκινο. Στάζει αἶμα σὰ μακελάρης.
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Σὰ γαρούφαλλο !
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Γαρούφαλλο ! Τότε νὰ τὸ βάλεις στὸν κόρφο σου νὰ μωσκοβολᾷς τὴ νύχτα.
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ντροπὴ σου νὰ λὲς τέτια λόγια.
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ (*Γελώντας*) : Ἐμ, κατὰ τὸ γαρούφαλλο πὺν διάλεξες, καλὰ σοῦ εἶπε! (*Γελάει καὶ τὸ Α' Κορίτσι*).
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ (*Κοιτώντας πέρα*) : Νά, πόδισε ἡ πρώτη βάρκα. Σαλτάρουν ἔξω.

- Α΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Πάμε σιμά.
- Β΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Δὲν κάνει. Ὅσοι μαζώχτηκαν ἐκεῖ, τοὺς ἀγκαλιάζουν, τοὺς φιλοῦν.
- ΦΩΝΕΣ (Ἐκτὸ γύρω) : Ζήτω ἡ Κλείσοβα !
- Γ΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Οἱ γριῆς κ' οἱ γέροι τοὺς φιλοῦν, κ' οἱ καπεταναῖοι.
- Α΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Δὲν εἶναι γιὰ μᾶς.
- Β΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Γιὰ μᾶς δὲν εἶναι. Μόνο στὰ ντουφέκια δίνουν ἀρρεβώνα, μόνο τὰ ντουφέκια τοὺς χαίρονται.
- Γ΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Αὐτὰ σφίγγουν στὰ χέρια, στὴ μασάλη.
- Α΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Μὲ τὰ ντουφέκια σεργιανᾶν, μὲ τὰ ντουφέκια πλαγιάζουν καὶ χορεύουνε.
- Β΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Στὰ ντουφέκια δοκίζονται καὶ τραγουδᾶνε.
- Γ΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Γιὰ τὰ ντουφέκια ζοῦνε καὶ πεθαίνουνε.
- Α΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε ντουφέκι.
- Β΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Δὲν ἔχουμε ἀρρεβώνα.
- Γ΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Τίποτα δὲν ἔχουμε.
- Α΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Μόνο λευτεριά.
- Β΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἄχ δὲ σταματᾷει ὁ πόλεμος, δὲ σταματᾷει !
- Γ΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Νὰ στείλουμε γιὰ προξενιὰ τὴ λευτεριά στὰ παλληκίρια μας.
- Α΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Νὰ γίνουμε ντουφέκι ἔμεῖς στὰ χέρια τους !
- Β΄ ΚΟΡΙΤΣΙ (Γυρνώντας πρὸς τὴ λιμνοθάλασσα) : Σωπάτε, ἀνεβαίνουν κατὰ δῶ.
- Γ΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : ὦ, Θεέ μου, τί νὰ τοὺς ποῦμε τώρα, τί νὰ κάνομε ;
- Α΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Νὰ γυρίσουμε πίσω, στὴ μάνα μας.
- Β΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὅχι, πιαστεῖτε νὰ μᾶς βροῦνε νὰ χορεύουμε, εἶναι καλύτερα ἔτσι.
- Γ΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὁραῖα. Δὸς μου τὸ χέρι σου.
- Α΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Κ' ἐμένα.
- (Πιάνονται καὶ κάνουν νὰ χορεύουν. Τίς κόβει μπαίνοντας ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ γριὰ Βαρβάραϊνα μὲ τὸ ραβδί της. Τὸ σηκώνει ψηλά, μ' ὀργή).*
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Ἔ, σκύλες πάφτε, σκορπίστε !
- Β΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Νίκησε ἡ Κλείσοβα, γριά.
- Γ΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐχουμε πανηγύρι ἀπόψε ὅλη τὴ νύχτα.
- Α΄ ΚΟΡΙΤΣΙ : Γλέντι καὶ χορό.

- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Γι αὐτὰ εἴσαστε πρῶτες — ξόμπλια τοῦ σατανά. Πρῶτες στοὺς πῆδους, στὰ καμώματα καὶ στὰ τραγούδια. Χάνονται τόσα παλληκάρια καὶ τοῦ λόγου σας δὲν κάnete ἄλλο ἅπ' τὸ νὰ ταρακουνᾶτε τὰ φουσκωτὰ καπούλια σας!
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Χορτάσαμε πιὰ τὰ μοιρολόγια.
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Καὶ τὰ μαυρομάντηλα.
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Καὶ τὰ λιβάνια.
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Κακοχρονονάχετε, σὰ θέτε πανηγύρι τραβᾶτε καὶ σκίστε μὲ τὸ σπαθὶ στὰ δυὸ κείνους πού στέκονται ὄξω ἅπ' τὸ φράχτη καὶ σκοτώνουν τὰ παιδιά μας. Αὐτὸ τὸ πανηγύρι ἔχει ἐδῶ, εἶναι γιὰ τὰ γοῦστα σας ;
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Δὲ μᾶς ἀφήνουν οἱ ἄντρες νὰ πιάσουμε σπαθί.
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Τὰ σπαθιά γιὰ τοὺς ἄντρες, λένε.
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Γιὰ μᾶς τὰ τραγούδια.
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Καταραμένοι ὄλοι. Ἄμῃ ἔτσι δὲν κρατιέται τὸ Μεσολόγγι.
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Κρατιέται — μὲ τὰ σπαθιά καὶ τὰ τραγούδια.
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Σὰ λείπουν τὰ σπαθιά τί νὰ τὰ κάνουμε τὰ τραγούδια ;
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Καὶ σὰ λείπουν τὰ τραγούδια τί νὰ τὰ κάνουμε τὰ σπαθιά !
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Μωρὲ θέλει ἀγόρια ἢ λευτεριά κι ὁ χάρος. Τί δώκατε σεῖς ;
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Δώκαμε ἀδέρφια.
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Καὶ πατέρα.
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Καὶ γειτονόπουλα πού μᾶς χαμογελοῦσαν.
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Κρέας δώκατε, σπλάχνο δικό σας ; Γάλα, αἷμα, κόκκαλα δώκατε ; Αὐτὸ καίει, αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ χρειαζούμενο σκύλες ! Ἐδῶ καὶ τὸ χῶμα γεννοβολάει σβώλους γιὰ νὰ τοὺς ρίχνουμε ἀντίκρου, ἐδῶ σηκώνει ὁ τόπος μόνον ἄντρες καὶ μανάδες πού νὰ γιομίζουμε μ' ἀγόρια τὰ ταμπούρια μας ! (Οἱ φωνὲς ζυγώνουν ὀλοένα).
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Μᾶς φέρνει προξενιά ἢ Βαρβάραινα.
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Πρόφτασαν ὅμως ἄλλοι ἅπ' τὴν Κλείσοβα! (Γελάει μ' ἐνθουσιασμό).
- Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Νάτοι. Ζήτω ἡ Κλείσοβα !
(Μπαίνουν τὰ τρία Παλληκάρια τριγυρισμένα ἀπὸ κόσμο πού τὰ καμαρώνει γελαστός κ' ἔχει τὰ χέρια του περᾶσει πίσω ἅπ' τὸ λαιμὸ τους καὶ τὴ μέση. Αὐτὰ δύσκολα στέκονται

ὄρθια ἀπ' τὴν κούραση καὶ τὴν ἀγρύπνια. Εἶναι μὲ δψη ἄγρια, βρώμικη καὶ μὲ ρούχα κουρελιασμένα, ματωμένα. Ὡστόσο λάμπουν ὄλο χαρά).

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ (*Δειλὰ καὶ μὲ λαχτάρα*): Ἡ Παναγιὰ μαζί σας...

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ: Διψᾶτε νὰ σᾶς φέρουμε νεράκι πεντακάθαρο;

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ: Θὰ τὸ μαζέψουμε κόμπο - κόμπο ἀπ' ὅλα τὰ πηγὰδια τοῦ Μεσολογγίου.

Α' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Τίποτα δὲ θέμε, μονάχα λίγον ὕπνο, ἓνα στρωσίδι νὰ πλαγιαίσουμε...

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ (*Μπαίνοντας μπροστά, περήφανη*): Ἴσα τὸ κορμὶ λεβέντες!

Β' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Γειά σου γριά.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Ἔτσι νὰ σᾶς χαρῶ. Γιοί μου χιλιάκριβοι. (*Σφίγγει ἓναν - ἓναν καὶ τοὺς φιλάει*). Σὰ θυμιατὸ ἀχνίζει πάνωθὲ σας τὸ ξένο αἷμα. Τί γίνηκε; Σφάξατε πολλοὺς καθὼς μᾶς σφάζουνε; Ἀνοίξατε κοιλιές, πήρατε κεφάλια, χώσατε τὸ μαχαίρι σας πέρα γιὰ πέρα τόσο πού νᾶκουσαν ὅθε καὶ νᾶταν οἱ μανάδες τους τὸ στερνὸ ἄχ — πού νᾶμαθαν πὼς ξεκληρίσανε καὶ δαῦτες;

Γ' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Σύχασε γριά, σπύρθηκε μὲ κουφάρια τὸ νησὶ κ' ἡ λιμνοθάλασσα. Κάπου δυὸ χιλιάδες τᾶβγαλε ὁ καπετάνιος μας, ὁ Κίττος Τζαβέλας.

(*Ἔρχεται ἡ Βασιλικὴ χωρὶς νὰ τὴν προσέξει κανεὶς*).

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Ποῦντος αὐτός;

Α' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Ξωπίσω μας ἤρθε, μὲ τὴν ἄλλη βάρκα. Δὲν ἀκοῦς στὴν ἀκρολιμνιά χαρὲς πού τοῦ κάνουν; Ὅλα τ' ἀξίζουνε. Πολέμησε καλύτερα κι ἀπὸ θεριό. Πήδαγε ἀπὸ ταμπούρι σὲ ταμπούρι γύρω - γύρω στὴν Κλείσοβα, μᾶς γκάρδιωνε ὅλη τὴν ὥρα κι ἔβγαине μπρὸς κάθε φορὰ πού κάνανε ντισμπάρκο τὴ μιὰ οἱ ἀραπάδες, τὴν ἄλλ' οἱ ἀρβανίτες κ' οἱ τοῦρκοι καὶ χυμοῦσαν νὰ μᾶς πνίξουν μὲ τὸ μπούγιο τους.

Β' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Μῆτε ξέρουμε πὼς ἔγινε καὶ βαστάξαμε τόσο ἀσκέρι, τόση φωτιά.

ΜΙΑ ΦΩΝΗ: Ὁ καπετὰν Τζαβέλας!

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ (*Γυροῦν καὶ φωνάζουν*): Ὁ Τζαβέλας! Δόξα στὸν καπετάνιο μας τὸν ἀθάνατο!

(*Μπαίνει ὁ Τζαβέλας. Ἔχει τὰ ἴδια χάλια μὲ τὰ παλληκάρια του ἀλλὰ βασιτέται κάπως καλύτερα. Τὸν ἀκολουθεῖ κόσμος κ' ἓνα - δυὸ ἀκόμα ἀπ' τὰ Παλληκάρια τῆς Κλείσοβας. Ὁλοὶ ἀναμερίζουν καὶ περνάει, πολλοὶ τὸν ἀγκαλιάζουν*).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Καλῶς σᾶς βρίσκω ἀδέρφια.

ΦΩΝΕΣ : Νὰ μᾶς ζήσεις! Πάντα γερὸ βόλι! Γερὸς κι ἀθάνατος!

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἀκόμα δὲν τὸ πιστεύω πὼς γλύτωσα. (*Δείχνει τὰ παλληκάρια του*): Σὲ τούτους ἐδῶ τὸ χρωστάω πού μὲ ζορίσανε στὴν ἀρχὴ καὶ κρύφτηκα τρεῖς ὥρες στὴν ἐκκλησιὰ τῆς Ἀγιατριάδας. Τὰ βγάζανε πέρα καὶ μονάχοι, κ' ἐδῶ πού τὰ λέμε δὲ μὲ χρειάζονταν! (*Ὅλοι γελάνε*).

ΕΝΑΣ ΓΕΡΟΣ: Νύχτα μέρα κοιτούσαμε ἀπὸ δῶ, νὰ σᾶς ζυγώνουν φορτωμένες οἱ βάρκες τοῦ Μπρωίμη, νὰ κινάει ἀπ' τὸ Μποχώρι ἀμέτρητη καβαλαρία καὶ νὰ διαβαίνει τὴν αὐλακιά τρέχοντας καταπίνω σας χωμένη στὸ νερὸ ἴσαμε τὰ καπούλια, καὶ μάτανε ἡ καρδιά μας πού δὲ μπορούσαμε νὰ στείλουμε βοήθεια.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Κ' ἐμεῖς μόλις προκάναμε νὰ πᾶμε. Ξαφνικὰ βλέπεις χτυπήθηκε ἡ Κλείσοβα, δὲν τὸ περίμενε κανεὶς.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΗΣ : Καθὼς τηρούσαμε τὴν ἁλασμὸς γινόταν, χίλιες φορὲς θαρῆσαμε πὼς πάει, χαθήκατε, καὶ χίλιες φορὲς φωνάξαμε ὄχι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐνα σωρὸ γιουρούσια μᾶς κάνανε, μεγάλα καὶ μικρά. Πισωγυρίζανε οἱ πρῶτοι κ' ἔρχονταν ἄλλοι πιότεροι—ἐπηξε ὁ γιαιλός. Κάμποσοι καταφέρνανε νὰ φτάσουν στὰ ταμπούρια μας ὡς μιὰ ὄργια, νὰ μπήγουνε κειδὰ τὰ μπαϊράκια τους κ' ὕστερα νὰ πέφτουν. Λίγο θέλανε νὰ μᾶς φράξουν μὲ κορμιὰ τῆς πολεμίστρας. Ἐμεῖς ρίχναμε τότες μὲ κλειστὰ μάτια κι ὅ,τι βγεῖ. Δὲ λάθευε ὅμως ντουφεκιά—τόσο πλήθος εἶταν. Γεμίσαμε καὶ ρίχναμε ἀσταμάτητα. Εἶχαν ἀνάψει τὰ ντουφέκια, μᾶς ζεματούσαν, μᾶς καίγανε τὰ χέρια—λέγαμε τούτη θὰ ρίξω καὶ τ' ἀφήνω, ἄλλη μιὰ καὶ τέλειψε, νὰ μιὰ στερνή καὶ σβήνω, ἄντε ἀκόμα τούτη ὅπως βᾶσταξα στὴν ἄλλη μὰ στάσου νὰ ρίξω μὴν ἀκόμα ντουφεκιά, τὴ χειρότερο θὰ πάθω, καὶ πάλι τὸ ἴδιο εἶναι γιὰ μιὰ καινούργια—ἔτσι ἄρχισαν πιά νὰ καῖνε τὰ χέρια μας πιὸ πολὺ ἀπ' τὰ ντουφέκια καὶ μᾶς φάνηκε πὼς ἐκεῖνα δροσερέψαν μονομιᾶς, λὲς καὶ τὰ χᾶιδεψε τῆς μάνας μας ἡ ἀλαφριά παλάμη πού μᾶς δροσόιζε, ὄντας ἀρρωσταίναμε παιδιὰ καὶ λυώναμε ἀπ' τὴν θέρμε. Αὐτὸ κράτησε δυὸ μερόνυχτα ὡς τὸ τελευταῖο γιουρούσι τους κι ὅσοι ἀπόμειναν σκορπίσανε χαροπαλεύοντας στὸ νερὸ, νὰ ξεφύγουν.

ΒΑΡΒΑΡΙΝΑ : Γιατί νὰ ξεφύγουν ; Γιατί ἀφοῦ ἦρθαν μόνοι τους οἱ λύκοι νὰ μᾶς γδάρουν ; Τώρα θὰ γυρίσουνε πιὸ πεινασμένοι, τρεχᾶτε στὰ πόστα σας !

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Μὴ φοβᾶσαι καὶ πάθανε τέτιο κακὸ πού θὰ κλαῖν τὴ μοῖρα τους γιὰ μέρες. Δὲ βλέπεις πῶς λουφάζανε; Μῆτε καπούλι δὲ σκάει ἀπ' τὴ θάλασσα καὶ τὴ στεριά. Μαῦρα χαμπέρια θὰ πᾶνε στὸν Σουλτάνο.

ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Καπετάνιο, τοιμάζεται νὰ κατέβει ὁ γέρο Μπότσαρης γιὰ νὰ σοῦ δώσει τὰ συχαρίκια του.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Πέστου θὰ πάω τώρα νὰ κοιμηθῶ—αὔριο τὰ λέμε.
"Ἄντε παιδιὰ, τραβάτε γιὰ ὕπνο κ' εἶναι καιρὸς νὰ πιάσουμε τὰ ὄνειρα.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Στὰ σπίτια μας ἐλάτε, θὰ βγάλουμε στρωσίδια ἀπ' τὴν κασέλα τῆς προμάμης μας.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Κι ἄσπρα σεντόνια κεντητὰ πού τὰ ὑφάναμε στὸν ἀργαλειὸ μὲ ἥλιο καὶ φεγγάρι.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Καὶ πλουμιστὲς βελόντζες μὲ σγουρὸ μαλλὶ πού χτυπήθηκε ἄγρια στὴν ποταμιὰ κ' ἔγινε σὰ μετάξι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Καθὼς εἶναι τώρα τὰ παιδιὰ κοιμῶνται τὸ ἴδιο καὶ στ' ἀγκάθια καὶ στὰ πούπουλα. Ἄφηστε. Θὰ τὰ βολέψει κάπου ἢ Βαρβάραινα, ἢ μάνα τοῦ Μεσολογγοῦ. Ἔσεῖς οἱ ἄλλοι ἔχετε πιὸ σπουδαία δουλειὰ, μὴν κάθεστε λεφτό. Ρίχτε στὸ νερὸ τὶς βάρκες, τὰ μονόξυλα, ἐμπᾶτε μέσα ὅπως εἶστε καὶ ψαρέψτε ἄρματα, μπαλάσκες, γαταγάνια, λουριά — γιόμισε ἢ λιμνοθάλασσα, κοπάδια. Τοῦτα τὰ ψάρια δὲ θένε δόλωμα, μῆτε καμάκι—τσιμπᾶνε ὅπου λάχει μὲ τὸ πρῶτο! (*Γελάει κι ὄλοι ὄρμουῖν μὲ φωνὲς κατὰ τὴ λίμνη. Ἡ Γριὰ παίρνει τὰ Παλληκάρια καὶ φεύγει ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά. Ἐδῶ στέκει μονάχα ἢ Βασιλική. Τώρα τὴ βλέπει ὁ Τζαβέλας καθὼς γυρνάει ν' ἀκολουθήσει τὰ παλληκάρια του. Σαφνιάζεται*) : Ἐσὺ; Δὲν ἔφυγες;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Μὲ βλέπεις. Δὲν ἔφυγα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Γιατί;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*Τὸν πλησιάζει μὲ τὰ χέρια στοὺς γοφούς*) : Γιὰ νὰ μὴν καθαρίσει ὁ τόπος, καπετάνιο Κίτσο Τζαβέλα!

(*Μακροαῖνον οἱ φωνές, πέρα παίζει μονάχο τὸ κλαρίνο μὲ χαρούμενο μεράκι*).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (*Συνέρχεται καὶ χαμογελᾷ εἰρωνικά*) : Σ' ἔδιωξαν καὶ γύρισες.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*Τὸν κόβει*) : Δὲ μ' ἔδιωξαν. Ἐγὼ τοὺς ἄφησα, μὲ τὴν ἀρρεβῶνα τους. Κανένας δὲ μπορεῖ νὰ μὲ διώξει, τὸ νιώθεις; Κανένας. Μῆτε νὰ μὲ διώξει, μῆτε νὰ μὲ κρατήσῃ. Μονάχα ὅποιος πολεμάει γιὰ μένα μπορεῖ καὶ νὰ μὲ σκοτώσῃ ἀκόμα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐσὺ γιὰ ποιόν πολεμᾷς ὁμορφονιά ; Γιὰ τὴν ἀφεντιά σου πολεμᾷς ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Δὲν ἔχω ἄρματα νὰ σᾶς χτυπήσω.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Νὰ βρεῖς. Σύρε κάτω μὲ τοὺς ἄλλους καὶ διάλεξε ντουφέκι σὰ νὰ διαλέγεις ἄντρα. Γιομάτη ἄρματα ἢ λιμνοθάλασσα.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Κ' ὕστερα ; Τί θὰ κερδίσω ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Θὰ χτυπήσεις αὐτοὺς ποὺ σὲ χτυπᾶνε.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Μὲ κοροϊδεύεις. Εἴσαστε πιὸ δυνατοὶ ἀπὸ μένα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Πήγαινε σοῦ λέω, δὲν ἀκοῦς ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : *Ὅχι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Δαίμονα ! *(Τὴ χτυπάει σιὸ πρόσωπο, σκληρά. Ἐκείνη τραντάζεται καὶ τὸν κοιτάει μὲ φόβο. Τραβιέται προφυλαγμένη μὲ τὰ χέρια της)*: Πήγαινε νὰ πιάσεις ντουφέκι, μὴ θαρρεῖς πὼς θὺ χτυπηθῶ μονάχος. Ἐσὺ θὰ μὲ χτυπήσεις ὅπως σὲ χτύπησα, ἐσὺ πρώτη θὰ χτυπᾷς ὅποιον χτυπάει καὶ τότε θᾶβρεις πολλοὺς νὰ τὸν χτυπήσουνε — νὰ πολεμᾶνε κι ἄλλοι γιὰ σένα μιὰ καὶ σὺ θὰ πολεμᾷς γιὰ ὅλους. Πήγαινε !

Ἡ Βασιλικὴ τὸν κοιτάζει τώρα ξαφνιασμένη. Μιὰ καινούργια φλόγα λάμπει σιὰ μάτια της—τρέχει κατὰ τὴ λίμνη. Τὸ κλαρίνο παίζει ἄκόμα.

Σ Κ Η Ν Η Δ'

Ἄπομεσήμερο. Στὸ ὑπόγειο τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Νικόλα Στουρνάρα. Ἐδῶ κουβαλήθηκε τὸ τυπογραφεῖο πὸν βγαίνει ἡ μεσολογγίτικη ἔφημερίδα « Ἑλληνικά Χρονικά ».

Δεξιά, μιὰ σαραβαλιασιμένη σκάλα οδηγεῖ ἄπάνω. Ἀριστερά, ἓνα μακρόστενο παράθυρο μὲ κάγκελα. Στὸ βίθρος, τὰ πέτρινα σκαλοπάτια τῆς ἀνοιχτῆς πόρτας. Φαίνεται μιὰ λουρίδα ἀπ' τὸ δρόμο κι οὐρανός.

Στῆ μέση τὸ παλιὸ χειροκίνητο πιεστήριο. Πιὸ ἐδῶ ἓνας πάγκος γιὰ ν' ἀκουμπᾶν τίς στοιχειοθετημένες κολῶνες — χρησιμεύει καὶ γιὰ γραφεῖο. Στῆ γωνιὰ ἓνα κρεβάτι μὲ στρίποδα. Κάτω ἀπ' τὸ παράθυρο οἱ κάσσες μὲ τὰ στοιχεῖα. Στιὸς τοίχους κολλημένα μερικὰ φύλλα τῆς ἔφημερίδας.

Καῖνε δυνὸ λυχνάκια γιαιὶ τὸ φῶς τῆς μέρας δὲ φτάνει ὡς μέσα δυνατὸ.

Πότε μακριά, πότε κοντά, σκᾶνε οἱ μπόμπες τῶν πολιορκητῶν καὶ τραντάζουν τῆ γῆ. Σὰν ἀντίλαλος ἀκούγεται τὸ ντουφεκίδι γύρω στὸ Μεσολόγγι.

Ὁ Ἰωάννης Γιάκωβος Μάγερ κάθεται σ' ἓνα σκαμνὶ καὶ γράφει στὸν πάγκο λίγο βιαστικά, συνεπαρμένος.

ΜΑΓΕΡ (Μὲ κάποια ξενικὴ προφορὰ) : Τζώρτζη. Τζώρτζη! (Ἄφηνει τὴν πένα γρήγορα καὶ σηκώνεται παίρνοντας τὰ χειρόγραφα) : ὦ, Τζώρτζη πάλι βγήκες ἔξω — τί περίεργος ἄνθρωπος! (Κάνει νὰ προχωρήσει καὶ τὸν κόβει μιὰ μπόμπα ποῦσκασε κοντὰ στὸ σπίτι. Μπαίνει σκυφτὸς ὁ Γιώργης Μεσθενέας ἀπ' τὸ δρόμο. Βαστάει κάτι βρεμένα χόρτα πὸν τᾶχει πρόχειρα τυλιγμένα σὲ μιὰν ἔφημερίδα) : Ἐλα παιδί μου, ποῦ ἦσουν; Ἐχουμε νὰ τυπώσουμε, τὸ ξέρεις;

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Κατέβηκα στὴν ἀκρολιμνιά κὺρ Μάγερ καὶ μάξιψα τοῦτες τίς πικραλῆθρες. Ἄμα βράσουνε καλὰ κι ἀλλάξουμε τὸ νερὸ τέσσερις - πέντε βολές, χάνουνε τὴν πικράδα τους καὶ τρώγονται μιὰ χαρὰ μὲ μπόλικο λάδι.

ΜΑΓΕΡ : Πάντα στὸ φαγητὸ ἔχεις τὸ νοῦ σου, Τζώρτζη!

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Δὲ λὲς ποῦ δὲ μὲ χτύπησε καμιὰ μπόμπα; Τώρα

καθώς ἐρχόμουνα ἔπесе μιά, στὸ πλαγινὸ σοκάκι. Πολὺ ἄσχημο βιολί ἀρχίσανε τελευταία καὶ δὲ σταματάει. Ρίχνουν ὅλες τὶς μπόμεπες τους ἴσα μέσα στὴν πόλη. Τρεῖς σπίτια πέσανε σήμερις καὶ σκοτώθηκε δλιάκαιρη φαμελιά. Μιῦθανε φαίνεται πὼς δὲν μᾶς κάνανε ζημιές τόσοσ καιρὸ πὸν βαροῦσαν τὸ φρέιχτη καὶ σήκωσαν ψηλὰ τὶς μποῦκες.

ΜΑΓΕΡ : Ποιὸς νὰ τὸ μαρτύρησε ;

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Ποιὸς ἄλλος ; Ὁ ἀδερφὸς τοῦ καπετὰν Στουρῶ νάρα. Πολλὰ μᾶς προδῶσε τοῦτος ὁ κερατὸς ἀπόταν πέρασε ἀντίκρου—πὼς τρώμε σκέτο χῶμα εἶπε καὶ μᾶς κόβονται τ' ἄντερα, πὼς ξεψυχάει ὥρα τὴν ὥρα τὸ Μεσολόγγι. Τὸ πρῶο λένε βγήκε μπρὸς στὶς ντάπιες καὶ φώναζε στὰ παλληκάρια μας νὰ προσκυνήσουν καὶ δὲ θὰ πειραχτεῖ μήτε μιά τρίχα τῆς κεφαλῆς τους.

ΜΑΓΕΡ (*Δείχνοντας ἀπάνω*) : Σιγώτερα μὴ σ' ἀκούσει ὁ γέροντας. Δὲν κάνει νὰ στενοχωρεθεῖ πὸν εἶναι κι ἄρρωστος.

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Μὰ τὸ ξέρει γιὰ τὸν ἀδερφὸ του, δὲν τὸ ξέρει ;

ΜΑΓΕΡ : Ἄλλο νὰ ξέρει πὼς μᾶς ἄφησε κι ἄλλο ν' ἀκούει τέτιες ἀτιμιές ἀπ' τὸ στόμα του. (*Ὁ Μεσθενέας ἀπιθώνει χάμω τὰ χόρτα καὶ πιάνει ἕνα τσουκάλι*). Σὲ παρακαλῶ Τζώρτζη, φτιάσε αὐτὸ τώρα νὰ κλείσουμε τὴ σελίδα καὶ νὰ τυπώσουμε. Εἶναι κάτι πολὺ σπουδαῖο. Οἱ αἰχμάλωτοι πὸν πιάστηκαν στὴ μάχη τῆς Κλείσοβας φανέρωσαν πὼς σκοτώθηκε μὲς στὴ βάρκα του ὁ Χουσεῖνμπεης, ὁ γαμπρὸς τοῦ Ἰμπραῖμ καὶ τραυματίστηκε στὸ χέρι ὁ Κιουταχῆς.

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Χτυπήθηκε ὁ Κιουταχῆς ;

ΜΑΓΕΡ : Εἴταν κι αὐτὸς μὲ τ' ἄλογό του τότε πὸν ὄρησε τὸ ἵππικὸ ἀπ' τὸ Μποχώρι, ἀλλὰ μόλις τραυματίστηκε γύρισε πίσω. Τὰ γράφω ἐδῶ λεπτομερῶς. Ἦρθαν ἀπάνω οἱ ἀρχηγοὶ νὰ μιλήσουν μὲ τὸν Στουρνάρα καὶ μοῦ τὰ εἶπαν.

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Καλά, θὰ στὸ φτιάσω—δὲν γίνεται ὁμως κὺρ Μάγεο μου νὰ βάλω ἕνα λεπτὸ νὰ βράζουν οἱ πικραληθρες.

ΜΑΓΕΡ : Ὅχι, ὄχι, γιατί πρέπει ὡς τ' ἀπόγευμα νὰ κυκλοφορήσουν τὰ « Ἑλληνικὰ Χρονικὰ » καὶ νὰ σκορπίσουμε μερικὰ φύλλα ἕξω ἀπὸ τὸν φράχτη, γιὰ νὰ μάθει ὅλο τὸ στρατόπεδο τοῦ Κιουταχῆ τί ἔπαθε ὁ πολυχρονεμένος τους.

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Μὰ δὲ θ' ἀργήσω ἐγώ. Ἔτσι κι ἀνάψω τὴ φωτιά βράζουν μονάχα τους τὰ χόρτα.

ΜΑΓΕΡ : Πιὸ ὕστερα Τζώρτζη, ἔχεις καιρὸ γι αὐτά. Ἔλα, φρόντισε νὰ πιάσει δυὸ γραμμὲς ὁ τίτλος. Σὲ λίγο θὰ σοῦ δώσω

μιὰ νεκρολογία γιὰ τοὺς δεκάξη ἥρωες ποὺ σκοτώθηκαν στὴν Κλείσοβα. (Γυρνᾷ στὸν πάγκο νὰ γράψει).

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ (Κοιτάζει τὰ χειρόγραφα ληημένα) : Πεινάω, πεινάω πολὺ. Δὲ μπορῶ νὰ σταθῶ πιά!

ΜΑΓΕΡ : Ἐσὺ πάντα καὶ κάτι βρίσκεις νὰ φᾶς... (Γράφει).

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Μπᾶ, τίποτα δὲ μ' ἀφήνουν. Βάνω πρώτος χέρι στοὺς σκύλους, τὸ βλέπουνε οἱ ἄλλοι καὶ σὲ λίγο δὲν ἀπόμεινε μήτε κουτίβι στὸ Μεσολόγγι. Ρίχνουμαι στὶς γάτες-νάσου κ' ἐκείνι στὶς γάτες, πᾶνε καὶ τὰ γατόπουλα! Ξετρυπῶν τὰ ποντίκια, τὰ ψαίνω μὲ κρεμύδι, μοσκοβολᾷ ὁ τόπος — τί μαγερεύεις ὄρε Μεσθενέα, μὲ ρωτᾶνε. Μποροῦσα νὰ τὸ κρύψω; Τὴν ἄλλη ὥρα πουθενὰ δὲν ἔβρισκα ποντίκι. Νά, καὶ τοῦτα τὰ παλιόχορτα θὰ χαθοῦν ὡς αὔριο!

ΜΑΓΕΡ (Γράφοντας) : Κάνε ὑπομονή κ' ἴσως καταφέρει ἀπόψε ὁ ναύαρχος νὰ περάσει τὶς βάρκες του ἀπ' τὸ μυστικὸ αὐλάκι φορτωμένες μὲ παξιμάδι.

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Κάθε μέρα τὸ ἴδιο μοῦ λὲς κὺρ Μάγερ. Ὅλα τὰ βλέπεις κατὰ πῶς σ' ἀρέσουν. (Πᾷει στὶς κάσες κι ἀρχίζει νὰ στοιχειοθετῇ). Ἀλήθεια, ἔσὺ πῶς ἀντέχεις θεονήσικος ποὺ ἤσουν καὶ καλομαθημένος στὴν πατρίδα σου, τὴν Ἑλβετία; Δὲν πεινάς;

ΜΑΓΕΡ (Μὲ χαμόγελο) : Συνήθισα. (Παύση).

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Εἶναι ὁμορφα στὴν Ἑλβετία;

ΜΑΓΕΡ : Πολὺ ὁμορφα — μὰ ἐδῶ εἶναι ἀκόμα πιὸ ὁμορφα.

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Χά! Καὶ τί ἔχουμε δῶ; Μιὰ ὥρα ζοῦμε λεύτεροι καὶ τὴν πολεμάμε ὡς τὸ τέλος.

ΜΑΓΕΡ : Γι' αὐτὸ εἶναι πιὸ ὁμορφα. Ἐμεῖς τὴ λευτεριά τὴ σπουδάζουμε στὰ βιβλία.

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Δὲ γεννηθήκατε ὁμως σκλάβοι ἐσεῖς...

ΜΑΓΕΡ : Τὸ ἴδιο πιστεῦα κ' ἐγὼ πρὶν ἔρθω νὰ ριζώσω στὰ μέρη σας, μὰ τώρα λέω πῶς δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμον πιὸ λεύτερος τόπος ἀπ' τὸ Μεσολόγγι.

(Σκᾶνε δυὸ μπόμπες γύρω. Αὐτοὶ δουλεύουν ἀτάραχοι. Ὅρμαίει μέσα ὁ Α' Ἀγωνιστής, κρατώντας μιὰν ἐφημερίδα. Φαίνεται θυμωμένος).

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ὅρε Μεσθενέα, διάβασέ μου τὴν φημερίδα ὄρε Μεσθενέα! Τί γράφεις π' ἀνάθεμά σε; Ὅλο γιὰ τὴν Κλείσοβα γράφεις καὶ θὰ σοῦ τσακίσω τὸ κεφάλι! Κ' ἡ ντάπια μας ὄρε βάσταξε προψὲς δυὸ γιουρούσια — λὲς τίποτα γιὰ τὴν ντάπια μας;

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ: Πῶς δὲ λέω, φέρε νὰ σοῦ δείξω. *(Τοῦ παίρνει τὴν ἑφημερίδα καὶ διαβάζει):* Ἄνοιξε τὰ στραβάδια σου ἀγράμματα καὶ διάβασε: Νέα ἡρωϊκὴ ἀντίστασις εἰς τὴν ντάπιαν τοῦ Ρήγα Φεραίου.

Α΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: *(Τὸν κόβει ὀργισμένος):* Ποιανοῦ Ρήγα Φεραίου, ποῦθε τὸν εἶδες ἐσὺ τὸν Ρήγα Φεραῖο; Πάει, πέθανε τοῦτος ἀπὸ χρόνια. Δικιά μας εἶναι ἡ ντάπια!

ΜΑΓΕΡ: *(Σηκώνεται καὶ τοὺς πλησιάζει):* Ἐχεις δίκιο παλληκάρι μου, δική σας εἶναι ἡ ντάπια, ὥστόσο αὐτὸ τ' ὄνομα τῆς ἔδωσε ὁ μηχανικὸς ποὺ τὴν ἔφτιασε. Ὅλες οἱ ντάπιες ἔχουν πάρεϊ ὀνόματα ἱστορικὰ κ' ἔτσι τὶς ξέρεϊ ὁ λαός. Ἡ ντάπια τοῦ Φεραίου, ἡ ντάπια τοῦ Λόρδου Βύρωνα, ἡ ντάπια τοῦ Κοραῆ, ἡ ντάπια τοῦ Σκεντέρμπεη.

Α΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Δὲ μὲ κόφτει ἐμένα, ἐγὼ θέλω νὰ γράψετε τὸ δίκιο. Γιὰ τὸν ἀδερφό μου ποὺ σκοτώθηκε, τὸν Μιχάλη Καραῖσκο, γράψατε τίποτα ὀρέ; Κουβέντα δὲ γράψατε καὶ γι ἄλλους γιομίσατε δλάκαιρα κατεβατά.

ΜΑΓΕΡ: Περίμενε καὶ θὰ σοῦ ἐξηγήσω γιὰτι γίνεται αὐτό. Τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» δὲν τὰ διαβάσετε μονάχα ἐσεῖς. Βρίσκουν συχνὰ τρόπο καὶ τὰ διαβάζουν κ' οἱ τοῦρκοι γιὰ νὰ βλέπουν τὴν κατάστασή μας. Δὲ συμφέρεϊ λοιπὸν νὰ γράφουμε πόσους σκοτωμένους ἔχουμε σὲ κάθε μάχη. Ἐξαίρεση κάνουμε μόνο γιὰ κείνους ποὺ πρέπει ν' ἀναφερθοῦν σὰν παράδειγμα ἡρωϊσμοῦ.

Α΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Κι ὁ ἀδερφός μου τέτιος εἶταν. Πήδησε τὸ χαντάκι πρῶτος καὶ τοὺς κυνήγησε πέρα, ὡς μέσα στὰ ταμπούρια τους. Ἐτσι σκοτώθηκε.

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ: Ὅλοι τὸ ἴδιο πολεμάτε.

Β΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Τότες γράψε καὶ γιὰ τὸν ἀδερφό μου. Τώρα δὰ θὰ τὸ γράψεις, ἀκοῦς;

ΜΑΓΕΡ: Σὲ παρακαλῶ μὴ φωνάζεις κ' εἶναι ἀπάνω οἱ ἀρχηγοί. Ἐχουν συζήτηση.

Α΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Κανένα δὲ σκιάζομαι. Μὴ θαρρεῖς πὼς κουβάλησες τὰ σύνεργά σου στὸ κατώγι τοῦ καπτὰν Στουρνάρα καὶ θὰ γράφεις ὅσα θέλεις. Ὅπου καὶ νᾶσαι στὰ σπᾶω οὔλα.

ΜΑΓΕΡ *(Τὸν συγκρατεῖ):* Δὲν εἶσαι μὲ τὰ καλά σου παλληκάρι μου — τρελλάθηκες;

Α΄ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: Θὰ γράψεις γιὰ τὸν ἀδερφό μου;

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ: Δὲν θὰ μᾶς πεῖς ἐσὺ γιὰ ποιὸν θὰ γράψουμε.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : "Α, έσένα θά στο τσακίσω τὸ κεφάλι παλιοκοκοβιέ.

ΜΑΓΕΡ : Μή. Βγές έξω. Γύρισε στη ντάπια σου !

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Νά στείλεις τὸν Ρήγα Φεραῖο νά πολεμήσει !

ΜΑΓΕΡ : Βγές έξω !

(Αρπάζονται κ' οι τρεῖς, ρίχνουν τὸ σκαμνί, γίνεται φασαρία. Κατεβαίνουν ἀπὸ πάνω ὁ Τζαβέλας, ὁ Μπότσαρης, ὁ Καψάλης κι ὁ Μπουχιώτης).

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ (Δυνατά) : Τί πάθατε δῶ κάτω ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ποιὸς φωνάζει ὁρέ ; *(Οἱ τρεῖς χωρίζουν ἀμέσως καὶ σωμαίνουν).*

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Στὸν Α' Ἀγωνιστή) : Τοῦ λόγου σου φωνάζεις ;

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ναί, καπετάνιο. Προηγὲς σκοτώθηκε ὁ ἀδερφός μου πολεμώντας μὲς στὰ τούρκικα ταμπούρια, καὶ δὲν τόγραψε ἡ φημερίδα ...

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Καλὰ ἔκανε ! Γιὰ δαῦτο ξεσήκωσες τὸν κόσμο στὸ ποδάρι χειρότερα κι ἀπ' τὶς μπόμπες ;

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ἐπρεπε νά τὸ γράψει.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ποῦθε τὸ ξέρεις ; Ἦρθε ποτές στη ντάπια σου ὁ κύρ Μάγερ νά σοῦ πεῖ πῶς θά ντουφεκᾷς ; Ὁ καθένας ἐδῶ ἔχει τὸ πόστο του καὶ τὸ ξέρει καλύτερα ἀπὸ τὸν ἄλλον. Σῦρε καλιά σου. *(Ὁ Α' Ἀγωνιστὴς φεύγει ἀμίλητος μὲ κατεβασμένο τὸ κεφάλι, λίγο θυμωμένος).*

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Δὲν κοιτᾶμε τὰ χάλια μας, τὶς δόξες κοιτᾶμε !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἄμα σὲ ξαναζορίσει ἄλλος κύρ Μάγερ νά τυπώσεις τ' ὄνομά του, γύρειψε νά σοῦ δώσουμε δύναμη νά τελεύει κι αὐτό. Θά γράφεις λεύτερα ὅ,τι νομίζεις ἐσύ.

ΜΑΓΕΡ : Μακάρι νά μποροῦσα κάθε φορὰ νά μνημονεύω ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν παλληκαριῶν ποὺ πεθαίνουν γιὰ τὴν πατρίδα τους.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ποιὸς διάβολος ἔκανε τὸ σαματά ;

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ἔνας ποὺ παρασταίνει τὸ παλληκάρι στὴν καμπούρα μας !

ΜΑΓΕΡ : Τίποτα δὲν εἶταν στρατηγέ μου. Γιατί σηκώθηκες ;

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Μήτε νά πλαγιάσω μπορῶ πιά, μήτε νά σταθῶ. Σακατεύτηκα ὀλότελα.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Ξαπλωμένος ὅμως δὲν πονᾷς τὸ ἴδιο...

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Παράτα με κ' ἐσύ κύρ γραμματικὲ μὲ τὶς δρομή-

νειες σου. Είμαι ἀνήμπορος γιὰ ὅλα καὶ πρέπει νὰ τὸ νιώ-
σετε. Μόνο σὰ θὰ πάω στ' Ἀνάπλι θὰ γιάνω. (Κάθεται στὸ
σκαμνὶ πὸν τοῦ ἔβαλε στὸ μεταξὺ ὁ Μεσθενέας).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πάλι τὰ ἴδια ; Εἶπαμε, τοῦτο δὲ γίνεται. Θὰ
φέρει μεγάλο ἀνακάτωμα. Κάθε ἄρρωστος θὰ γυρέψει τότε
νὰ τὸν φευγατίσουμε.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ἔ, ἄς τοὺς φευγατίζατε τόσον καιρὸ, τί τοὺς
κρατήσατε νὰ λυώσουν ἐδῶ μέσα, οἱ ἄρρωστοι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Θὰ λιγότευε ἢ φρουρὰ κὺρ Μπουχιώτη. Οἱ ἄρ-
ρωστοὶ κ' οἱ χτυπημένοι φτάνουνε τοὺς ἑξακόσους. Γιὰ νὸ
φεύγανε, χρειάζονταν ἄλλους ἑξακόσους γερούς νὰ τοὺς βα-
στᾶνε στὸ δρόμο.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ὅλοι ἐνάντια μοῦ πᾶτε ἀπ' τὴν ἀρχή, τὸ βλέ-
πω. Μὰ ἐγὼ ἔφταιξα πὸν μπῆκα στὸ Μεσολόγγι γιὰ δώδε-
κα χιλιάδες γρόσια κ' ἔχουνε τώρα νὰ πάρουν πέντε μῆνους
τὰ μιστὰ τους τὰ παλληκάρια μου.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Καὶ ποιοὶ πήρανε τὰ μιστὰ τους ὁρὲ Νικόλα ;

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Δὲν τὸ ξέρω. Ἐνα μονάχα ξέρω. Πὼς ὁ Κίτσος
Τζαβέλας ἔστειλε δικό του ἀνθρωπο στὴν Κυβέρνηση καὶ
κανόνισε γιὰ τρακόσια παλληκάρια πὸν ἔχει, νὰ τοῦ κόψουνε
μιστὰ γιὰ χίλια.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Κ' ἐλόγου σου παίρνεις πάρα πάνω.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ὅχι τόσα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐμένα τὸνα παλληκάρι μου ἀξίζει γιὰ πέντε δι-
κά σου !

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ (Τινάζεται θυμωμένος) : Ἔτσι λές ; Κράτα λοι-
πὸν μονάχος τὸ Μεσολόγγι κ' ἐγὼ θὰ βρῶ τρόπο νὰ φύγω
μὲ τὸν νταϊφά μου.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Γιὰ ἓνα λόγο ἀφήνεις τὴν πατρίδα ;

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Δὲν σ' ἔβανα κριτὴ ὁρὲ Νότη. Naί, τὴν ἀφή-
νω. Στὰ κομμάτια κ' ἡ πατρίδα καὶ τὸ καλὸ της !

ΚΑΨΑΛΗΣ : Γιὰ τὸ Θεό. Ἐμεῖς οἱ Μεσολογγίτες δὲ σὲ πειρά-
ξαμε καπετάνιο. Τὰ ὑπομένουμε ὅλα δίχως βαρυκόμια, δο-
ξάζουμε ὅσους ἦρθαν καὶ μᾶς συντροῦξανε κι ἂν εἴταν μπο-
ρετό θὰ βγάζαμε ὡς καὶ τ' ἀσημοκάντηλα ἀπ' τὴς ἐκκλη-
σιές, τὰ δισκοπότηρα καὶ τὸ χρυσὸ σταυρὸ τῆς Ἀγιατρά-
πεζας νὰ τ' ἀπιθώσουμε στὰ πόδια σας, τί δὲ μᾶς βόη-
θησε ἄλλος ἅγιος πιότερο ἀπὸ σᾶς.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Σὲ δαύτους νὰ τὰ πεις !

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Δὲν ἔχουμε ἀνάγκη.

ΜΑΓΕΡ : Παρακαλῶ στρατηγοί μου, δώσετε τόπο στήν ὀργή. Θέλετε ἡ διχόνοια νά πετύχει ὅσα δέν πέτυχαν τόσον καιρὸ οἱ τύραννοι; Αὐτὸ περιμένουν κ' οἱ Μεγάλες Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ποὺ ἔχουν συμφέρον νά κρατηθεῖ ὁ Σουλτάνος στὰ Βαλκάνια γιὰ νάναί ἡσυχες ἀπ' τὸν Τσάρο. Δέν τοὺς εἶδατε ὅλους νά πασχίζουν καὶ νά βοηθοῦν νά πέσει τὸ Μεσολόγγι; Ἄραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιάς, τόπι Ἄγγλου — πέλαγο μέγα πολεμᾶ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι... Μὰ ἐδῶ κρίθηκε πιά ὁ ἀγώνας τῶν Ἑλλήνων. Ὡς χθὲς ἀκόμα πίστευε ὁ κόσμος πὼς με τόσο στρατό, τόσα καρᾶβια καὶ κανόνια, πάει, χάθηκε ἡ Ἐπανάσταση ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Ρημάχτηκε ἡ Ρούμελη, κήκε ὁ Μοριάς. Καὶ νά ξαφνικά τοῦτο τὸ καλυβάκι ποὺ δέν τὸ λογάριζε κανεὶς, τὴν ὥρα ποὺ ὅλα τέλειωναν, μαζεύει γύρω του τὸν πόλεμο, ξαλαφρώνει τὴν πατρίδα, δίνει καιρὸ ν' ἀρχίσει πάλι ὁ ἀγώνας ὅπου ἐσβήστη καὶ μένει ἀπαρτο κάστρο ἕνα χρόνο. Θαῦμα λένε πὼς ἔγινε μὰ ὅτι καὶ νάναί, τὸ Μεσολόγγι ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα με τὸ αἷμα του. Σήμερα παντοῦ βρίσκονται ξένοι φίλοι ἔτοιμοι νά μᾶς παρασταθοῦνε. Πῆρα ἐφημερίδες ἀπ' τὴ Γαλλία καὶ φυλλάδια ἕνα σωρὸ καὶ μιλάνε γιὰ σᾶς, γιὰ τὸ δικίο σας — φτιάχνουν ἀκόμα καὶ τραγούδια γιὰ τοὺς Ἑλληνες. Οἱ κυβερνήσεις ἔξω ἐνῶ δέν ἤθελαν οὔτε ν' ἀκούσουν τὴ φωνή σας, ἄρχισαν τώρα νά σιγοκουβεντιάσουν πὼς κάτι πρέπει νά γίνει, ν' ἀναγνωρίσουν τὸ νέο Ἔθνος πρὶν μεγαλώσει τὸ κακό. Αὐτὰ ὅλα, στρατηγοί μου, δέν τὰ κερδίσατε με τὰ γρόσια ποὺ πήρατε ἢ θὰ πάρετε. Τὰ κερδίσατε γιὰτὶ δέν ἔχετε τίποτα καλύτερο ἀπ' τὴ λευτεριά σας.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἐέχασε τὰ πικρὰ λόγια καπτὰν Στουρνάρα.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ὅχι, τίποτα δέν ξεχνῶ!

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἀφῆστε τον! (*Ἀκούγεται ἀπὸ πάνω μιὰ φωνή*).

ΦΩΝΗ : Καπτὰν Στουρνάρα.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ποιὸς εἶναι ὁρέ;

ΦΩΝΗ : Ἐφτασε ἀπ' τ' Ἀνάπλι ὁ μαντατοφόρος, ὁ Μῆτσος ὁ Κανάτας.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πέστου νά κοπιάσει ἐδῶ.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Δόξα νάχει ὁ Θεός, πάνω στήν ὥρα ἦρθε. Μπορεῖ νά μᾶς φέρνει κάνα καλὸ μαντάτο ἀπ' τὴν Κυβέρνηση.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Γιὰ νά ἰδοῦμε. (*Κατεβαίνει γελαστός ὁ Μῆτσος Κανάτας με τὸ δισάκι καὶ τὸ ντουφέκι του σὶν ὤμο*).

ΚΑΝΑΤΑΣ : Γειά σας καπεταναῖοι μου.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Καλῶς τὸν ἀητό μας ποὺ μπαινοβγαίνει ἀνάλαφρα μέρα-νύχτα στὸ Μεσολόγγι σὰν νὰν' ἐκκλησιά.

ΚΑΝΑΤΑΣ : Ἐμένα δὲ μὲ πιάνει μῆτε μάτι, μῆτε βόλι. (Γελάει).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Γιὰ ἔλα νὰ μᾶς πεῖς, εἶδες τίς κεφαλές τοῦ Ἔθνους στ' Ἀνάπλι, τοὺς μίλησες καθὼς σ' ὀρμηγέψαμε;

ΚΑΝΑΤΑΣ : Ναι καπτὰν Νότη — μόνο ποὺ εἶχαν μεγάλες φασαρίες. Ὁ κύρ Μαυροκορδάτος κι ὁ κύρ Κωλέτης μαλώνουν ποιοὺς θάβγει στὸ βουλευτικό.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Δὲ σᾶς τὰ λέω γώ; Τσάμπα σκοτωνόμαστε! Ὅλοι φροντίζουν γιὰ τὸ σφέρο τους...

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Ἀπότομα) : Ἐμᾶς κύρ Μπουχιώτη τὸ σφέρο μας εἶναι νὰ σκοτωνόμαστε! (Στὸν Κανάτα) : Γιὰ προχώρα. Ὅταν ἄκουσαν πὼς χαροπαλεύουμε τί σ' ἀποκρίθηκαν; Τοὺς τᾶπες καθαρά;

ΚΑΝΑΤΑΣ : Βέβαια — πεντακάθαρα τοὺς τᾶπα. Εἰγήγησα μπροστὰ σ' ὅλους τὴν κατάσταση, τὰ κουβέντιασαν μεταξύ τους κι ἀπὲ μοῦ δώσανε γιὰ σᾶς αὐτὸ τὸ γράμμα.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Γιὰ διάβαστο ρὲ Κασομούλη.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ (Τὸ παίρνει καὶ διαβάζει) : Γενναϊότατοι. Ἡ Διοίκησις καὶ ὅλον τὸ Ἔθνος γνωρίζει τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τοὺς ὁποίους ἐκάματε φέτος πρὸς συντήρησιν τοῦ προσηργίου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Μεσολογγίου. Ὅλο τὸ Ἔθνος χρεωστεῖ νὰ εἶναι διὰ παντὸς εὐγνώμον εἰς τὴν καρτεροψυχίαν τῶν ὑπερασπιστῶν του. Ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις μὲ ὅτι ἠδυνήθη δὲν ἔπαυσε νὰ θεραπεύει τὰς ἀνάγκας σας καὶ τώρα ἐπειδὴ κάθε ἄλλος χρηματικὸς πόρος ἔλειψε, συγκεντρώνει μὲ ἐράνους καὶ ἐκποιήσεις ἐθνικῶν κτημάτων τὰ ἀπαραίτητα χρηματικὰ ποσὰ πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ Μεσολογγίου ἰδιαιτέρως. Ἐξ αὐτῶν ἐναυλώσαμε τριάκοντα πλοῖα ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Μιαούλη τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἤδη πλησίον σας μὲ τροφίμα. Ἡ προθυμία μας εἶναι νὰ ἐξοικονομήσωμεν τὸ ταχύτερον ὅτι δυνάμεθα διὰ τὸ Μεσολόγγιον καὶ τοιαύτη, γενναῖοι ἀδελφοί μας, εἶναι καὶ ἡ εὐχαρίστησις ὀλοκλήρου τοῦ Ἔθνους.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Καλὰ τὰ λόγια μὰ τί ἔχουμε στὸ χέρι μας τούτη τὴν κρίσιμη ὥρα...

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Βγάλτε τα πέρα μονάχοι — αὐτὸ μᾶς λένε.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Στὸν Κανάτα) : Πάνω στὴ Ντερβέκιστα τί γίνεται ὁρὲ Κανάτα, ἔμαθες; Γιατὶ πάψανε τ' ἀσκέρια μας νὰ χτυπάνε πισώπλατα τὸν Κιουταχῆ;

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Γυρεύεις προκοπή τώρα πού ἔφυγε ὁ Καραϊσκάκης...

ΚΑΝΑΤΑΣ : Ἔκουσα πὼς θὰ πάει στὸ πόδι του ἄλλος στρατηγός.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Θὰ πάει. Πότε θὰ πάει; Ἐδῶ χανόμαστε, χανόμαστε!

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἄς ὑπομένουμε ἀκόμα μιὰ μέρα. Θὰ μηνύσουμε τὸ βράδυ μὲ τοὺς ἀθρώπους μας στὸ ναύαρχο νὰ ξεφορτώσει ἀπόψε στὶς βάρκες του τὸ παξιμάδι καὶ νὰ μᾶς τὸ στείλει μὲ κάθε τρόπο.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Καὶ νὰ τὸ στείλει σὲ ποιόν θὰ τὸ πρωτομουράσουμε; Δέκα χιλιάδες ψυχὲς εἴμαστε. Δέκα! Δὲ μᾶς ἐσώνανε βλέπεις ὅλα τ' ἄλλα, φορτωθήκαμε καὶ τὴ φαμελιὰ τοῦ καθεμιανοῦ γιὰ νὰ κόβουμε στὴ μέση τὴ στερνή μπουκιά μας. Σίγουρα εἴταν τὰ γυναικόπαιδα τὸ χειμῶνα στὸν Κάλαμο, τί σᾶς ἔπιασε καὶ τὰ γυρίσατε πίσω; Σᾶς τὸ φώναζα ἐγώ, δὲ μ' ἀκούσατε.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πάει αὐτό, τέλεψε. Ἄπο δῶ καὶ πέρα τί κάνομε... (Κατεβαίνει ὁ Β' Ἀγωνιστὴς λαχανιασμένος).

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Καπεταναῖοι. Ρωτᾶει ὁ Ταῖραγας ἂν ἐτοιμάσατε τὴ γραφτὴ ἀπόκρισή σας στὸν Κιουταγὴ γιὰ ν᾿ ἄρθει τὸ πρῶν νὰ τὴν πάρει, καθὼς τὸ συμφωνήσατε λέει.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Χμ. Τὴν ἀπόκριση γυρεύει καὶ δαῦτος ἢ νὰ δεῖ ὡς ποῦ βαστάει τὸ κουράγιο μας; Καλά, πέστου ν᾿ ἄρθει. Ὁ ἴδιος βγῆκε καὶ μίλησε;

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ὁχι. Ὁ Γιώργης Στουρνάρας.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ (Ταράζεται) : Ὁ Γιώργης — αὐτὸς ἔγινε τώρα τὸ στόμα ἐκεινῶν καὶ φωνάζει; Γιατί τὸν ἀφήνετε μωρέ; Βαρᾶτε του μιὰ μπαταριά στὸ κούτελο. Ντουφεκίστε τον! Δὲν εἶναι ἀδερφός μου αὐτός! Ἄκουτε;

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ναί, Καπετάνιο. (Φεύγει. Σιωπή).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Πλησιάζει συγκινημένος τὸν Στουρνάρα) : Συμπάθα με, ἄδικα σὲ πίκρανα. Ἐμεῖς ἐδῶ εἴμαστε ὅλοι ἀδέρφια. Δὸς μου τὸ χέρι σου καπτὰν Νικόλα Στουρνάρα.

Ἐκεῖνος τὸν κοιτάζει λίγο καὶ τοῦ δίνει τὸ χέρι ἀμίλητος. Οἱ κανονιὲς δὲ σιαμάτησαν νὰ πέφτουν γύρω.

Σ Κ Η Ν Η Ε'

Πρωί. "Εξω απ' τὸ καλύβι τοῦ Νότη Μπότσαρη πὸν τὸ προστατεύει γύρω - γύρω ἕνα χωμάτινο ὕψωμα. Δεξιά, ἕνα δέντρο. Ἀριστερά, περνάει ὁ φράχτης. Μπροστὰ ἴσωμα.

"Ακούγονται ὀλοένα οἱ ντουφεκιές καὶ τὰ κανόνια. Ἕνας Ἀγωνιστὴς κόβει βόλτες κατὰ τὴ μεριὰ τοῦ φράχτη κ' ἔχει πάντα τὸ νοῦ του ἔξω. Μερικὰ σκαμνιά κάτω απ' τὸ δέντρο.

Φαίνονται ἀπ' τὸ ἄνοιγμα τῆς καλύβας ὁ Νότης Μπότσαρης κ' ὁ Χρῆστος Καψάλης νὰ κάθονται μέσα. Φουμάρουν τὸ ναργιλέ τους καὶ σιγοκουβεντιάζουν.

"Ερχεται ἀπὸ δεξιά ὁ Κίτσος Τζαβέλας. Τὸν ἀκολουθοῦν τέσσερις-πέντε ὀργανοπαίχτες πὸν σχεδὸν σέρνονται ἀπ' τὴν ἐξάντληση.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐλάτε ὀρέ. Κουράγιο εἶπαμε. Τώρα ἦρθε κ' ἡ σειρά σας. Θέλω νὰ τὰ παλαίψετε σὲ λίγο τὰ βιολιά καὶ τὰ κλαρίνα σὰ νᾶναι ἄρματα — νὰ τὰ κάνετε νὰ λαλήσουν μέσα στὴν καρδιά τοῦ Ταῖραγα πὸν νὰ ματώσει τὸ ἴδιο μὲ τὴ χαρά μας, ὅσο θὰ μύτωνε μὲ τὸ βόλι μας.

ΟΡΓΑΝΟΠΑΙΧΤΗΣ : Σωστὰ καπετάνιο μὰ δὲν μᾶς ἀπόμεινε δύναμη γιὰ τίποτα. Καὶ ντουφέκι νὰ κρατούσαμε πάλι θᾶμαστε ἀνήμποροι γιὰ πανηγύρι μὲ τὸ χάροντα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Δὲ θᾶσαστε. Οἱ ἄλλοι πολεμᾶνε ἀκόμα ὀλοτριγυρα στὸ φράχτη. Πάει νὰ πεῖ, καὶ τοῦ λόγου σας θὰ βαρᾶτε τὰ ὄργανα ὡς τὸ τέλος. Ἄν εἶναι, μαζὶ θὰ πάψουν οἱ ντουφεκιές καὶ τὰ τραγούδια — τόνα βοηθάει τ' ἄλλο. Γι' αὐτὸ σᾶς φώναξα ἐδῶ κι ὄχι γιὰ τ' ἀρρεβωνιάσματά μου. Τούτη τὴν ὥρα μάλιστα χρειαζόμαστε πιότερο ἕναν δράκοντα βιολιτζῆ ἀπὸνα δράκοντα κανονιέρη. Ξαποστάσετε τὸ λοιπὸν ἐκεῖ χάμω καὶ σὺν προστάξω θὰ πιάσετε τὰ ὄργανα καὶ θὰ ριχτεῖτε ἴσα πάνω στὴ φωτιά — φωτιά νὰ γίνει ὁ χορὸς καὶ τὸ τραγούδι.

(Οἱ ὀργανοπαίχτες γέρονουν ἀποκαμωμένοι σιὰ σκαμνιά καὶ σιὰ γῶμα. Πειτέται ἀπ' τὸ καλύβι ὁ Μπότσαρης).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Κίτσο, γυρίσανε οἱ ἄθρῶποι μας ἀπ' τοῦ Μιαούλη τὰ καρᾶβια;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἔστειλα ἕνα παλληκᾶρι μου στὴν Κλείσοβα ν' ἀγναντέψει τί γίνεται.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἄργοῦνε πολὺ. Τ' εἶταν ἐκείνη ἡ φωτιά στὸ πέλαγο τὰ χαράματα ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Θαρρῶ ἔβαλε μπροστὰ ὁ Μιαούλης τὰ μπουρλότα του.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Καλὸ αὐτό. Ἔτσι καὶ κήκε ἡ ἀρμάδα τοῦ Μπραϊ-
μη, θὰ βρῆκαν τρόπο μέσα στὴν ταραχὴ νὰ περάσουν οἱ
βάρκες μὲ τὸ παξιμάδι.

(Ζυγώνει ὁ Χρῆστος Καβάλης παρατώντας τὸ ναργιλέ).

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἦρθε τὸ παξιμάδι ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ὅχι, μιὰ κουβέντα λέμε.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Κ' ἐγὼ νόμισα βλέποντας τὰ ὄργανα ἐδῶ πὼς γλυ-
τώσαμε γιὰ κάμποσες μέρες καὶ τοιμάζει γιορτὴ ὁ καπτὰν
Τζαβέλας.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Τὴ γιορτὴ θὰ τὴν κάνουμε ὅπως καὶ νᾶχει. Πρέπει
τώρα πού θὰ κοπιήσει ὁ Ταίραγας νὰ πιστέψει πὼς μπά-
σαμε θροφές καὶ ξεφαντώνουμε. Ἡ ἀφεντιά του δὲν ἔρχε-
ται μόνο γιὰ νὰ πάρει τὴ γραφτὴ ἀπόκρισή μας. Ἔρχεται
πιότερο νὰ δεῖ σὲ ποιὰ κατάσταση βρισκόμαστε — ἂν μαρ-
τυρήσανε τὴν ἀλήθεια ὅσοι κιότρεψαν, περῶντας ἀντίκρου.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Μὲ τόση πείνα ποιὸς θᾶχει κέφι νὰ γιορτάσει.
Χειρότερα θὰ φανερωθοῦμε. *(Ἀκούγονται τραγούδια).*

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐννοια σου καπτὰν Νότη καὶ ξεσηκώθηκε ὅλο τὸ
Μεσολόγγι γιατί θρέφεται ἀκόμα μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ
γυρίσουν οἱ βάρκες μας φορτωμένες. Ἄκου, φτάσανε κιόλα
τὰ πιὸ γερὰ κοριτσόπουλα τοῦ Μεσολογγιοῦ. Αὐτὰ θὰ
μποῦνε πρῶτα στὸ χορὸ καὶ θὸ σοῦ κάνουν τὸν Ταίραγα
νὰ πάει τρελλὸς στὸν Κιουταχῆ.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Θὰ ἰδεῖ ὅμως τὴν κιτρινάδα ὀπούχουν. Δὲ θὰ τὴν ἰδεῖ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Μὲ τρεῖς γυροβολιές θ' ἀνάψουν τὰ μούτρα τους
σὰν παπαρούνες. Κοριτσόπουλα ἐφτάψυχα εἶναι !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Κι ἅμα ἡ πονηριά του τὸν βάλει νὰ γυρέψει λίγο
νερό, μιὰ φλέτζα ψωμί — τάχα πὼς ξεράθηκε ὁ καταπιόνας
του ; Τί θὰ τοῦ δώκουμε ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Καὶ δαῦτο τῶχω κανονίσει. Γιὰ νερό, εἶπα καὶ
μάζεψαν ἓνα κουμάρι, τὸ βράσανε καλά, τὸ στράγγιξαν μὲ
τουλπάνι καὶ τ' ἄφησαν ὅλη τὴ νύχτα στὴ δροσά, νὰ γίνει
μπάλσαμο. Ὑστερις βρῆκα δυὸ φούχτες ἀλεύρι καὶ τὸ πι-
στεύτηκα στὴ γοιὰ Βαρβάραινα πού τὸ ζύμωσε μὲ γλυ-
κάνισο κ' ἔφτιασε δάλακαιο πρόσφορο. Μ' αὐτὰ θὰ τὸν φι-
λέψουμε τὸν Ταίραγα. Ὅρεξη νᾶχει καὶ θὰ γελαστεῖ.

- ΚΑΨΑΛΗΣ : Δηλαδή θὰ τοῦ ποῦμε ψέμα πὼς μπάσαμε θροφές στὴν πόλη.
- ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ναί, γέρο Καψάλη. Στὸ μεταξύ δμως μπορεῖ τὸ ψέμα νὰ βγει ἀλήθεια. Δὲν τὸ ξέρεις. Γιὰ τὴν ὥρα κέρδος μας εἶναι οἱ ἄλλοι νὰ τὸ πιστεύουν πιότερο ἀπὸ μᾶς.
- ΚΑΨΑΛΗΣ : ὦ, καὶ νὰ ρηεῖ τὸ παξιμάδι σήμερα, γλυτώσαμε. Μᾶς μένει καιρὸς ὡς νὰ φτάσει στὴ Ντερβέκιστα ὁ καινούργιος καπετάνιος καὶ νὰ συνάξει τ' ἀσκέρια τοῦ Καραϊσκάκη.
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Δὲν ἔπρεπε νὰ μᾶς λείψει ὁ Καραϊσκάκης, εἶταν ὁ μόνος ποὺ μπόραγε νὰ μᾶς συντροφεῖ ἀληθινά.
- ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐγὼ στοχαζομαι πὼς δὲν τὸν ἔκανε μονάχα ἡ ἀρρώστεια νὰ φύγει στὴ Ρούμελη. Θὰ τὸν πικράναν οἱ μεγάλες κεφαλές μὲ τὰ κομματικά τους σὰν εἶδε νὰ βάνουν τ' ἀσκέρια του σὲ διχόνοια μὲ ποιανοῦ τὸ μέρος θὰ πᾶνε. Τὸν ξέρω καλὰ τὸ γέρο — πολέμησα κοντά του καὶ τὸν ζέρω. Καὶ νὰ λυώνει στὸ χτικιὸ δὲν παρατάει ἔτσι τὰ πόστα παρκετὸς καὶ τὸν στενοχωρέσει κάτι βαθιά, στὸ σπλάγχο. Αὐτὸ θ'ἀγινε.
- ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἄ, μωρέ, νὰ μὴν ἔχουμε Κυβέρνηση ποὺ νὰ νοιώθει τὸ συμφέρο τῆς πατρίδας πάνω ἀπ' ὅλα... (*Σιγὰ - σιγὰ δυναμώνει τὸ τραγούδι τῶν Κοριτσιῶν καὶ τῶν Παλληκαριῶν*).
- ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐρχεται κ' ὁ καπτὰν Νικόλας μὲ τὸν γραμματικό του.
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Κοιτᾶτε πὼς βάρυνε ὁ καφερός ἀπ' τὰ γεράματα καὶ τὶς πληγές.
- ΚΑΨΑΛΗΣ : Γι αὐτὸ σᾶς λέω καμιὰ φορὰ, δὲν πρέπει νὰ τὸν συνεριζόμαστε. Ἡ ἀνημπόρια τὸν κάνει ἀψύ, παραξένο. (*Μπαίνουν ὁ Στουρνάρας κι ὁ Κασομούλης*).
- ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Δολάθηκε ὁ κόσμος! Τί πανηγύρια εἶναι τοῦτα;
- ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Γιὰ τὸ Ταίραγα καπετάνιο μου. Τ' ἀξίζει νὰ μᾶς βρεῖ νὰ τραγουδάμε παρὰ νὰ πεθαίνουμε.
- ΚΑΨΑΛΗΣ (*Στὸν Στουρνάρα*) : Ἐγνία σου κ' ἐμεῖς οἱ γερόντοι θὰ μποῦμε πρῶτοι στὸ χορὸ, νὰ σκάσει ὁ ντουινιάς!
- ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ἐγὼ πάει, ἔσβησά πιά.
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Σώπα ὀρε Νικόλα καὶ στέκεις σὰν τὰ πλατάνια τ' ἀπέθαντα στὴν ἀκροποταμιά.
- ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Σέβνομαι σὰν τὸ φίδι.
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Καὶ τὸ φίδι ὅσο γερνάει τόσο ἀλλάζει πουκαμῖσα. Τὸ ἴδιο κ' ἐμεῖς ποὺ γεράσαμε πολεμώντας.

- ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Τί πολεμώντας; "Έχω καιρό να πάω στο νταϊφά μου και κοντεύει να μου σκορπίσει.
- ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Βάλε μένα καπετάνιο στο πόδι σου. Θα κάνω αυτό που δρίζεις και θ'άναι σάμπως να κυβερνάς εσύ...
- ΤΖΑΒΕΛΑΣ : 'Όρὲ γραμματικέ, θαρρῶ πᾶς γυρεύοντας να γίνεις μεγαλοκαπετάνιος! (Γελάει).
- ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Μὰ ἔχω και δικά μου παλληκάρια και πολεμάω. Σᾶς εἶπα, δὲν εἶμαι μόνο γραμματικός.
- ΚΑΨΑΛΗΣ : Τὸ νοῦ σου γέροντα μὴ σὲ γελάσει...
- ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : "Όχι, ἐγὼ θὰ μείνω ἴσαμε να ψοφήσω! Δὲν βάνω ἄλλοτε. "Άσε με, μὴ με πιάνεις μωρὲ Κασομούλη, γρουσουζή! Δὲν σ' ἔχω ἀνάγκη — και μόνος μου περπατάω! Γραμματικό που τότε βοήκα. Ζητάει πῶς να με θάψει για να μ' ἀρπάξει τὸ νταϊφά μου. "Άσε με! (Γελάει).
- ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ (Πειραγμένος) : 'Εγὼ φτιάχνω νταϊφάδες ὄσους θέλω — και θὰ τὸ ἴδεις!
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Σὲ καλό σας, μᾶς κάνετε και γελάσαμε. Να ζήσεις ὄρὲ Νικόλα, δὲν τὸ βάνεις κάτω. Πέρνα τώρα στο καλύβι μου να σὲ κερᾶσω ἕνα ρακί.
- ΚΑΨΑΛΗΣ : Γράψατε τὴν ἀπόκρισή σας στὸν Βεζύρη;
- ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : 'Εδῶ εἶναι. Πᾶμε τε μέσα να τὴ διαβάσουμε.
(Μπαίνουν στο καλύβι ὁ Στουρνάρας, ὁ Μπότσαρης, ὁ Καψάλης κι ὁ Κασομούλης. Τὰ τραγούδια ἔχουν δυναμώσει. 'Ο Τζαβέλας σφυρίζει με τὰ δάχτυλα στὸν 'Αγωνιστὴ που εἶναι κοντὰ στο φράχτη. 'Εκεῖνος σαλπάρει κοντὰ του).
- ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Τρέχα στη Μεγάλη Ντάπια και πὲς να φωνάζουνε στους Τούρκους πῶς καρτεράμε τὸν Ταῖραγα να κοπιᾶσει μιὰ και τὸ θέλει ἐκεῖνος. Θα κάτσεις ὄσο να μπει στο κάστρο και θὰ τὸν φέρεις ἐδῶ χωρὶς να τ' ἀποκριθεῖς ὄ,τι και να σὲ ρωτήσῃ.
- ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ξέρω καπετάνιο. (Φεύγει ἀριστερά).
- ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Γυρνᾷει στους ὀργανοπαῖχτες) : "Έ, ξυπνᾶτε σεῖς! Τί παρατήσατε χᾶμου τὰ ὄργανα; "Όπου και νᾶναι ἡ μάχη ἀρχίζει. Σφίχτε τα γερά στα χέρια και βαρᾶτε. Δὲν παρατᾶνε τ' ἄρματα ὅπου ζυγώνει ἔχτρος. ("Ερχεται ἀπὸ δεξιά ἡ Βασιλική. "Έχει κρεμασμένο στὴ μέση της ἕνα γιαταγάνι και βαστάει μιὰ μπιστόλα).
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Βλέπω σοῦ λείπουν παλληκάρια καπετάνιο Κίτσο Τζαβέλα. "Έτσι και χρειάζεσαι κανένα πὲς μου να στο φέρω ἐγώ.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Δίχως ἄρματα θὰ τὸ φέρεις ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ἔχει ἄρματα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Καὶ τοῦ τὰ κρατᾶς ἐσὺ ὁμορφονιά ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Αὐτὰ εἶναι δικά μου.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Εἶναι αὐτὰ πὺ μάζεψες ἀπὸ τῆ λιμνοθάλασσα ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ναί.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Γιὰ νὰ πολεμήσεις καὶ τοὺς ἀπόξω καὶ τοὺς ἀπὸ μέσα, ἔ ; (*Γελάει ἀλαφροῖά, εἰρωνικὰ τάχα*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Δὲν τὸ μπορῶ νομίζεις ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (*Σοβαρεύεται*) : Τὸ μπορεῖς. Τὸ μπορεῖς κ' ἐτοιμάσου νὰ κάνεις σὲ λίγο τὸ πρῶτο σου γιουρούσι.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ποῦ ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐδωνά — καὶ πέρα στ' ἀλώνι.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ποιόν θᾶξω ἀντίκρυ ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ὅλους μας. Θὰ βρεθοῦμε γύρω σου μονομιᾶς κ' οἱ ἀπόξω κ' οἱ ἀπὸ μέσα. Ρωμοὶ καὶ Τοῦρκοι, ἄρματωμένοι καὶ ξαρμάτωτοι. Αὐτοὶ πὺ σ' εἶχανε σκλάβοι καὶ αὐτοὶ πὺ σὲ λευτέρωσαν γιὰ νᾶσαι τοῦ χειριοῦ τους. Καὶ θὰ μᾶς δείξεις. Πρέπει νὰ μᾶς δείξεις πὺς χορεύεις καὶ τραγουδᾶς μόνο γιὰτ' εἶσαι λεύτερη καὶ ὄχι γιὰ τοῦ μιανοῦ καὶ τ' ἀλλουνοῦ τὸ κέφι. Κατ' ἱλαβες ; Σὲ λίγο θᾶρθει ὁ Ταῖραγας καὶ δὲν κάνει νὰ μᾶς βρεῖ πεσμένους. Ἡ ἀνάγκη μᾶς σφίγει νὰ τὸν πολεμήσουμε μ' ὅ,τι μᾶς ἀπόμεινε : Μὲ τὸ χορὸ καὶ τὸ τραγοῦδι. Κ' ἐσὺ μπορεῖς νὰ πολεμήσεις ἔτσι ἀπ' ὄλους καλύτερα. Ἐμᾶς θὰ σέρνεται ἡ φωνὴ καὶ τὸ κορμί, ἐσὺ θὰ βροντᾶς καὶ θὰ πετᾶς. Βγάλε τὸ μαντήλι σου καὶ ἔμπα μπροστ' ἰ σὺν καπετάνισσα νὰ μᾶς γλυτώσεις στὴν πιὸ δύσκολη ὥρα καί, πίστεψέ με, δὲ θὰ σὲ ξεχωρίζει πιὰ κανεὶς ἀνόμεσά μας. (*Παύση*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Χά... Δὲ μοῦ γυρεύετε καὶ πολλὰ. Ὡστόσο μάθε καπετάνιο πὺς δὲ γελιέμαι ἄλλο. Ἐμένα πάντα τ' ἄρματά μου εἶταν ὁ χορὸς καὶ τὸ τραγοῦδι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Γι αὐτὸ σοῦ λέω.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ναί, ἀλλὰ δὲν τᾶχω πιὰ. Μοῦ τὰ κλέψατε, μ' ἀφήσατε νὰ δέρομαι καὶ νὰ μοιρολογιέμαι μονάχη. Τᾶχατε γιὰ γλέντι καὶ τώρα πὺ καθὼς εἶπες σᾶς ἐσφίξε ἡ ἀνάγκη, μοῦ τὰ δίνετε πίσω γιὰ νὰ σᾶς γλυτώσω μὲ δαῦτα. Ἔ, δὲν τὰ θέλω. Χάθηκε τὸ δικό μου τὸ τραγοῦδι. Μὴν τὸ λογαριάζεις. Πῆρα κ' ἐγὼ τ' ἄρματα ποῦχετε ὄλοι καὶ πολεμάτε : Σπαθὶ καὶ ντουφέκι !

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Τώρα πιὸ σίγουρα Βασιλική θὰ μᾶς χτυπήσεις τραγουδώντας και θὰ μᾶς σκίσεις τὴν καρδιά χορεύοντας...

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ὅσο νὰ περάσει ὁ κίντυνος, τὸ ξέρω. Ὑστερα πάλι θὰ σκούζουν οἱ γριὲς στὰ κορίτσια τους « ἄμπαρωθεῖτε μέσα κ' ἔρχεται ἡ πομπεμένη » — κ' οἱ ἄντρες θὰ μὲ παραμονεύουν τὶς νύχτες στὰ σοκάκια.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ὅποιος τὸ κάνει αὐτὸ μὰ τὴ λευτεριά μας —

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Κρίτα τὴν ὀργή σου — μπορεῖ κ' ἐσὺ νᾶσαι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ὅχι !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ποιὸς θὰ σ' ἐμποδίσει και τί θὰ φοβηθεῖς ; Τὸ μαχαίρι μου θὰ φοβηθεῖς ὅταν ἐγὼ φοβᾶμαι ἀπὸ καιρὸ τὰ μάτια σου ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Βασιλική.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Δὲ θὰ χορέψω κι ἄδικα χασομερᾶς μαζί μου καπετάνιο Κίτσο Τζαβέλα. Δὲ θὰ χορέψω γιὰ νὰ μάθω νὰ μὴ σὲ φοβᾶμαι. Πήγαινε στοὺς γέροντας πού σὲ περμένουν νὰ μιλῆσετε γιὰ πιὸ δύσκολα πράγματα. Ἐγὼ ἤρθα νὰ ἰδῶ νὰ χορεύουν μιὰ φορὰ κ' οἱ ἄλλοι γιὰ μένα. Ἡ σειρά σας κ' ἡ σειρά μου ! (Γυρνᾶει στοὺς ὀργανοπαῖχτες) : Ἐμπρὸς βιολιτζήδες, ἀρχίστε !

(Κάθεται ἀνάμεσά τους. Ἀρχίζει ἡ μουσική. Ὁ Τζαβέλας περνᾶει συλλογισμένος στὸ καλύβι. Ἐρχονται τραγουδώντας τὰ τρία Κορίτσια ἐνῶ σέρνουν ἄργὰ τὰ βήματά τους. Εἶναι πιασμένα χέρι - χέρι).

ΚΟΡΙΤΣΙΑ: Νᾶμουνα πουλὶ
 νὰ πέταγα τ' ἀψήλου
 στὰ καμπαναριά
 στοὺς κάμπους στὰ πελάγη
 Νᾶμουνα πουλὶ
 μὲ δυὸ τρανὲς φτεροῦγες
 νᾶφτανα μακριὰ
 στὸν ἥλιο στὸ φεγγάρι.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ (Χωρὶς νὸ πάβουν τοὺς χορευτικοὺς βηματισμούς):
 Τώρα δὲν εἴμαστε τίποτα.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Εἴμαστε ἓνα σπειρὶ στάρι πού σκάλωσε στὰ δόντια τῆς μυλόπετρας.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Κ' ἡ μυλόπετρα δὲ γυρίζει πιά.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Στέρεψε τὸ νερὸ στὸ ποτάμι.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὅλα στερέψανε.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Κι ὁ ἀγέρας.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὅχι ὁ ἀγέρας. Ὁ ἀγέρας τρουπώνει δλοῦθε.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Σὰν τὸ φῶς τῆς μέρας στὴν καρδιά μας.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Σὰν τῆ λευτεριά.

ΚΟΡΙΤΣΙΑ: (*Τραγουδᾶνε*):

Νᾶμουνα πουλι
 ἀηδόνι κι ἀγριοπούλι
 γιὰ νὰ τραγουδῶ
 ψηλὰ στὰ κορφοβούνια
 Νᾶμουνα πουλι
 χειμῶνα καλοκαίρι
 νᾶχω μιὰ φωλιά
 μὲ τοὺς ἀητούς ἀντάμα.

(*Μπαίνουν Παλληκάρια, Γυναῖκες, Μεσολογγίτες, Ἀγωνιστές. Φαίνονται ὅλοι ἀποκαμωμένοι, ὥστόσο σιγοτραγουδᾶνε καὶ ζωηρεύουν ὀλοένα μὲ τὸ χορὸ καὶ τὸ τραγούδι*).

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Τώρα δὲν ἔχουμε τίποτα, τίποτα.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Εἶναι ἄδεια τὰ χέρια μας καὶ ξερά.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐγὼ βαστάω ἓν ἄλλο χέρι.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Βαστᾶς τὸ δικό μου χέρι.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Δῶστε ὅλοι τὰ χέρια σας!

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Σφίχτε ὅλοι τὰ χέρια σας νὰ φτιάσουμε ἓναν καινούργιο φράχτη.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐναν φράχτη πὺ νὰ τραγουδάει καὶ νὰ μὴν πέφτει.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Πὺ ὅλο ν' ἀπλώνεται, νὰ μεγαλώνει.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Σὰν τὸ ζυμάρι πὺ δουλεύτηκε παραμονὴ Λαμπρῆς.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Σὰν τῆ λευτεριά.

(*Μπαίνουν κι ἄλλοι σὸ χορὸ καὶ τραγουδᾶνε μαζὶ τὴν πρώτην στροφὴ. Σὲ λίγο ἀκούγονται φωνές ἀπὸ πέρα. Ὁ χορὸς καὶ τὸ τραγούδι παύουν γιὰ λίγο — παίζουσι τὰ ὄργανα*).

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ποιοὶ φωνάζουν;

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Εἶναι αὐτοὶ ποῦχανε πάει νὰ φέρουν τὸ παξιμάδι ἀπ' τὰ καράβια μας.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Τρέχουνε κατὰ δῶ.

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ (*Μὲ κραυγὲς χαρᾶς*): Ἦρθε τὸ παξιμάδι! (*Τραγουδᾶνε*):

Νᾶμουνα πουλί
 ἀηδόνι κι ἀγριοπούλι
 γιὰ νὰ τραγουδῶ
 στοὺς κάμπους στὰ πελάγη
 (Μπαίνουν χειρονομώνας τρία Παλληκάρια).

Α΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Σωπᾶτε ἀδέρφια.

Β΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Κόψτε τὸ τραγούδι! (Πειτοῦνται ἀπ' τὴν καλύβα οἱ Καπεταναῖοι, πρῶτοι ὁ Τζαβέλας, ὁ Μπότσαρης κι ὁ Καψάλης, ἀκολουθοῦν ὁ Στουρνάρας κι ὁ Κασομούλης).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Τί ἔγινε; (Σταματᾶνε τὰ ὄργανα κι ὁ χορός)

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Τέλειωσε; Φέρατε τὸ παξιμάδι;

Α΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : "Ὁχι καπτὰν Νότη. Φεύγουνε τὰ καράβια μας ὅπως ἦρθαν. (Γενικὴ ταραχή).

Β΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Ὁ ναύαρχος λέει πὺ εἶναι πιὰ χαμένο τὸ Μεσολόγγι, τὸ ξέγραψε. Δὲν τὰ βγάξει πέρα μὲ δυὸ μεγάλες ἀρμάδες καὶ λίγο νὰ μείνει ἀκόμα ἐδῶ κιντυνεύει νὰ χαθεῖ κι αὐτὸς μαζί μας.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἐμεῖς εἶδαμε ἀπόψε πὼς ξανάβαλε τὰ μπουρλότα του μπροστά.

Γ΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Ἐνα τελευταῖο εἶχε καὶ τὸ κόλλησε στὴ ναυαρχίδα τοῦ Μπραῖμη. Τάπαιζε ὄλα γιὰ ὄλα καὶ πρόσεξε πολὺ. Φορτώσαμε εἴκοσι βάρκες μὲ τὸ παξιμάδι καὶ περμέναμε τὴ φωτιά γιὰ νὰ κινήσουμε.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐ, ἀναψε ἡ φωτιά.

Α΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Ἐναψε μὰ κείνη τὴν ὥρα γυρνάει ξαφνικὰ ἐνάντια ὁ ἀνεμος καὶ ξεγατζώνεται τὸ μπουρλότο ἀπ' τὴ ναυαρχίδα πρὶν λαμπαδιάσει. Τὸ θωροῦσαμε πὺ καιγόταν κ' εἶταν σὰ νὰ καιγόταν ἡ καρδιά μας.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Στὸ διάβολο!

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ : Ὅλα ἐνάντια μᾶς πᾶνε.

Β΄ ΓΥΝΑΙΚΑ : Θεοὶ κι ἀνέμοι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Ἐγρία, στὰ Παλληκάρια) : Κι αὐτὸ σᾶς ἔκανε ὄρῃ νὰ τὰ παρατήσετε; Εἶπαμε νὰ φέρετε τὸ παξιμάδι ἀπόψε κι ὅ,τι βγεῖ — δὲν τ'ὄπαμε;

Γ΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Ναι, ἀρνήθηκε ὁμως νὰ μᾶς ἀκούσει ὁ ναύαρχος. Δὲν ἔχω μεγάλη τσοῦρμα εἶπε καὶ γιὰ νὰ σᾶς δώσω τὶς βάρκες πρέπει νὰ μείνουν ἔρημα τὰ καράβια μου. Τώρα θέτε πολλοὺς ἄντρες γιὰ νὰ περάσετε δίχως νὰ σᾶς πιάσουν οἱ κανονιές.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Μὰ ὅσοι ἔρχονταν θὰ ξαναγουρίζανε πίσω.

Β' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Δὲν εἶταν σίγουρος. Φοβόταν μὴν τοῦ ριχτεῖ ἀναπάντεχα ὁ Μπραϊμης καὶ δὲν ἔχει ποιὸν νὰ τοῦ μανουβράρει τὰ καράβια καὶ ποιὸν νὰ πολεμάει. Ἔτσι πῆρε τὴν ἀπόφαση μιὰ κ' ἔχασε κάθε ἐλπίδα, νὰ γυρίσει ἀπραχτος στὴν Ὑδρα μὰς καὶ μεγαλώσει γιὰ ὅλους τὸ κακό.

(Ἀπλώνεται μιὰ τραγικὴ σιωπὴ. Τὰ κορμιὰ γέροντων ἀπελπισμένα σὰ νᾶσβησε μονομιᾶς ἡ δύναμη ποὺ τὰ κρατοῦσε. Πολλοὶ κάθονται χάμω).

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : ὦ συφορὰ μας καὶ μαυρίλα μας ...

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Τί θ' ἀπογίνουμε τώρα ;

Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἄσπλαχνα καράβια !

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ *(Κοιτώντας κατὰ τὴ θάλασσα)* : Ἀνοίξανε πανιά καὶ φεύγουν.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Μὴ φεύγετε καράβια !

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Σταθεῖτε κεῖ ἀντίκρου νὰ σᾶς βλέπουμε καὶ δὲ θέλουμε ψωμί.

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Μόνο νὰ βλέπουμε τὸν ἴσκιό σας.

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Δὲ θέμε τίποτ' ἄλλο.

Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Μόνο νὰ νιώθουμε τὸ ἴδιο κύμα ποὺ χαϊδεύει τὸ Μεσολόγγι μας, πὼς χαϊδεψε κ' ἐσᾶς περνώντας ...

(Γονατίζουν καὶ γέροντων πίσω μὲ λυγμούς. Σιωπὴ).

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ *(Ἀκουμπάει τρέμοντας σ' ἓνα σκαμνί)* : Αὐτὸ εἶταν καὶ πάει ...

ΚΑΨΑΛΗΣ : *(Βαριά, μ' ἀπέραντη λίκρα)* : Μοιρολογᾶμε κ' ἔρχεται ὁ Ταίραγας.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ *(Τινάζεται, σὰ νὰ ξύπνησε ἀπὸ μαῦρα ὄνειρα)* :

Ὁ Ταίραγας ἔρχεται ... Ὁ Ταίραγας. Ἀνάθεμα ! Δὲν κάνει νὰ μᾶς βροῖ ἔτσι. Σηκωθεῖτε ἀδέρφια. Ὅλοι ἀπάνω ! Σηκωθεῖτε καὶ χορεύτε. Τραγουδᾶτε. Τραγουδᾶτε λέω ! Μὴν ἀφήνετε νὰ γίνουμε χῶμα νὰ μᾶς πατᾶνε ζωντανούς. Σηκωθεῖτε. Ἄχ, δὲ σαλεύει κανένας μωρὸ ; Ὅλοι ἀπάνω καὶ ζυγώνει ὁ λύκος. Σηκωθεῖτε. Ἀδέρφια ! Εἶναι τὸ τελευταῖο ποὺ θὰ δώσουμε ἀπ' τὴ ζωὴ μας. Τραγουδᾶτε ! Τραγουδᾶτε !

(Βγαίνει μπροστὰ σαλιτάροντας καὶ χαμογελώντας γεμάτη περηφάνεια ἡ Βασιλικὴ μ' ἀπλωμένα τὰ χέρια καὶ ἀρχίζει μόνη σὴν ἀρχὴ τὸ χορὸ καὶ τὸ τραγούδι. Σιγά-σιγά μπαίνουν τὰ ὄργανα καὶ πᾶνεται μαζί της, ἓνας-ἓνας, ἄντρες καὶ γυναῖκες).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ :

Χαρεῖτε μάνες κι ἀδερφές
χαρεῖτε παλληκάρια

(Τὸ ξαναλένε λίγοι σὴν ἀρχὴ ψιθυριστά) :

Καὶ δένει τὸ Μαγιαπριλο
ἀστέρια στὰ κλωνάρια

(Τ' ἀρπάζουν πιδ πολλοὶ καὶ δυνατότερα ἀπὸ πρίν).

Χαρεῖτε τὸ τραγοῦδι σας
ν' ἀστράψουν τὰ οὐράνια

(Λένε ὅλοι μαζί τὸ ἴδιο καθὼς παλεύουν μέσα τους νὰ τραγουδήσουν καὶ νὰ χορέψουν μὲ πίστη).

Τοῦ κόσμου νᾶστε ἡ φωτιά
ἡ γῆς κ' ἡ περηφάνεια !

(Τὸ ξαναλένε τώρα μὲ πείσμα καὶ θυμὸ καθὼς βλέπουν νὰ μπαίνει ὁ Ταῖραγας καὶ νὰ στέκεται κοιτώντας γύρω ξαφνιασμένος. Ὑστερα συνεχίζεται ὁ χορὸς. Οἱ Καπεναναῖοι προσφέρουν ἐγκάρδια κάθισμα στὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Μπραῖμη).

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Μὰ τί ἔχετε δῶ ; Γιορτάδες ἔχετε ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Γλέντι Ταῖραγα, μεγάλο γλέντι. Δὲ βλέπεις ;

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : Αὐτὸ βλέπω καὶ μά τὸν Ἄλλάχ δὲν ξέρω τί γίνεται.
"Ὅλοι μᾶς λένε πὼς πεθάνατε ἀπ' τὴν πείνα κ' ἔσεῖς χορεύετε, τζάνουμ !

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : "Ἐτσι λένε ; "Ἄμ τότες νὰ τοὺς πεῖς κ' ἐσὺ πὼς νηστικὸ ἀρκοῦδι δὲ χορεύει !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Θυμᾶσαι πὺ καμάρωνες γιατί δὲ μποράγαμε τάχα νὰ ξεφορτώσουμε μῆτε μιὰ βάρκα ἀπ' τὰ καράβια μας ;

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ : "Ἐ, ναί — αὐτὸ εἶταν ἡ ἀλήθεια. Ὁ Μπαῖμπασας δὲν ἀφήνει ἀκόμα καὶ θαλασσοπούλι νὰ περάσει γιὰ τὸ Μεσολόγγι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐδῶ τὴν ἔπαθε, Ταῖραγα ! Κυνηγοῦσε τὰ θαλασσοπούλια ὅταν ἐμεῖς ἀπόψε τὴ νύχτα περνούσαμε εἴκοσι βάρκες φορτωμένες. Σήκω νὰ δεῖς τὰ καράβια μας πὺ φεύγουν. Μᾶς ἀφησαν ὅλα τὰ καλούδια τους καὶ πάνε νὰ μᾶς φέρουν κι ἄλλα.

ΤΑ·Ι·ΡΑΓΑΣ (Πὺ ἔχει σηκωθεί κ' εἶδε κατὰ τὴ θάλασσα) :

Τί νὰ σᾶς πῶ ; Ἐγὼ θὰ λολαθῶ μὲ τὴν ἀφεντιά σας. Μὰ σοβαρὰ μπάσατε δῶ μέσα καλαμπόκι, στάρι, ἀλεύρι ;

ΚΑΨΑΛΛΗΣ : Ζυμώσαμε κιόλα ! (Μπαίνει ἡ γριὰ Βαρβάραινα κρατώντας ἓνα ψωμὶ πάνω σὲ μιὰν ἀσπρη πετσέτα).

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Καὶ ξεφουρνίσουμε!

(Τὴν ὑποδέχονται ὄλοι μὲ γέλια καὶ ζητωκραυγές. Ἡ Βασιλικὴ πετιέται πάλι προστὰ κι ἀρχίζει ἓνα χωρατατζήδικο τραγούδι).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Μπήκαμ' ὄλοι στὴν ἀράδα
μὲ χαρὰ καὶ γρηγοράδα
Τὸ ψωμί μας γιὰ νὰ γίνει
θέλει μπράτσα κι ἀξιοσύνη

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἄλλος πῆγε στὸ καράβι
τὰ σακιὰ νὰ ξεφορτώσει

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Κι ἀπὸ τὸ γιαλὸ τὸ στάρφι
ἄλλος πῆγε νὰ τὸ πάρει

Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἄλλος τ' ἄλεσε στὸ μύλο

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Κι ἄλλος τ' ἄρπαξε σὰν φύλλο
σὰν φτερό, σὰν περιστέρι
ἀπ' τὸ μύλο νὰ τὸ φέρει

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὅλοι κάναν κι ἀπὸ κάτι

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἄλλος ἔτρεξε γι ἀλάτι

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἄλλος βάλθηκε μὲ βιάση
τὸ προζύμι ν' ἀναπιάσει

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Μιὰ στιγμὴ δὲν πῆγε στράφι

Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἄλλος ἐπλυνε τὴ σκάφη

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Καὶ σὰ νάταν μιλημένος

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ : Νά κι ὁ φοῦρνος ἀναμμένος!

ΒΑΣΙΛΙΚΗ *(Ξαναβγαίνει μπροστὰ)*:

Κι ὄλοι τότε μὲ καμάρι
πέσαν πάνω στὸ ζυμάρι
τὸ ζυμώναν παλληκάρια
μὲ γροθιὲς σὰν ἀγκονάρια

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ : Κ' ἔτσι ἄρχισε ν' ἀπλώνει
νὰ ροδίξει, νὰ φουσκώνει
— νὰ θεριεύει τὴ χαρά μας
τὸ Ψωμί κι ἡ Λευτεριά μας!

ΤΑΪ-ΡΑΓΑΣ : Μὰ τὸν ἄλλὰχ θὰ λολαθῶ, θὰ λολαθῶ! Γκούχ!
Γκούχ!

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : (Κόβει ἕνα κομάτι ψωμί και τὸν μπουκῶνει). Πνίγη-
κες, φάε μιὰ μπουκιὰ φρέσκο ψωμάκι!

ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ (Πετιέται μὲ κωμικὸ ὄφος) :

Δὲν μπορῶ παιδιὰ νὰ τρέχω
Δέστε πρίξιμο πού ἔχω
Παραγέμισ' ἢ σακούλα
Κρύβει μέσα της ἀπ' οὔλα

Καὶ τυριά και τραχανάδες
Καὶ ψωμιὰ δυὸ - τρεῖς ὀκάδες
Πέντε σκόρδα, δυὸ κρεμύδια
Σύκα, μύγδαλα, καρύδια

Καὶ ρεβύθια και φασόλια
Πετιμέζια και ροσόλια
Καὶ χαλβᾶ καβουρντισμένο
— σᾶς τὰ λέω και χορταίνω!

(Χειροκροήματα. Πολλοὶ σηκώνουν τὸν ἄγωνιστὴ στὰ χέ-
ρια μὲ γέλια και ξεφωνητά. Ὁ Μπότσαρης πλησιάζει τὸν
Ταῖραγα και τοῦ προσφέρει τὸ διπλωμένο χαρτί).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἐδῶ εἶναι οἱ ὄροι μας Ταῖραγα. Δῶσε τους
στὸ Βεζύρη σας μαζί μὲ τὰ χαιρετίσματά μας. (Ὁ Ταῖρα-
γας παίρνει τὸ διπλωμένο χαρτί, ὑποκλίνεται και φεύγει.
Τὸν συνοδεύουν οἱ Μπότσαρης, Τζαβέλας, Καψάλης και
Κασσομούλης).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Χαρεῖτε μάνες κι ἀδερφὲς
χαρεῖτε παλληκάρια

(Τὸ ξαναλένε οἱ ἄλλοι κουρασμένα)

Καὶ δένει τὸ Μαγιάπριλο
ἄστέρια στὰ κλωνάρια.

(Μερικοὶ σταματοῦν τὸ χορὸ και τὸ τραγούδι, ξεκόβουν και
λυγίζουν).

Χαρεῖτε τὸ τραγούδι σας
ν' ἀστράψουν τὰ οὐράνια.

(Κι ἄλλοι ἀπόκαμαν, ξαπλώνονται χάμω).

Τοῦ κόσμου νᾶστε ἡ φωτιὰ
ἡ γῆς κ' ἡ περηφάνεια.

ΔΥΟ- ΤΡΕΙΣ : Τοῦ κόσμου νᾶστε ἡ φωτιὰ
ἡ γῆς κ' ἡ περηφάνεια ...

*(Μένει μονάχη της ἡ Βασιλική. Γέρνει κι αὐτὴ ἐξαντλη-
μένη. Σιωπὴ. Μπαίνουν οἱ Μπότσαρης, Τζαβέλας, Καψά-
λης, Κασομούλης)*

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Στὸν Μπότσαρη, καθὼς στάθηκαν παρᾶμερα) :
Καπετάνιο, πρέπει νὰ βγοῦμε ἀπὸ δῶ μέσα μὲ γιουρούσι.
Δὲν κρατᾶμε ἄλλο. Πρέπει νὰ βγοῦμε!

Α Υ Λ Α Ι Α

Μ Ε Ρ Ο Σ Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο

Σ Κ Η Ν Η Σ Τ'

Στὸ σπῖτι τοῦ Κίτσου Τζαβέλα. Μιὰ μεγάλη κάμαρα μὲ τρία μεγάλα παράθυρα στὸ βάνος. Φαίνο-
νται οἱ στέγες τῶν ἀντικρυνῶν σπιτιῶν. Δεξιὰ κι ἀρι-
στερὰ πόρτες.

Ἕνα τραπέζι στὴ μέση. Γύρω καρέκλες. Πιὸ δῶ
μιὰ πολυθρόνα κ' ἓνα скаμνί. Στὴ μπροστινὴ γωνιὰ
ἓνα ντιβάνι.

Στὴν πολυθρόνα κάθεται συλλογισμένος ὁ Ἄρ-
χιερέας Ρωγῶν Ἰωσήφ. Στὸ ντιβάνι βροῖσεται μι-
σοξαπλωμένος ὁ Στουρνάρας καὶ στὴν ἄκρη κάθεται
ὁ μαντατοφόρος ὁ Κανάτας παρακολουθώντας ζωηρὰ
τὴ συζήτηση. Ὁ Καψάλης καθισμένος στὸ скаμνί
φουμάρει τὸ ναργιλέ του μὲ μεγάλη πίκρα. Στὶς
καρέκλες τοῦ τραπεζιοῦ εἶναι ὁ Τζαβέλας, ὁ Μπό-
τσαρης κι ὁ Κασομούλης ποῦ ἔχει μπροστὰ του ἄπλω-
μένα χαρτιὰ καὶ βαστάει μιὰ πέννα, ἔτοιμος νὰ γράφει.

Ὅλοι ἀκοῦνε τὸν Νότη Μπότσαρη ποῦ μιλάει μὲ
χαμηλὴ θεορμὴ φωνή.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (Γυρισμένος στὸν Καψάλη): Γέροντα, πρὶν ἀποφασί-
σουμε νὰ βγοῦμε ἀπὸ δῶ μέσα μὲ γιουρούσι, θέμε νὰ μᾶς
πείς κ' ἐσύ τὴ γνώμη σου. Τίποτα δὲ θὰ κάνουμε χωρὶς νὰ
τὸ δεχτοῦνε πρῶτα οἱ ντόπιοι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Σκίστηκε ἡ καρδιά μας ποῦ τὸ σκεφτήκαμε νὰ παρα-
τήσουμε τὸ κατακαημένο Μεσολόγγι. Ἐδῶ μοιραστήκαμε
τὸ ψωμί καὶ τὸ θάνατο, τὴ φωτιὰ καὶ τὴ δόξα. Ὡστόσο
δὲ γίνεται ἄλλιως. Ἀπὸ καιρὸ μᾶς δάγκωνε ἡ μαύρη τούτη
σκέψη καὶ τὴν πολεμούσαμε πιὸ ἄγρια κι ἀπ' τὸν τύρανο
ποῦ κόβει τὸ πετσί μας λουρίδες-λουρίδες. Στάθηκε ὅμως
πιὸ δυνατὴ ἀπ' ὅλους γιατί βρεθῆκαμε μονάχοι. Τὸ εἶδες
μὲ τὰ μάτια σου πόσα ὑπομείναμε καὶ πόσα ἐλπίζαμε. Μὰ

πάλι και τὴν ὕστερη ὥρα, ἔμεις παίρνουμε τ' ἀπάνω χέρι, φτάνει νὰ μᾶς πείς πὼς πρέπει νὰ ζυμώσουμε τὸ χῶμα τοῦ Μεσολογγοῦ μὲ τὸ κορμί μας.

ΚΑΨΑΛΗΣ (*Σηκώνεται βαθιὰ συγκινημένος και τοὺς κοιτάζει ἔναν - ἔναν*): Καπεταναῖοι μου, θᾶθελα νὰ ζήσω λίγο ἀφοῦ περάσει τὸ μεγάλο κακὸ πάνωθῆ μας, μόνο μιὰ στιγμή θᾶθελα νὰ ζήσω, γιὰ νὰ βροντοφωνάξω στὸν κόσμο, πὼς δὲ γέννησε ἀκόμα ἡ λευτεριά τέτια παλληκάρια σὰν και σᾶς. Σμιξάτε τὸ αἷμα σας μὲ τὸ δάκρυ μας, στὴν ἴδια γῆς, τὰ ὄνειρά σας μὲ τὸ δίκιο μας, στὰ ἴδια ταμπούρια, τὴν ὀργή σας μὲ τὸν πόνο μας, στὸ ἴδιο τραγούδι. Γίναμε ἀδέρφια πιά. Οἱ μανάδες μας εἶναι και μανάδες σας, τὰ παιδιά μας, εἶναι και δικοὶ σας γιοὶ και θυγατέρες. Ὅλα τὰ δώσατε, κι αὐτὰ ποὺ εἶχατε κι αὐτὰ ποὺ δὲν εἶχατε. Τὸ βλέπουμε κ' ἔμεις πὼς δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε πιότερα. Προκρίνουμε λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ τὸ θάρρος σας σχεδιάζει. Ἄς ὄψονται ὅσοι μᾶς ξαστόγησαν κι ἄφησαν ἄντρες - θεριά ποὺ χερακῶνουνε τὶς μπάλες τῶν κανονιῶν στὸν ἀγέρα και τὶς πετᾶνε πίσω, νὰ πέφτουνε τώρα γιὰ μιὰ μουκιά ψωμί. Ἀδέρφια, τοιμάσσε τὸ γιουρούσι σας μὲ τὴν εὐχή μου κι ὅποιος φτάσει γερός στ' ἀντικρυνὰ βουνά μας, μὴν κάτσει νὰ μᾶς θρηνήσει, μήτε κερὶ νὰ μᾶς ἀνάψει νὰ συχωρεθοῦμε, ἀλλὰ νὰ τρέξει εὐτὺς σὲ κάθε σκλαβωμένη γωνιά τῆς πατρίδας νὰ στήσει κ' ἓνα ἀθάνατο Μεσολόγγι! (*Κάθεται. Μικρὴ σιωπὴ*).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Πές μας κ' ἐσὺ ἅγιε Δέσποτα πὼς τὸ βοίσκεις νὰ περάσουμε ὄξω πολεμώντας; Εἶναι σωστὸ νὰ σᾶς ἀφήσουμε;

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ: Τί λόγος μοῦ πέφτει ἐμένα ἐδῶ κάτω και μὲ ρωτᾶς καπετάνιο; Ζυγώνει ὁ θάνατος και θὰ μολογήσω στὸ Θεὸ πιά τὰ ὅσα εἶδα — τοὺς ἀγῶνες ὁποῦ κάματε, τὶς δυστυχίες ὁποῦ βαστάξατε γιὰ μᾶς, και τὴν ἀρετὴ ὁποῦ δείχνετε στὴν πιὸ κρίσιμη ὥρα τοῦ ἀνθρώπου. Εὐλογημένος ἄς εἶναι πάντα ὁ δρόμος σας.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (*Ζωηρὰ, γιὰ νὰ σκεπάσει τὴ συγκίνησή του*): Ὅπως και νᾶναι ὁ δρόμος μας ἀφοῦ τὸ δέχεστε θὰ βγοῦμε. Πάει αὐτό, τέλεψε. Τώρα πρέπει νὰ κουβεντιάσουμε τί θ' ἀπογίνει μὲ κείνους ποὺ δὲ μποροῦν νὰ μᾶς ἀκολουθήσουν. Ἔχουμε τὶς γυναῖκες και τὰ παιδιά, τοὺς ἀρρώστους και τοὺς γέροντες.

ΚΑΨΑΛΗΣ: Μὴ λογαριάξεις ἐμᾶς καπτὰν Νότη. Κοιτᾶχτε πὼς θὰ βγῆτε σεις...

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Ὅχι γέροντα. Κανένας δὲ θὰ θελήσει νὰ φύγει ξέ-

ροντας πώς ή φαμελιά του θα πέσει στα χέρια τῶν Μπραϊ-
μηδων.

ΚΑΝΑΤΑΣ (*Αυθόρμητα*): Ἐγὼ κάλλιο τῶχω νὰ σφάξω τὴ μάνα
μου μὲ τὰ χέρια μου!

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Τὸ ἴδιο κάνει.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Δὲν κάνει τὸ ἴδιο. Ὁ Κανάτας μιλάει σωστά.
Ἡ μάνα του ἔτσι θὰ πεθάνει τιμημένη. Γιὰ στοχάσου νὰ
βλέπουν οἱ γυναῖκες αὐτοὺς ποὺ τὶς ξεκληρίσανε, νὰ πέ-
φτουν πάνω τους γεμάτοι αἵματα, νὰ τὶς γλεντᾶν ὅσο γου-
στύρουν κ' ἕστερις νὰ τὶς παρακάρουν σκλάβες στὴν Ἀραπιά;

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Θέλεις νὰ πεῖς, γιὰ νὰ προλάβουμε τὸ μεγαλύ-
τερο κακὸ δὲν πρέπει ν' ἀφήσουμε φεύγοντας μήτε μιὰ
ψυχὴ ἐδῶ μέσα.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ναι. Ὁ καθένας θὰ σκοτώσει τοὺς δικούς του.
Πιστεύω πὼς θὰ τὸ δεχτοῦνε ὅλοι. Συμφωνᾶς γέρο Κα-
ψάλη ;

ΚΑΨΑΛΗΣ : Δὲν ἀπομένει κι ἄλλο ... Ἐνα μόνο ἐγὼ φοβᾶμαι.
Δύσκολα θὰ πάει τὸ χέρι τοῦ γιοῦ νὰ σφάξει μάνα καὶ πα-
τέρα, τοῦ ἄντρα νὰ μαχαιρώσει παιδὶ καὶ γυναῖκα ...

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐχει δίκιο. Κ' ἐγὼ τὸ βρῖσκω βαρὺ, ἀσήκωτο.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἐ, τότε πὼς θὰ γίνεῖ ; Ὅποιος δὲν μπορεῖ ἄς
βάνει ἄλλον νὰ σκοτώσει τοὺς δικούς του.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Αὐτὸ ἀλλάζει. Ὁ καθένας δὲν πονάει τ' ἄλλου-
νοῦ τὴ φαμελιά σὰν τὴ φαμελιά του.

ΚΑΝΑΤΑΣ : Ἐτσι θὰ κάνουμε. Ἐγὼ θὰ σκοτώσω μιὰν ἄλλη
μάνα ...

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἐχουμε πιὸ σφιγμένες τὶς καρδιὲς μας γιὰ τὸν γεί-
τονα καὶ βαστᾶνε.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἄμα τὸ δέχεστε ν' ἀρχίσει κιόλα, νὰ μὴ χασομε-
ρᾶμε. (*Σηκώνεται*).

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Πότε λέτε νὰ βγοῦμε ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Σὲ δυὸ μέρες. Τὸ Σάββατο, ξημερώματα τῶν
Βαγιῶνε.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Καλά, δὲ φτιάνουμε τώρα τὸ σχέδιο νὰ φεύ-
γει κι ὁ Κανάτας γιὰ τὴν Ντερβέκιστα ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐνα-ἕνα θὰ τελειώνει καπετάνιε καὶ γραμματικέ.
Θὰ κατέβουμε νὰ ποῦμε στοὺς Μεσολογγίτες τί ἀποφασίσα-
με καὶ θὰ γυρίσουμε. Ἀπόψε τὴ νύχτα πρέπει νὰ γίνεῖ τὸ
μακελειό. Ἐγὼ θὰ τρέξω στὶς ντάπιες νὰ μιλήσω στὰ παλ-
ληκάρια. (*Σηκώνονται οἱ περισσότεροι*).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Τὸ νοῦ σας, νὰ δουλέψουμε ἤσυχα νὰ μὴ μαρτυρηθοῦμε στοὺς ἀπόξω.

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ (*Πειτιέται ἀπάνω ξαναμμένος*) : Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ τί πάτε νὰ κάνετε; Εἶμαι Ἀρχιερέας καὶ θυσιάστε πρῶτα ξμένα γιὰ νὰ μὴν ἰδῶ τόσα κριμάτα νὰ πέφτουν μεμιάς στὰ κεφάλια σας. Ποιὸς σατανὰς σᾶς ἔβαλε τὴν ἰδέα νὰ μακελέψετε ἀθώους ἀνθρώπους; Ἔχετε θαρρεῖτε τὸ δικαίωμα νὰ στερῆσετε τὴ ζωὴ ἐκείνων ποὺ δὲν σᾶς βλάψανε ποτέ; Βογγάει τὸ αἷμα τῶν μανάδων καὶ τῶν παιδιῶν καὶ θὰ σᾶς καίει τὶς σάρκες νύχτα μέρα. Ὅλες οἱ κατάρες θὰ σᾶς κυνηγοῦν στὴ γῆς καὶ στὴν Κόλαση!

(*Πέφτει στὴν πολυθρόνα μὲ λυγμούς. Οἱ καπεταναῖοι σπνέρονται καὶ σκύβουν τὸ κεφάλι. Σιωπὴ. Χτυπάει ἡ πόρτα. Πηγαίνει κι ἀνοίγει ὁ Τζαβέλας. Μπαίνει ὁ Α' Ἀγωνιστῆς*).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ὅρὲ τί γυρεύεις ἐδῶ;

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Καπετάνιο, τὸ σκάσανε δυὸ αἰχμαλῶτοι.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πῶς τὸ σκίασανε;

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Πήδησαν τὴ νύχτα ὄξω. Τοὺς εἴχαμε καὶ σκάβανε τὸ χαντάκι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Εἶπαμε νὰ τοὺς προσέχετε, ζαγάρια!

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Σιμά τους εἴμαστε — οἴχναμε μπάζα στὸ φράχτη καὶ καθὼς εἴχαμε ἀποκάμει ἀπ' τὴν κούραση καὶ τὴν ἀγρύπνια βρῆκανε τρόπο κ' ἔφυγαν.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Κακὸ μελὰ θὰ βροῦμε μὲ δαύτους. Τί τοὺς φυλάμε; Θὰ μᾶς προδώσουν ὅλα τὰ σχέδια.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἄκου ὄρέ. Θὰ μαζώξεις τοὺς αἰχμαλῶτους καὶ θὰ τοὺς περάσεις ὅλους μὲ τὸ μαχαίρι, τώρα δά. Μπορεῖς; Ὅλους!

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Πῶς δὲ μπορῶ καπετάνιο. Καὶ διακόσους κόβω τούτη τὴν ὥρα ἔτσι ποὺ μαύρισε τὸ μάτι μου.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Τράβα. (Ὁ Α' Ἀγωνιστῆς φεύγει).

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ (*Σφουγγίζοντας τὰ μάτια του*) : Τὸ ἴδιο λογαριάζατε νὰ κόψετε καὶ τοὺς δικούς μας — ὅμως αὐτοὶ δὲ σᾶς πρόδωσαν, ὑπομένουν ὅλα τὰ δεινὰ σὰν τὸ Χριστό.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἡ μαύρη ἀπελπισιὰ μᾶς ἔκανε δέσποτα νὰ τὸ σκεφτοῦμε. Συχῶρα μας — πάει αὐτό, τέλεψε!

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ : Χίλιες φορὲς ν' ἀφεθεῖ ὁ καθένας στὴν τύχη του.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ὅχι, αὐτὸ θὰ μᾶς ἀνακατώσει. Γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὸ μπέρδεμα, ὁ κάθε φαμελίτης θ' ἀναλάβει τοὺς δικούς

του. Για κείνους θά νιάζεται μόνο και θά τούς συστήσει νάναι υπάκουοι, μὴ μᾶς δυσκολέψουν. Ὅσο γιὰ τὰ παιδιά γιὰ νὰ μὴν κλαῖνε και φωνάζουν τὴ νύχτα και προδοθοῦμε, θά τ' ἀφιονίσουμε.

ΚΑΝΑΤΑΣ : Και πῶς θά βγοῦν οἱ φαμελίτες μ' ἓνα και δυὸ παιδιά στὴν ἀγκαλιά ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ὅλοι θά τούς βοηθήσουμε. Ἐπειτα θά κοιτάξουμε μπρὸς στίς φαμελιές νὰ μποῦν τὰ γερά ντουφέκια και ν' ἀκολουθήσουν τὸν πιὸ σίγουρο δρόμο.

ΚΑΝΑΤΑΣ : Νὰ περάσουν καπετάνιο μές ἀπ' τὰ βάλτα. Ἀπὸ κείθε περνᾶω κ' ἐγὼ πηγαينوφέροντας τίς γραφές στ' Ἀνάπλι. Μπορεῖτε νὰ βγεῖτε ὅλοι ἀπ' τὴ μεριά τῆς Ἀνατολῆς, δὲν εἶναι πολλὰ τὰ τούρκικα ταμπούρια ἐκεῖ.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Τῶχω στὸ νοῦ μου.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Ἄντε, τελειῶστε νὰ συντάξουμε τὸ σχέδιο και νὰ τὸ βάλουμε μπροστά. Τί φαντάζεστε ; Ὡς τὰ ξημερώματα τῶν Βαγιῶνε ποὺ θά βγοῦμε, μᾶς ἀπομένουν δυὸ μέρες μὲ τὴ σημερινὴ και μ:ὰ νύχτα.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Εἶπαμε στὴ μιὰ κολῶνα θᾶναι τὰ δυνατά μας παλληκάρια μὲ τὰ γυναικόπαιδα και θά τραβήξουν ἀπ' τὰ βάλτα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Στὴ μέση νὰ μποῦν.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Στὴ μέση. Ἄλλες δυὸ κολῶνες θά κινήσουν, ἡ μιὰ ξερβᾶ κατὰ τὸν Ἅγιο Συμεῶν κ' ἡ ἄλλη θά περάσει ἀπὸ κίττω, πλαί στὴ θάλασσα.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Τρεῖς θᾶναι οἱ κολῶνες ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Τρεῖς, λέω.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Σύφωναί, ὥστόσο νὰ προσέξουμε τὴν ὥρα ποὺ θᾶ τοιμαζόμαστε γιὰ τὸ γιουρούσι νὰ μὴν ἀφήσουμε ἀφύλαγο τὸ φράχτη ὡς πέρα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Αὐτὸ τὸ κανονίζουμε. Ἀπ' τὸ φράχτη μπορεῖ νὰ φεύγει ἓνας-ἓνας μὲ τὴ σειρὰ και νᾶρχεται ἀλαφροπερπατώντας στὸ μέρος ὅπου θά ὀρίσουμε νὰ συναχτεῖ ὁ κάθε νταίφας.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ναί, Κίτσο. Ἀκόμα και τίς ντάπιες δὲν κάνει ν: τίς παραδώσουμε ἀπείραχτες στὸν Κιουταχῆ.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Θὰ μείνουν οἱ λαγουμιτζήδες νὰ τίς τινάξουν στὸν ἀγέρα μόλις ἀκούσουν πῶς ἄρχισε τὸ ντουφεκίδι. Ἐγὼ μὲ τὰ παλληκάρια μου θά κίτσω ξωπίσω τρέχοντας πέρα-δῶθε στὸ φράχτη νὰ πάρω τούς τελευταίους και θ' ἀνοίξω πό-

λεμο σὲ κείνους πὸν θὰ σᾶς μπλοκάρουν ἀπ' τὶς ράχες.
(*Ἀκούγεται κάτω φασαρία*)

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ : Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων θὰ ξεκινήσετε παιδιὰ μου. Ἐκάματε δλόκαιρο τὸ χρέος σας.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Τώρα τ' ἀρχίζουμε δέσποτα—μὴ βιάζεσαι νὰ μᾶς εὐλογᾷς καὶ τὴν πάθεις καθὼς προτῆτερα πὸν γίνηκαν οἱ εὐχὲς σου κατάρεις ! Εἴμαστε ἄλλο σὸί ἐμεῖς, πονθενὰ δὲν πιάνεται ! (*Ὁρμάει μέσα ταραγμένος ὁ Μπουχιώτης*).

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἔλα κὺρ Μπουχιώτη, τᾶπαμε κιόλα. Γιατὶ ἄορησες ;

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ποιὸς ἔβγαλε διαταγὴ νὰ σκοτωθοῦν οἱ αἰχμάλωτοι ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐμεῖς. Τί τρέχει ;

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Πηγαίνετε γρήγορα κάτω νὰ πεῖτε ν' ἀφήσουν τὸν Ἀράπη μου. Τὸν ἔπιασε ἕνας ἀπ' τοὺς δικούς σας καθὼς ἐρχόμουν καὶ δὲν τὸν ἀφήνει. Δὲ μπορῶ νὰ μὴν ἔχω ἐγὼ ἕναν ἄθροπο νὰ μὲ φροντίζει—φτάνει πὸν τᾶχασα ὅλα για τὸ ξερό σας τὸ κεφάλι !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Κάτσε ν' ἀκούσεις πρῶτα γιατί τὸ κάναμε τοῦτο κι ὕστερις φωνάζεις.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Δὲν ξέρω τίποτα. Νὰ πεῖτε ν' ἀφήσουν τὸν Ἀράπη μου.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Δὲ θὰ τότε χρειαστεῖς ἄλλο κὺρ Μπουχιώτη. Ἀποφασίσαμε νὰ βγοῦμε ἀπὸ δῶ.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Νὰ βγεῖτε ἀπ' τὸ Μεσολόγγι ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ναί, μὲ γιουρούσι, μεθαύριο τὴ νύχτα. Καὶ θᾶρθεις κ' ἐσὺ μαζί μας. Θὰ μᾶς ἀκολουθήσουν ὅσοι μπορέσουν. Οἱ ἄλλοι θὰ κλειστοῦνε στὰ πιὸ γερὰ σπίτια καὶ θὰ πολεμήσουν ὡς τὸ τέλος.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ἔ, εἴσατε τρελλοί, θεότρελλοι !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Τρελλοὶ - ξετρελλοὶ τὸ δέχτηκαν ὅλοι—πάει, τέλειψε !

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ (*Σαστίζει*) : Ὅλοι τὸ δέχτηκαν, ὅλοι ; Κ' ἐσὺ δέσποτα ; (*Ἐκεῖνος γνέφει : ναί*) : Μὰ δῶ ἔχουμε σπίτια, βιός...

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Βιὸς μὲ σκλάβους γύρω δὲν ἀξίζει.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Κάντε ὅ,τι καταλαβαίνετε. Πότε μ' ἀκούσατε για νὰ μ' ἀκούσατε καὶ τώρα ; Ἐγὼ ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῶβλεπα πὸς θὰ χαθοῦμε δλότελα. Μιὰ φορὰ τρεχᾶτε νὰ πεῖτε ν' ἀφήσουν τὸν ἀράπη μου. Τώρα καὶ τώρα μοῦ χρειάζεται πιότερο.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ὑπάρχει κίντυνος νὰ μᾶς προδώσει τὸ γιουρούσι.
Τὸ πρῶτ' ἔδσκασαν δυὸ αἰχμάλωτοι, γι αὐτὸ διατάξαμε νὰ
κόψουν τοὺς ἄλλους.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ἀποκοιές ! Μ' αὐτὰ δὲ σωνόμαστε!

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πετάξου ὀρὲ Κίτσο μιὰ στιγμή καὶ πὲς στὸ παλ-
ληκάρι νὰ χαρίσει τὴ ζωὴ στὸν ἀράπη. Δὲ θὰ φᾶμε τὴν ὥρα
μας μὲ δαῦτον.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ποῦ εἶναι ; Στέκονται ἐδῶ ἀπόξω ;

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Ναί. Μὲ τὰ δόντια τοὺς κράτησα. (*Βγαίνοντας
μὲ τὸν Τζαβέλα*) : Τί κόσμος — παλιόκοσμος !

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ὅλο γιὰ τὸ δικό του νιάζεται ὁ κύρ Μπουχιώτης.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ἄς εἶναι. Ἄντε τώρα νὰ τοιμάσουμε τὸ γράμμα,
νὰ φεύγει κι ὁ Κανάτας γιὰ τὴ Ντερβέκιστα.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἡρθε κ' ἡ σειρά του.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Σ' αὐτὸ κρέμονται ὅλα.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Βέβαια, τίποτα δὲν πετυχαίνουμε ἅμα δὲν κινη-
θοῦν τ' ἀσκήρια τῆς Ντερβέκιστας νὰ μᾶς ἀλαφρώσουν. Δέ-
σποτα, πιάσε τὴν πένα ἐσὺ καὶ γράφε ποῦσαι ὁ πιὸ γραμ-
ματιζούμενος — ὁ Κασομούλης θὰ γίνεϊ τώρα καπετάνιος.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Ἄ, μὲ συμπαθᾶς, εἶμαι καὶ γραμματιζούμενος!

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ὅρὲ πουθενὰ δὲ σὲ βρίσκουμε. Σὲ λέμε γραμμα-
τικό, εἶσαι λὲς καπετάνιος, σὲ λέμε καπετάνιο, εἶσαι λὲς γραμ-
ματικός. Τί διάβολο εἶσαι ;

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Καπετάνιος - γραμματιζούμενος ! (*Γελᾷνε*).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἔ, τότες στρῶσε αὐτὰ πὸν θ' ἀκοῦς. Ξέρεις, ἐγὼ
θὰ στὰ λέω ὅπως μοῦρχουνται κ' ἐσὺ φτιάχτα δασκαλιστικά.
Γράφε.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Νὰ βάλω πρῶτα τὴν ἡμερομηνία ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Βάνε ὅ,τι θές.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ (*Γράφοντας*) : Μεσολόγγι, ὄχτῶ Ἄπριλίου, χίλια
ὄχτακόσια εἴκοσι ἕξη.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (*Ἀφοῦ στάθηκε λίγο συλλογισμένος*) : Ἀδέρφια,
ὔστερις ἀπὸ τόσες νίκες καὶ δόξεις...

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Μετὰ τосαύτας νίκας καὶ θριάμβους...

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (*Συνεχίζει*) : Βλέποντας πὼς δὲν ἔχουμε πιά νὰ
καρτερᾶμε βοήθεια — μήτε ἀπὸ στεριά, μήτε ἀπὸ θάλασσα
— πήραμε τὴν ἀπόφαση νὰ βγοῦμε.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Ἀποφασίσαμε τὴν Ἐξοδό μας.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : "Οποιος ἀγαπάει Θεὸ καὶ Πατρίδα — νὰ τρέξει νὰ κιντυνέψει κοντὰ μας.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ (*Γράφοντας γρήγορα γιὰ νὰ προλαβαίνει*) : Νὰ σπεύσει νὰ κινδυνεύσει πλησίον μας. (*Γυρνάει ὁ Τζαβέλας καὶ στέκεται ὄρθιος στὴν πόρτα*).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : "Ἄν ἔχετε τρισήμιση χιλιάδες ντουφέκια, οἱ χίλιοι νὰ πέσετε ἴσα πάνω στὰ λεφούσια τοῦ Κιονταχῆ ἀπ' τὸ Ζυγὸ — γιὰ νὰ μένει ἀνοιχτὸς ὁ δρόμος τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ χίλιοι πεντακόσοι — νὰ κατέβετε στὸν Ἅγιο Συμεὼν καὶ νὰ σταθεῖτε κεῖ. Στὶς δύο τῆ νύχτα...

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Εἰς τὰς δύο τῆς νυκτός...

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἐμεῖς θὰ κινήσουμε πολεμώντας. Τὸ ἴδιο νὰ κάμετε καὶ λόγου σας. Τὸ σύνθημα εἶναι. — (*Στέκεται*): Καστρινὸς καὶ — Λογγίσιος. Τελέψαμε. Γιὰ ὑπογραφὸς βάλτε σταυροὺς, νὰ νιώσουν τὴν κατάστασή μας.

ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ : Ἐνα λεφτὸ καπετάνιο. Γράψε καὶ τοῦτο Κασομούλη : "Ἄν δὲν κινηθεῖτε ἀδέρφια — νὰ ὄψετε, νὰ ὄψετε, νὰ ὄψετε !

Σ Κ Η Ν Η Ζ'

*Ἄπόγιομα, σ' ἕνα σταυροδρόμι τοῦ Μεσολογγοῦ.
Σπίτια καὶ χαλάσματα. Μιὰ γούρνα σὴ γωνιά μὲ
ξερὲς βρούσες. Καθάριος οὐρανός. Ἄνοιξη καλοπτα-
σμένη.*

*Οἱ ντουφεκιὲς καὶ τὰ κανόνια τῆς μάχης σκεπά-
ζονται τῶρα ἀπ' τὸ χαρούμενα ξεφωνητὰ τῆς Ἀ' Γυ-
ναίκας καὶ τοῦ Ἀ' Κοριτσιοῦ ποῦροχονται γελώντας
καὶ χτυπᾶνε τὶς γύρω πόρτες καὶ τὰ παράθυρα σὰ νὰ
καλοῦν τὴ γειτονιά σὲ ξαφνικὴ γιορτή.*

- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐβγάτε γειτόνισσες, ἀφήστε τὰ σπίτια σας.
Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Φεύγουμε, φεύγουμε ἀπ' τὸ Μεσολόγγι !
Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Δὲν εἶναι τοῦτα σπίτια πού τὰ γκρεμίζει ὁ ἀγέρας.
Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Τὰ βουνὰ εἶναι σπίτια. Τέτια σπίτια πρέπει νὰ
χουμε μεῖς.
Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Περνάμε στὰ βουνὰ γειτόνισσες !
Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἐκεῖθε μᾶς καρτεράει ἄλλο νοικοκυριὸ κάτου
ἀπ' τὰ ἐλάτια.
Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Γι αὐλόπορτα ἔχει τὶς κλεισοῦρες καὶ τὰ ντερ-
βένια.
Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Καὶ τὰ ξάγναντα γιὰ πεζούλες νὰ κουρνιάζουμε
τὸ σούρουπο.
Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὁ ἥλιος θᾶναι ἢ θράκα του καὶ τ' ἀστέρια ὁ
λύχνος του.
Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Καὶ στρωσίδι ὅλες οἱ λαγκαδιὲς μὲ τὸ χορτάρι.
Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐβγάτε γειτόνισσες !
Β' ΓΥΝΑΙΚΑ (*Ἄνοιγοντας τὰ πατζούρια τῆς, γέρνει ἔξω*) : Τί
εἶναι, τί γίνηκε πάλι ;
Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἀπόψε τὴ νύχτα φεύγουμε ἀπ' τὸ Μεσολόγγι.
Β' ΓΥΝΑΙΚΑ (*Μὲ ξαφνικὴ χαρά*) : Ποιὸς τῶπε ; Ποιὸς τῶπε ;
Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Γυρνᾶνε στοὺς δρόμους οἱ καπεταναῖοι μας καὶ
τὸ λένε. Ἄπο ψὲς τοιμάζονται αὐτοί, μὰ σήμερα τῶπαν καὶ
γιὸ μᾶς. Ὅλοι θὰ βγοῦμε.
Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ὅλοι ;
Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὅσοι μποροῦν νὰ πηδήσουν τὸ κατώφλι τους
μὲ μιὰν ἀγκαλιὰ λουλούδια κ' ἕνα μαχαίρι.

- Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : ὦ Θε μου. Δὲ θὰ σκλαβωθοῦμε λοιπόν, δὲ θὰ πεθάνουμε ;
- Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ὅχι, ὄχι. Τελειώνουν ὅλα σὲ μιὰ νύχτα. Ἡ πείνα κ' οἱ σκοτωμοὶ — σὲ μιὰ νύχτα.
- Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Μόνο σὲ μιὰ νύχτα, Θε μου ! Ἔτσι ἄς ἔρθει ὅ,τι καὶ νᾶναι, φτάνει νὰ λείψει ὁ ζωντανὸς θάνατος. Αὐτόνε δὲν τὸν νταγιαντῶ ἄλλο.
- (Περνάει βιαστικὸς ὁ Α' Ἀγωνιστής).*
- Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Γειά σας κυράδες μου !
- Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : ὦρα καλή σου ἀδερφέ μας. Ποῦθε πᾶς ;
- Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Τί λένε ; Φεύγουμε ἀπὸ τούτη τὴν κόλαση ;
- Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Φεύγουμε γιὰ πανηγύρι στὰ κορφοβούνια.
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἄντάμα θὰ πολεμάμε βγαίνοντας ὄξω.
- Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Στάσου μιὰ στιγμή. Ἔτσι θὰ βγῆς ἐσὺ λεβέντη, μὲ τὰ κουρέλια ; Δὲν κάνει. Πρέπει νὰ βάλεις γιορτινὰ καθὼς ταιριάζει στὴν περίσταση.
- Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Καὶ μὲ τὰ γιορτινὰ καὶ μὲ τὰ λερωμένα δὲν ἀλλάζει τώρα ὁ δρόμος !
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Καλύτερα νὰ σφαντάζουμε ὁμορφοὶ στὸ χάρο νὰ καταλάβει πὼς δὲν τὸν σκιαζόμαστε.
- Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Κάτσε γὼ νὰ σοῦ φέρω τὴ φουστανέλα καὶ τὸ χρυσοκέντητο γιλέκι τοῦ μακαρίτη τ' ἄντρα μου. Ἔχω καὶ τὸ φεσάκι του μὲ τὴ μαύρη φούντα ποὺ τὸ χαίρεται ἡ κασέλα.
- Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἐμπα καὶ στὸ δικό μου σπίτι καὶ πόρε ὅ,τι θές, ὅ,τι σ' ἄρέσει.
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Καὶ στὸ δικό μου — νὰ χαρεῖς !
- Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Φχαριστῶ, μὰ δὲν ἀξίζει νὰ λυπόμαστε τὰ συγύρια μας. Νὰ σωθοῦμε πρῶτα κ' ἔγνια σας, θὰ τὰ φτιάσουμε ὅλ' ἀπ' τὴν ἀρχὴ καὶ μὲ πλοῦτος μεγάλο.
- Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Μὰ κριμα εἶναι νὰ τ' ἀφήσουμε δῶ νὰ μᾶς τὰ πάρει ὁ τύραννος.
- Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ἄς τὰ πάρει, θὰ τοῦ τὰ ξαναπάρουμε. Καλὰ νᾶμαστε κυράδες μου. Ἔχεται γειά. *(Φεύγει).*
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : ὦ πὼς ξαλαφρώσαμε μεμιᾶς. Ἔλεγα πάει, σβήνει ὁ κόσμος καὶ νάτος πάλι !
- Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Κ' ἐγὼ τοῦ θανατὰ ἤμουν κι ἀναστήθηκα μὲ τὴν πιδὸ στερνὴ μου ἐλπίδα.
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐλᾶτε νὰ μαζέψουμε ὅ,τι μποροῦμε.

- Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἡ κάθε μιὰ νὰ πάρει κι ἄλλο πράμα, ἔτσι ποὺ ὕστερα νὰ τὰ σμιξοῦμε καὶ νᾶχομε ἀπ' ὅλα στὸ καινούργιο μας νοικοκυριό.
- Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἐγὼ θὰ πάρω τὸν μύλο τοῦ καφέ.
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἐγὼ μιὰ πυροστιά.
- Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Τί νὰ τὴν κάνεις ἐσὺ τὴν πυροστιά; Ἐσὺ νὰ πάρεις τὰ νυφιάτικὰ σου — κάποιος λεβέντης θὰ σὲ προφτάσει στὰ κορφοβούνια! (Γελᾶνε. Ἀνοίγει μιὰ πόρτα καὶ προβάλλει ἡ γριὰ Βαρβάραϊνα σκοτεινῆ).
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Καὶ τοὺς ἀποθαμένους νὰ πάρετε μαζί σας κόνες. (Αὐτὲς συμαζεύονται). Ἐδῶ θὰ τ' ἀφήσετε τόσα παλληκάρια ποὺ χάθηκαν γιὰ νὰ κρατηθεῖ ὁ τόπος;
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἄ, γριά, μακάρι νὰ μπορούσαμε νὰ σηκώσουμε καὶ τοὺς τάφους.
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Ἐκεῖνα πῶς σηκώνουν τὴ μαύρη γῆς;
- Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ὅλοι τὸ ἴδιο θὰ κάνουμε μιὰ μέρα. Τώρα καὶ τὰ παιδιὰ σου νὰ ζοῦσαν, θᾶκαναν τὸ ἴδιο.
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Δὲ ζοῦνε ὅμως τὰ παιδιὰ μου κι ἅμα φύγετε θὰ τοὺς ἀρπάξουν οἱ σκύλοι τὰ κόκκαλα.
- Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Αὐτὸ θὰ τὸ πάθουμε ὅλοι ἂν μείνουμε δῶ.
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Νὰ τὸ πάθετε σεῖς τέτιοι ποῦσαστε!
- Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Μὰ θὰ βγοῦμε πολεμώντας, ὄχι παραδομένοι — γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε μιὰ μέρα.
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Κ' οἱ νεκροὶ μας, ἔ; — πῶς θὰ γυρίσουν οἱ νεκροὶ μας σκουληκομένες;
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Θὰ τοὺς λέμε στὰ τραγούδια μας γριά — μὴ φοβᾶσαι. Μὲς στὰ τραγούδια ζεῖ ὁ κόσμος.
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Ἄμ δὲν ἔφκιασα τραγούδια ἐγὼ — παιδιὰ, λεβέντες ἔφκιασα καὶ μοῦ τοὺς παρατάτε τ' ἀνάσκελα δίχως νὰ ὀρίζουν πιά ἓνα σταυρό, ἓνα καντήλι. Ἐμπᾶτε στὰ σπίτια σας, χωθεῖτε μέσα ποὺ μοῦ ξεπορτίζετε ἀστέναχτες. Ἄντες, μαζωχεῖτε μὴ βάλω τίς φωνὲς καὶ δοῦμε τότες ποιὸς μνέσκει ζωντανὸς γιὰ νὰ βγεῖ ἀπ' τὸ Μεσολόγγι! (Ἐρχονται ὁ Μπουχιώτης μὲ τὸν Ἀράπη του πλάι σὰν σκιά, ὁ Τζαβέλας, ὁ Μπότσαρης κι ὁ Καψάλης. Ἐκείνη ἀσυγκράτητη, μόλις τοὺς βλέπει χυμᾶει πάνω στὸν Μπουχιώτη): Ποῦ φεύγετε μωρέ; ποῦ μᾶς ἀφήνετε, προδότες!
- ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Τράβα ἀπὸ δῶ παλιόγρια! (Τῆ σπρώχνει καὶ τὴ σωριάζει χάμω).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Τὴ μάνα μας χτυπᾶς; (*Τρέχει καὶ τὴ σηκώνει*):
Συχώρα μας γριά. Τί ἔχεις; Κάνε ὑπομονή. Ἔτσι ἔμελε
νᾶρθει τὸ κακό. (*Τὴν καθίζει σὲ μιὰ πέτρα*).

ΒΑΡΒΑΡΙΝΑ (*Τρέμοντας*): ὦ, πῶς παρατᾶτε τὸν τόπο μας.
Ἔκει πού σκοτωνόσαστε γι αὐτὸν νὰ φεύγετε μὲ τραγού-
δια ...

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Πολλὲς φορὲς τὸ φέρνει ἡ ἀνάγκη ν' ἀφήνουμε
ὅ,τι ἀγαπᾶμε πιότερο, γιὰ νὰ τὸ κερδίσουμε ἄλλη ὥρα.

ΒΑΡΒΑΡΙΝΑ: Κατὰρα εἶναι.

ΚΑΨΑΛΗΣ: Μὴ βορυγκομᾶς. Οἱ γεροὶ πρέπει νὰ βγοῦν ἀπὸ δῶ
μέσα. Ὅλο τὸ Μεσολόγγι τὸ δέχτηκε.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Δὲ γίνεται ἀλλιῶς γριά. Κάθε λεπτὸ πού περνᾶει
λιγοστεύουν τὰ παλληκάρια στὸ φράχτη.

ΒΑΡΒΑΡΙΝΑ: Νὰ σταθεῖτε κεῖ ὡς τὸν τελευταῖο.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Καὶ ποῖό τ' ὄφελος; Ὅπου νᾶναι δὲ θ' ἀπομείνει
κανεῖς.

ΒΑΡΒΑΡΙΝΑ: Μὰ εἴσαστε τόσοι λίγοι; Τόσοι λίγοι πιά;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Ναί, Βαρβύραινα. (*Παύση*).

ΒΑΡΒΑΡΙΝΑ: ὦ φύτρα ποῦ τὴν εἶχα κι ἄντρα πού τὸν εἶχα
καὶ μυαλὰ ποῦχαμε κ' οἱ δυὸ στὰ νιάτα μας. Τόσες ἀνοι-
ξες περάσαμε μαζὶ καὶ κάναμε τρεῖς μονάχα γιούς, τρία
κλαριά πού χάθηκαν στὸν πόλεμο κοντὰ μὲ τὰ κλωνάρια
τους. Ἄχ καὶ νὰ τῶξερα ἡ τρελλὴ νᾶθρεφα μέσα μου τό-
σους σπόρους, ὅσα εἶναι τ' ἀστέρια — κάθε ἀνοιξὴ κι ἀπό-
ναν. Τότες ἄς θέριζε σὰ δὲ βαρυόταν ὁ ἔχτρος. Τὸ Μεσο-
λόγγι θὰ κρατοῦσε παντοτεινὰ λεύτερο, ναί, θὰ κρατοῦσε
καὶ στὸ ὕστερο, θᾶφηνε καὶ σὲ μένα κάνα - δυὸ παλληκαρό-
πουλα νὰ τὰ καμαρώνω γυρνώντας ἀπ' τὴν ἐκκλησιὰ τὶς
Κεριακές...
(*Σκεπάζεται μὲ τὶς παλάμες τὸ πρόσωπο δίχως νὰ κλαίει*).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (*Γονατίζει, τῆς παίρνει τὰ χέρια καὶ τὰ φιλάει*): Μά-
να μας, σύχασε. (*Παύση. Σηκώνεται καὶ στρέφει στὶς δυὸ
Γυναῖκες καὶ στὸ Κορίτσι*) Τραβᾶτε μέσα τὴ γριά καὶ βοη-
θᾶτε τη νὰ ἡσυχάσει κομάτι. (*Ἐκείνες τὴν πηγαίνουν ἀργὰ
στὸ σπίτι της*).

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ: Αὐτὰ ἐγὼ φοβόμουνα καὶ σᾶς ἔλεγα πῶς ἔπρεπε
κάπως ἀλλιῶτικα νὰ τὰ κανονίζατε. Ἄς εἶναι ὁμῶς. Μιὰ
καὶ τὸ θέτε νὰ γίνεῖ ἔτσι, δὲν μοῦ πέφτει λόγος. Ὁ Θεὸς
πιὰ νὰ μᾶς βοηθήσει ...

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Πάλι καλὰ πὸν τὸ χώνεψες κύρ Μπουχιώτη καὶ γλυτώνουμε ἀπ' τὶς μουρμούρες σου.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Σταματᾶτε νὰ δοῦμε τί δουλειὲς μᾶς ἀπομένουν ἀκόμα νὰ προκάνουμε.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Πρῶτα-πρῶτα εἶναι νὰ κουβαληθοῦν στὰ πιὸ γερὰ σπίτια τὰ μπαρουτοβάρελα κ' ἐκείνοι πὸν θὰ κάτσουν στὸ Μεσολόγγι ὡς τὸ τέλος.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Αὐτὸ μποροῦμε τώρα δὲ οἱ δυὸ μας νὰ τὸ τελειώσουμε. Δὲ χρειάζεται νὰ τρέχουμε ὅλοι μαζί. Ἐσὺ Κίτσο κάνε ἄλλη μιὰ βόλτα στὶς ντάπιες νὰ δεῖς ἂν γίνονται ὅλα μὲ τὸ σκέδιο.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Καὶ ποῦ θ' ἀνταμώσουμε σὰ νυχτώσει ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Στὸ καλύβι μου. Ἐκεῖ θὰ ποῦμε τὰ τελευταῖα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Πάω.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἐνα πράμα ξεχάσαμε καπεταναῖοι μου.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Τί πράμα ;

ΚΑΨΑΛΗΣ : Τὰ χαντάκια, πῶς θὰ τὰ περάσει τόσο ἀσκέρι φορτωμένο μὲς τὸ σκοτάδι ; Μὲ βάρκες θὰ τὰ περάσετε ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Καλὰ τὸ σκέφτηκες. Τ' ἀλησιμονήσαμε ὀλότελα νὰ πάρ' ἢ ὀργή. Ξεχάσαμε τὸ πιὸ σπουδαῖο. Μὲ βάρκες εἶπες ; Δὲ γίνεται μὲ βάρκες — ἔτσι μῆτε ὡς τὸ μεσημέρι δὲ βγαίνουμε.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Προκάνουμε νὰ φκιάσουμε κάνα-δυὸ γιοφύρια ;

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἄμα βρεθοῦνε καλοὶ μαστόροι.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Θὰ βρεθοῦνε. Κύρ Μπουχιώτη, ἔφτασε καὶ σένα ἢ σειρά σου νὰ κάνεις κάτι. Θὰ φροντίσεις νᾶχουμε ὡς τὰ μεσάνυχτα τρία γιοφύρια.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Μά...

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Δὲν ἔχουμε καιρὸ γιὰ κουβέντες. Βάλε τὸν Ἀράπη νὰ κόψει δέντρα, νὰ ξυλώσει παράγκες, ὅτι νᾶναι καὶ τοῦ λόγου σου βρὲς τοὺς μαστόρους. Γρήγορα. Νά, πάρε νὰ τοὺς δώσεις καὶ παράδες νὰ δουλέψουν μὲ πιότερη ὄρεξη. Συνηνοηθήκαμε κύρ Μπουχιώτη :

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Θὰ κάνω ὅτι μπορῶ.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πᾶει αὐτὸ, τέλεψε. Δρόμο τώρα καὶ καθὼς εἶπαμε.

ΦΩΝΕΣ (Ἐπὸ πέρα) : Καπεταναῖοι ! Καπεταναῖοι !

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Γυρνᾶει) : Τ' εἶναι ;

ΚΑΨΑΛΗΣ : Τὰ παλληκάρια σου καπτὰν Τζαβέλα. Ἐσένα φωνάζουν.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ποιόν τραβολογᾶν ἔκει :

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (Ἐπὶ μέσα παραχαϊκά): Ἐφῆστε με. Ἐφῆστε με !
Δὲ μ᾽ ὀρίζει κανέννας ἔμένα — ἄφῆστε με !

(Μπαίνει παλεύοντας μὲ τὰ δυὸ Παλληκάρια πού τὴν κρα-
τᾶνε σφιχτά. Εἶναι ντυμένη κι ἄρματωμένη ἀντίοικια).

Α΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Θὰ τὰ βγάλεις αὐτὰ πού φόρεσες ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ἐφῆστε με λέω.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πάφτε ὀρέ, τί πάθατε ;

Β΄ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Καπετάνιο, εἶναι ἡ πομπεμένη καὶ ντύθηκε
ἄντρας γιὰ νὰ τρουπώνει ἀνάμεσα στ᾽ ἄσκέρια.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Δυνατά): Εἶναι ἡ Βασιλικὴ νὰ λές, αὐτὴ πού κρα-
τησε ψηλὰ τὸ Μεσολόγγι χορεύοντας πρώτη γιὰ νὰ ξεγελα-
στεῖ ὁ Ταῖραγας. Ἐφῆστε τὴν ! (Τὴν ἀφήνον).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (Κάνει νὰ τοὺς χτυπήσει): Σατανάδες, τύραννοι
χειρότεροι ἂπ᾽ τὸν τύραννο !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (Τὴν ἐμποδίζει): Στάσου καὶ σὲ λυώνω τούτῃ τῇ
στιγμῇ. Δὲν περνᾶν σὲ μᾶς αὐτά. Τί γυρεύεις μὲ τοὺς ἄντρας;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Τίποτα.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Δὲ σοῦ εἶπα νὰ γυρνᾶς ἀλάργα ἂπ᾽ τὸ φράχτη
καὶ τίς ντάπιες ; Γιατί μασκαρεύτηκες ἔτσι μὲ φουστάνελλες
κι ἄρματα ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Δὲν μασκαρεύτηκα. Θέλω νὰ βγῶ πρώτη ὄξω μὲ
τὸ σπαθὶ καὶ τὸ ντουφέκι νὰ γλυτώσω ἂπ᾽ ὄλους. Βαρέθη-
κα πιά τόση καταφρόνια καὶ σκλαβιά.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Τί ἀνάγκη ἔχεις ἐσὺ νὰ κιντυνέψεις. Θὰ καλο-
περάσεις μὲ τοὺς ἀγάδες.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ἐπειδὴ καλοπερνοῦσα ἤρθατε καὶ μὲ λευτερώσα-
τε ; Νά ἔμαι λοιπόν, ἄφῆστε με !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε τώρα νὰ πιάσουμε τὸ κόσκινο
γιὰ σένα. Πολλοὺς μελάδες μᾶς φόρτωσες, τὸ κατάλαβες ;
(Στὰ Παλληκάρια): Πάφτε τὴς τ᾽ ἄρματα κι ἅμα δὲν ἀλλά-
ξει εὐθὺς ρούχα, βαρᾶτε τὴς μιὰ κατακέφαλα νὰ λείψει ἀπὸ
τῆ μέση.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ὅχι ! (Πάει νὰ φύγει, τὴν ἀρπάζουν): Ὅχι, δὲν
θὰ τὸ κάνετε αὐτό ! Δὲν εἶμαι σκλάβας σας ! Δὲν εἶμαι σκλά-
βας σας ! (Παλεύει νὰ ξεφύγει).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Μ᾽ ἀπόφαση): Ἐφῆστε τὴν ! (Ὅρμαίει καὶ τοὺς
σπρώχνει παίρνοντας τὴ Βασιλική): Ἐφῆστε τὴν εἶπα.
Ὅποιος τὴν ἀγγίζει ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θᾶχει νὰ κάνει μαζὶ

μου. Ἀκούτε; Εἶναι γυναίκα μου ἡ Βασιλική! (Τὴν προστατεύει).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (Ξαφνιασμένος): Κίτσο —

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Ναί, καπτὰν Νότη. Γυναίκα μου. Θαρρεῖς πὼς ντρέπομαι νὰ τὸ φωνάξω; Εἶναι ἴδια σὰν ὅλες τὶς λεύτερες κόρες σας καὶ τὶς ἀδερφές μας. Ἐκείνες θὰ τὶς φτύνατε κατόμουτρα σὰν τὴ Βασιλικὴ ἂν λάχαινε καὶ τὶς ἄρπαζαν στὰ χαρέμια οἱ πασάδες; Τότε γιὰ ποιούς πολεμᾶμε; Γιὰ ποιούς πεθαίνουμε; Καὶ ποῦναι ἡ ἀντρείουσὴν μας ὅταν δεχόμαστε τὶς ντροπές πού ἄλλοι μᾶς ἔριξαν; (Σωπαίνει. Κοιτιοῦνται ὄλοι στὰ μάτια): Πολλὰ πράματα μᾶς κρατᾶνε σκλάβους καὶ μέσα μας κι ὄξω. Μὰ συμπαθᾶτε με. Ἄλλη φορὰ θὰ τὰ κουβεντιάσουμε πὶὸ ἤσυχα. Γιὰ τὴν ὥρα δίνω λόγο μπροστά σας πὼς βγαίνοντας μὲ τὸ καλὸ θᾶχουμε γάμο σὲ κάποιο ἐρημοκλήσι. Πᾶμε, Βασιλική, μὲ τ' ἄρματά σου — στὶς ντάπιες. (Ἐκείνη σασίζει, ὁ Τζαβέλας τὴν τραβάει μαζί του. Σωπῶνται τους φεύγον τὰ δυὸ Παλληκάρια).

ΚΑΨΑΛΗΣ: Σὰ νᾶχει δίκιο ὁ καπετάνιος...

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ: Μιὰ χαρὰ τὰ κατάφερε! (Γελάει σαρκαστικά).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (Αἰσθητά): Πάει αὐτό, τέλεψε! Στὴ δουλειά μας ἐμεῖς! Τὸ νοῦ σου κὺρ Μπουχιώτη νᾶχουμε τὰ γιοφύρια τὴ νύχτα.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ: Τρέχω νὰ βρῶ τοὺς μαστόρους.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Ἄντε νὰ σὲ δοῦμε. (Φεύγει μὲ τὸν Καψάλη. Ὁ Μπουχιώτης περιμένει νὰ καθοῦν).

ΑΡΑΠΗΣ (Φοβισμένα): Τί θὰ κάνουμε ἀφέντη;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ Σιγά. (Σκοτεινιάζει ὁλόκληρος): Τρελλάθηκαν ὄλοι τους καὶ δὲ λογαριάζουν κανένα. Μὰ γὼ δὲν τοὺς φταῖω τίποτα νὰ καθῶ. (Παίρνει στὴν ἄκρη τὸν Ἀράπη): Πρόσεξε Ἀράπη. Νὰ περιμένεις καθὼς σοῦ εἶπα κοντὰ στὴ Ντάπια τοῦ Βύρωνα.

ΑΡΑΠΗΣ: Ναὶ ἀφέντη.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ: Μόλις ἀρχίσουν ν' ἀδειάζουν τὸ φράχτη, θὰ συρθεῖς καὶ θὰ περάσεις ἀντίκρυ.

ΑΡΑΠΗΣ: Ναὶ ἀφέντη, ὅμως θὰ μὲ συχωρέσει ὁ Βεζύρης πού τὸν ἄφησα κ' ἔφυγα;

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ: Θὰ σὲ συχωρέσει ἄμα κάνεις αὐτὸ πού θὰ σοῦ πῶ.

ΑΡΑΠΗΣ: Σ' ἀκούω ἀφέντη.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ: Γιὰ νὰ σ' ἀφήσουνε ζωντανὸ ἴσαμε νὰ περάσω ἐγὼ καὶ νὰ μιλήσω στὸ Βεζύρη νὰ σὲ συχωρέσει, δὲ θὰ φα-

νερώσεις φτάνοντας αντίκρου πώς τοιμάζονται τουῦτοι δῶ οἱ
 τρελλοὶ νὰ βγοῦνε μὲ γιουρούσι. Ἄμα τὸ πεῖς μήτε σένα
 χρειάζονται ὕστερα, μήτε μένα.

ΑΡΑΠΗΣ : Καὶ τί θὰ τοὺς πῶ ἀφέντη ;

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Θὰ τοὺς πεῖς μ' ἔστειλε ὁ ἀφέντης μου νὰ τὸν
 καρτερέψουμε μαζί πὺ θ' ἄρτει νὰ σᾶς φέρει ἓνα πολὺ με-
 γάλιο μυστικό. Ἐκεῖνος τὸ ξέρει καὶ δὲν πρέπει νὰ ντουφε-
 κᾶτε σὰν τότε δεῖτε ν' ἄρχεται. Κατάλαβες ; Μ' αὐτὸ τὸ κόλ-
 πο θὰ σὲ φυλάξουνε πλάϊ τους ἀπὸ φόβο μὴ γελαστοῦν καὶ
 χτυπήσουν θαρρώντας με γι ἄλλον. Ἔ, κατόπι μὴ σκιαζε-
 sai τίποτα. Ἐγὼ πάντα στὴ δούλεψή μου θὰ σ' ἔχω.

ΑΡΑΠΗΣ : Ναί, ἀφέντη.

ΜΠΟΥΧΙΩΤΗΣ : Φεύγα τώρα καὶ τὸ νοῦ σου. Ἄπ' ὅλους ἐδῶ
 μέσα ἐμεῖς οἱ δυὸ μονάχα δὲν πᾶμε ἀπόψε γιὰ θάνατο...

*Φεύγει γρήγορα ὁ Ἀράπης. Αὐτὸς ἀφοῦ κοίταξε γύρω πά-
 λι, φεύγει ἀπ' τὴν ἀντίθετη μεριά.*

Σ Κ Η Ν Η Η'

Νύχτα μὲ φεγγάρι. Ἐδῶ εἶναι ξέφωτο. Ἀνακαμμένο τὸ χῶμα τόσο, πὸν ὑψώνεται ἀπ' τῆ μιὰ καὶ θαρρεῖς πὼς πέφτει σὲ λακούβα. Πίσω ἀπ' τὸ ὄψωμα περνοῦν ὀλοένα οἱ Μεσολογγίτες, φαίνονται ἀπ' τῆ μέση καὶ πάνω φορτωμένοι μὲ μπόγους—οὔτε ξεχωρίζεις ἂν εἶναι ἄντρες ἢ γυναῖκες.

Ἄριστερά, στὸ βάθος, ὁ φράχτης κ' ἓνα κομμάτι ἀπ' τῆ Μεγάλῃ Ντάπια.

Ἑσυχία. Ὁ κόσμος βαδίζει ἀλαφροπατώντας, ἀμίλητος. Ἄλλοι κόβουν ἀπ' τῆ λακούβα καὶ προχωροῦνε. Στάθηξαν μπροστὰ νὰ ξαποστάσουν τὰ τρία Κορίτσια κ' οἱ δυὸ Γυναῖκες. Ξεφορτώνονται.

- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Νύχτα γιομάτη θάματα.
 Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Νύχτα σπαρμένη μάγια.
 Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Νύχτα γιὰ μᾶς, γιὰ ὄλους—ὄμορφη νύχτα.
 Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Τὶ νὰ τὴν κάνεις μὲ τέτιο φεγγάρι ;
 Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Τ' ἀγαπᾶμε τὸ φεγγάρι.
 Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Νὰ μᾶς προδώσει, νὰ σᾶς πῶ ἐγώ.
 Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Δὲν θὰ φταίει ἐκεῖνο.
 Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Μὴ σώσει πὸν βγῆκε.
 Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Κ' ἐμεῖς θὰ βγοῦμε κυρά.
 Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Μ' αὐτὸ τὸ φεγγάρι ;
 Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Καὶ μὲ φεγγάρι καὶ δίχως φεγγάρι . . .
 Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἀπόψε ὄλοι θὰ βγοῦν, ὄλα βγαίνουν.
 Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Τὰ ὄνειρα βγαίνουν ;
 Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Τί ὄνειρο εἶδες ;
 Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ποτάμια εἶδα—πὼς εἴμαστε, λέει, ποτάμια γυναῖκες
 καὶ ἄντρες, παιδιὰ καὶ γέροι.
 Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ξερά ποτάμια ;
 Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Φουσκωμένα ποτάμια.
 Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Λοιπόν, λοιπόν ;
 Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Νὰ, τρέχαμε, λέει καὶ σμίγαμε ἀπ' ὀλοῦθε σ' ἓνα
 μεγάλο ποτάμι πὸν ἔσκιζε βουνὰ καὶ λαγκαδιές καὶ κάμπους
 καὶ χυμοῦσε ἀφρίζοντας στὴ θάλασσα. Καὶ μὲς στὴ θάλασσα
 γλυκὰ βαστοῦσαν τὰ νερά μας . . .

- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Τ' εἶναι τὸ ποτάμι στὰ ὄνειρα ;
 Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Χαρὰ εἶναι.
 Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Καὶ δύναμη.
 Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Παναγιά μου !
 Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Λευτεριά εἶναι.
 Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Σωπάτε μιὰ στιγμή.
 Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Θές τίποτα ;
 Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Φύσηξε νοτιάς, μοσχοβολάει τ' ἀγέρι ἄροσιὰ κι ἀνθή.
 Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ναί, δίξιο ἔχει !
 Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Μοσχοβολάει μέλι καὶ δάφνη.
 Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ὡρα καὶ δαῦτο ποὺ βρῆκε !
 Β' ΓΥΝΑΙΚΑ : Καὶ τ' ἀγεράκι μᾶς πολεμάει...
 Α' ΓΥΝΑΙΚΑ : Καὶ τὸ φεγγάρι !
 Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὁχι, αὐτὰ δὲν μᾶς πολεμᾶνε κυράδες. Γιὰ τηρᾶτε.
 Α' ΚΟΡΙΤΣΙ : Σπρώχνει τ' ἀγέρι ἓνα μικρὸ σύγνεφο σὰν πετα-
 λούδα.
 Β' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ἰσα - ἴσα πάει νὰ σκεπάσει τὸ φεγγάρι, νὰ μὴ
 μᾶς προδώσει.
 Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ : Ὁμορφὴ νύχτα ! Ὅποιος πεθαίνει σήμερα, χίλιες
 φορὲς πεθαίνει !
 ΦΩΝΗ (*Πίσω ἀπ' τὸ ὄρωμα*) : Σωπαίνετε γυναῖκες καὶ προχω-
 ρᾶτε. Ζυγώνουμε τὸ φράχτη. Μήτε ἀνάσα δὲν πρέπει ν'
 ἀκουστεῖ.
 (*Φορτώνονται τὰ τρία Κορίτσια, οἱ δυὸ Γυναῖκες καὶ φεύ-
 γουν. Κατεβαίνει μπροστὰ ὁ Β' Ἀγωνιστὴς ὀπλισμένος. Τρέ-
 χει πίσω του ἡ Γ' Γυναίκα φορτωμένη μὲ μπόγους κ'
 ἓνα παιδί*).
 Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ποῦσαι ἄντρα μου ;
 Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ἐδῶ εἶμαι.
 Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Μὴν ξεμακραίνεις, δὲν μπορῶ νὰ τρέχω.
 Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Σοῦ εἶπα, βάστα με γερά.
 Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Μὲ τί χέρια ; Βαστάω τὸ παιδί.
 Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Δῶστο σὲ μένα.
 Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Θὰ σὲ βαραίνει καὶ πῶς θὰ πολεμᾶς ;
 Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Πιὸ σίγουρος θὰ πολεμῶ νιώθοντας τὸ παιδί
 πάνωθῆ μου νὰ μὲ ζεσταίνει.
 Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Κ' ἐγὼ σὰν τῶχω ἀγκαλιὰ πιότερο θ' ἀντέχω στὸ δρό-
 μο. Ἄστο μου ἄντρα μου. Εἶμαι πιὸ ἀδύναμη ἐγὼ ἀπὸ σένα.

- Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Καλά, μὰ νὰ βαδίζεις ὅ,τι καὶ νὰ γίνῃ δίχως νὰ μ' ἀποζητάς. Ἄκοῦς ; Ὅλο μπροστά θὰ βαδίζεις μὲ τὸ παιδί.
- Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ : Ναί, ὅλο μπροστά—μὲ τὸ παιδί κρυμμένο στὰ σπλάγχα μου σάμπως νὰ μὴν τὸ γέννησ' ἀκόμα.
(Φεύγουν. Προβάλλει πηδώντας στὸ ὕψωμα ὁ Βιγλάτορας, μὲ τὸ μπαϊράκι του ποὺ τ' ἀνεμίζει χαρούμενα).
- ΒΙΓΛΑΤΟΡΑΣ : Ἄντε ἀδέρφια, βιαστεῖτε καὶ τελειώνουμε. Τελειώνουμε—τὸ βλέπω, γὰ καὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω. Ἄδειασε κιόλα ἡ χαϊδεμένη μας ἢ μερμηγκοφωλιά, οἱ γειτονιὲς ἀδειάσαν μᾶζι μὲ τίς πλαταῖες καὶ τὰ σοκάκια, σὰν τὴ στερογὴ ἀγρὺπνια τῆς Μεγαλοβδομάδας. Τίποτα πὰ δὲ μᾶς κρατάει στὸ Μεσολόγγι, μῆτε μᾶνα, μῆτε σπιτικὸ εὐλογημένο, μῆτε Θεός! Πρέπει νὰ βγοῦμε, αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ξέρον, ὡς καὶ τὰ παιδιὰ μας στὸν πλὸ βιθύ τους ὕπνο. Ἔτσι ἀνηφορίζουμε ἥσυχα, σφιχτὰ ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο καὶ βοηθιόμαστε καὶ πορπατᾶμε τόσο ἀνάλαφρα, ποὺ ἡ γῆς θὰ λείει πὼς τὴν ἀγγίζει καταχνιά. Ἐμπρός, μὴ στέκεστε! Χάθηκε τὸ φεγγάρι μὲς στὸ σύγνεφο καὶ γέρονι τώρα μιὰ σκιὰ χελιδονιοῦ ἴσα στὸ δρόμο μας—ἀπλώνεται καὶ μᾶς ἀκλουθαίει βῆμα τὸ βῆμα. Ὅλα πᾶνε σπουδαία νὰ σᾶς χαρῶ καὶ μὰ τὴν πίστη μου θὰ τὸ τραγουδούσαμε τὴν ὥρα τούτῃ ἂν δὲν μᾶς χρειάζονταν ξεκούραστες φωνές γιὰ νὰ φωνάξουμε «ἀπάνω τους» βγαίνοντας ὄξω—ν' ἀνοίξει ὁ δρόμος πρῶτα μὲ τίς φωνές κ' ὕστερα μὲ τὰ σπαθιὰ καὶ τὰ ντουφέκια. Ἄντε ἀδέρφια καὶ τελειώνουμε!
- (Σαλπάρει πίσω ἀπ' τὸ ὕψωμα καὶ μπλέκεται ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ περνᾶνε. Ἀκούγεται σὰ θρόισμα δέντρων τὸ φεγγιγὸ τοῦ κόσμου. Παίξει μακριὰ μὲς στὴν πόλιν ἕνα κλαροῖνο. Ἐρχονται ἀνήσυχοι ἀπ' τὴν ἀντίθετη μεριὰ ὁ Μπότσαρης, ὁ Τζαβέλας, ὁ Κασομούλης ὁ Στουρνάρας φορτωμένοι καὶ τοὺς ἀκολουθοῦν δυὸ παλληκάρια).
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πέστε στὸν κόσμο νὰ γυρίσει πίσω, θὰ τὸν πάροουμε στὸ λαιμὸ μας.
- ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Περίμενε νὰ τὸ κουβεντιάσουμε καπετάνιο.
- ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Τί νὰ κουβεντιάσουμε ὀρέ; Περνᾶει τόσος ντουνιαὸς φορτωμένος τὰ χαντάκια δίχως γιοφύρια; Θὰ βουλιάξουμε ὅλοι μὲς στὸ βούρκο.
- ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ἄς τρέξει ἕνας νὰ βρεῖ τὸν Μπουχιώτη. Αὐτὸς ἀνάλαβε τὰ γιοφύρια—τὸν εἶδε κανεὶς;
- ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Προτιμῶ τὸν πῆρε τὸ μάτι μου ν' ἀνεβαίνει κατὰ τὴ Ντάπια τοῦ Βύρωνα μ' ἕνα σακούλι στὴ μασχάλη.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Τίποτα δὲν ἔφτιασε, μόνο τὰ φλουριά του κοιτοῦσε ν' ἀσφαλίσει.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ: Πάντα του κακορίζικος εἶταν. Δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ ἐμπιστευτοῦμε τέτια δουλειά.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Δὲν ἔπρεπε—ἄχ μωρὲ καπτὰν Κασομούλη, γραμματικὸς γεννήθηκες καὶ γραμματικὸς θὰ πεθάνεις! Ἄσε τὰ δὲν ἔπρεπε, τώρα τί κάνουμε;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Θ' ἀναβάλουμε τὴν Ἐξοδὸ μας γι ἄλλη νύχτα—αὐτὸ θὰ κάνουμε.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Ἐ, μόνον αὐτὸ δὲ γίνεται καπετάνιο μου!

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Θὰ γίνει, Κίτσο. Εἶπαμε, μιὰ κεφαλὴ θὰ κυβερνάει αὐτὲς τὶς ὥρες. Τὸ δέχτηκες γιὰ δὲν τὸ δέχτηκες;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Δὲν τ' ἀρνιέμαι, ὥστόσο κ' ἐγὼ νὰ σ' ἀκούσω δὲ θὰ σ' ἀκούσουνε τ' ἀσκέρια. Καθὼς ξεσηκώθηκαν νὰ βγοῦν, κάλλιο παῖξε μὲ τὴ φωτιὰ ὄχι ὅμως καὶ μὲ τὴν τελευταία τους ἐλπίδα.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ (*Καθισμένος σὲ μιὰ πέτρα*): Μὰ τόσο δύσκολο εἶναι μιὰ καὶ κινήσαμε τώρα νὰ βρεθεῖ ἓνας τρόπος νὰ περάσουμε τὰ χαντάκια;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (*Σαρκαστικά*): Θὰ βάλουμε γιοφύρι τὰ σκέλια τοῦ Σωτηράκη τοῦ Μπουχιώτη!

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Ἄν θὲς ἔλα κοντὰ μου νὰ μὲ συντροῦξεις καὶ θὰ δεῖς τί μποροῦμε νὰ κάνουμε. Μποροῦμε νὰ γεμίσουμε τὰ χαντάκια στὸ μέρος ποὺ θὰ περάσουμε, μ' ἕτι λάχει.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Μὲ τί;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Ἐέρω γώ; . . Ἐνα σωρὸ ἀχρηστα πράματα κουβαλᾶνε οἱ Μεσολογγίτες. Τί τὰ θένε μὲς στὸ χαλασμό; Ἐμπόδιο θὰ τοὺς φέρουν. Νὰ τοὺς ποῦμε νὰ τὰ ρίξουν ὅλα μέσα, νὰ κουβαλήσουν στρώματα ἀπ' τὶς καλύβες, ψάθες, βελόντζες.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Δὲν μᾶς παίρνει ἡ ὥρα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Μᾶς παίρνει—τόσα χέρια εἴμαστε. Ἄπο μιὰ χούφτα χῶμα νὰ ρίξουμε, σκεπάζουμε πέλαγο.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ: Σωστά μιλάει, κάντε γρήγορα—ἴσαμε δῶ βαστάμε.

Α' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Νὰ πᾶμε νὰ φέρουμε στρώματα ἀπ' τὶς καλύβες;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Τρεχάτε. Πάρτε κι ἄλλους μαζί. (*Τὰ Παλληκάρια φεύγουν*): Ἐλα καπτὰν Νότη νὰ δρίσεις τὸ μέρος ποὺ θὰ διαβοῦμε.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Γέρασε ἡ πέρδικα κ' ἔπεσε στὴ στράτα—λέει τὸ τραγοῦδι. Τὸ ξέρεις; Αὐτὸ ἔπαθα γώ. (*Φεύγουν*).

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ἐδῶ θὰ κάθομαι, σᾶς περιμένω. Μὴ φεύγεις ἀπὸ κοντά μου κι' ἐσὺ ὁρὲ Νικόλα, δὲ νιώθω καλὰ.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Ἔχεις πυρετό;

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Καίω. Γιὰ πιάσε.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Τότε γιατί παραφορτώθηκες μὲ τσάντες καὶ μπογαλάκια; Αὐτὰ σοῦ λείπανε...

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ: Εἶναι τὸ βιός μου ὄλο, τὰ ὅσα κέρδισα. Δὲν μοῦ πάει καρδιά νὰ τὸ πετάξω ἀπ' τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη. Τὸ σκέφτομαι καὶ μὲ πιάνει τρέλλα.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Καὶ φαντάζεσαι πὼς θ' ἀνέβεις τὸν ἀνήφορο τῆς Βαράσοβας φορτωμένος ἔτσι δά, καθὼς μάλιστα εἶσαι ἄρρωστος καὶ θὰ χτυπιέσαι ἀπ' ὄλουθε; Ἄδικα λυπᾶσαι τὸ βιός σου. (Παύση).

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ: Πρέπει λοιπὸν νὰ τ' ἀφήσω; Νὰ χαθεῖ;

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Μονάχος θὰ κρίνεις.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ: Πὼς νὰ τ' ἀφήσω; Ματώθηκα γιὰ δαῦτο, ξεγούρνησα νύχτες καὶ παιδεύτηκα χρόνια. Καὶ τί δὲν ἔκανα γιὰ ν' αἶχω πλιότερη σιγουριά σὲ μιὰν ἀνάγκη μου—νᾶμαι ἢ κεφαλὴ σὲ ὄλους. Τίποτα δὲ λογάριαζα, μήτε τὸ σατανά. Καὶ νὰ μοῦ σκορπίσουν ἔλεγα τὸ νταϊφά μου, ἔχω παράδες, θὰ φτιάσω ἄλλον—θᾶμαι πάντα ὁ καπετὰν Στουρνάρας, ὁ μεγαλοκαπετάνιος. Γελάστηκα. Μένω πιά μ' ἄδεια χέρια, δίχως βιός, δίχως παλληκάρια—στὴν πιὸ μεγάλη ἀνάγκη μου θὰ σέρομαι μονάχος γιὰ νὰ γλυτώσω.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ: Ἐμεῖς θὰ σ' ἔχουμε πάντα καπετάνιο μας.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Δὲν μὲ χρειάζεστε ἄλλο, γέρασα πολὺ—τὸ βλέπω ἀπόψε καλὰ πόσο γέρασα. Σκόρπισαν ὅλα. (Κοιτάζει γύρω μ' ἀπόγνωση): Πούναι τὰ παλληκάρια μου; Πήγαινε με στὰ παλληκάρια μου...

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Κάτσε πρώτα νὰ δοῦμε τί θὰ γίνει.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ὅχι, δὲν κάνει νὰ σκορπίσει ὁ νταϊφάς μου. Γίνε τοῦ λόγου σου ὁ καπετάνιος καὶ προχωράτε—νὰ τραβήξει ὁ πόλεμος ὡς νὰ λευτερωθοῦμε. Ἄκους; Προχωράτε σεῖς κι ἀφήστε μένα. (Κάθεται βαριανασαίνοντας. Λοξοδρομοῦν ἀπ' τὸ ὕψωμα ὁ Μάγερ κι ὁ Μεσθενέας).

ΜΑΓΕΡ : Γιὰ στρίψε ἀπὸ δῶ Τζώρτζη, κάπου δῶ εἶπαν πὼς θὰ συγκεντρωθοῦν οἱ στρατηγοί.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Κόπιασε κύρ Μάγερ.

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ : Νὰ ὁ Κασομούλης μὲ τὸν γέρο Στουρνάρα.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ : Τί νέα μᾶς φέρνετε;

ΜΑΓΕΡ: Τέλειωσαν πιά τὰ νέα τὰ δικὰ μας. Ἔπεσε μιὰ μπόμπα στὸ παράθυρο τοῦ τυπογραφείου καὶ μόλις καταφέραμε νὰ ξεχωρίσουμε ὅσες ἐφημερίδες τυπώθηκαν στὸ χρόνο τῆς πολιτορχίας γιὰ νὰ τὶς πάρουμε μαζί μας.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ: Χτύπησε κανένας;

ΜΕΣΘΕΝΕΑΣ: Εὐτυχῶς, εἴχαμε βγεῖ κείνη τὴν ὥρα γιατί λέγαμε πὼς πιάσανε κάτι χέλια στὴ λίμνη καὶ τὰ πουλᾶνε. Ψέματα βέβαια εἴταν, νὰ ὅμως ποὺ μᾶς ἔσωσε μιὰ φορὰ κ' ἡ πείνα!

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ: Γιὰ νὰ ρίχνει μπόμπες ὁ Κιουταχῆς στὴν πολιτεία θὰ πεί πὼς δὲ μυρίστηκε ἀκόμα τίποτα γιὰ τὴν Ἔξοδό μας.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ: Καλὸ σημάδι αὐτό.

ΜΑΓΕΡ: Ἄν βγοῦμε ἀπόψε, θὰ λέω πὼς τὸ εἶδα στὸν ὕπνο μου.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ: Θὰ βγοῦμε κὺρ Μάγερ, μόνο ποὺ ἡ ἐφημερίδα σου δὲ θὰ τὸ γράφει...

ΜΑΓΕΡ: Δὲν πειράζει στρατηγέ μου. Τὸ ἀποψινὸ νέο θὰ γραφτεῖ σὲ μιὰ μεγάλη ἐφημερίδα ὅσος εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ μὲ χοντρὰ γράμματάτα σὰ φεγγάρια—γιὰ νὰ διαβάζεται κάθε πρωί, ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο!

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (*Μπαίνει ὀρμητικά*): Λοιπὸν, τραβᾶτε στὰ πόστα σας. Νᾶστε ἔτοιμοι γιατί σὲ λίγο ξεκινᾶμε.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ: Γιόμισαν τὰ χαντάκια;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Κοντεύουν, ρίχνουν ἀπ' ὅλα μέσα. Μὴν ἀργεῖτε.

ΜΑΓΕΡ: Ἡ ὥρα ἡ καλὴ φίλοι μου. (*Φεύγει μὲ τὸν Μεσθενέα*).

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ: Ψυχὴ βαθιὰ νὰ λές. (*Φεύγει μὲ τὸν Κασομούλη*).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Φροντίστε νὰ μάθουν ὅλοι τὸ σύνθημα «Καστρινοῦς καὶ Λογγίσιος» μὰ νὰ πάει ἀπ' αὐτὶ σὲ αὐτὶ, νὰ μὴν ἀκούγεται. (*Βγαίνει στὸ ὕψωμα ἢ Βασιλική*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Καστρινοῦς!

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Ποιὸς εἶναι; (*Στρέφει καὶ τὴ βλέπει*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Ἕνας ἀπὸ τοὺς καστρινουῦς καπετάνιο Κίτσο Τζαβέλα. (*Κατεβαίνει καὶ τὸν πλησιάζει*).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Ποῦθε γυρνᾶς; Σοῦ εἶπα, νὰ μὲ περιμένεις στὸ καλύβι μου.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Δὲν μποροῦσα πιά, ὅλοι φεύγουν.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Ἐμεῖς τελευταῖοι θὰ βγοῦμε.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Ἐγὼ θὰ πάω μὲ τοὺς ἄλλους, δὲν θέλω νὰ κιντυνέψεις γιὰ χάρη μου.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Τὴν ἔγνια σου ἔχω !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Τότε ἄσε με νὰ φύγω.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἄκου ὁμορφονιά, δὲν περσεύει καιρὸς γιὰ τέτια. Νὰ τὰ ξεχάσεις τὰ περασμένα. Εἶσαι γυναίκα μου—τ' ὀρκίστηκα μπροστὰ σὲ ὄλους.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Τὸ εἶπες γιὰ νὰ μὲ παρατήσουν ἡσυχῆ καπεταναῖοι καὶ παλληκάρια. Μοῦ τὸ χρωστοῦσες κ' ἤθελες νὰ μοῦ τὸ ξεπλερώσεις.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἄρχισες πάλι τὰ ἴδια ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Μὴ θυμώνεις. Ὅσο νὰ βγοῦμε δὲν εἴμαστε τίποτα οἱ δύο μας.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Βγοῦμε δὲ βγοῦμε ὅλα εἶναι τελειωμένα γιὰ μᾶς. Πήγαινε πίσω στὸ καλύβι.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ὅχι.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἔ, δαίμονα, κάνε ὅ,τι σ' ἀρέσει ! Τί μὲ ζαλίζεις ; Φύγε στὰ κομμάτια μὲ τοὺς ἄλλους.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Θᾶφευγα χωρὶς νὰ ψάξω νὰ σὲ βρῶ μὰ μπορεῖ νὰ μὴν ἀνταμώσουμε ποτὲ πιά. Κι ἀκόμα δὲν καταφέραμε νὰ μιλήσουμε ὅπως θέμε.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (*Ἡμερεύει*) : Ἀσχημὴ ὥρα διάλεξες.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Μιὰ στιγμή σοῦ γυρεύω μόνο, δὲν πρέπει νὰ μοῦ τὴν ἀρνηθεῖς.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Καὶ τί θὰ ποῦμε σὲ μιὰ στιγμή !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ὅλα ἔτσι θὰ γίνουν ἀπόψε : Σὲ μιὰ στιγμή τὸ καθένα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Φοβᾶσαι ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Νιώθω κάτι παράξενο—χαρὰ καὶ λύπη μαζί. Ὅσα πέρασα καὶ τρώμαζα νὰ τὰ σκεφτῶ κι ὅσα γνώρισα τοῦτες τὶς μέρες, ἔρχονται τώρα καὶ μὲ καίνε—δὲ μ' ἀφήνουν νὰ στέκομαι καὶ νὰ περμένω.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Αὐτὰ θὰ τὰ ξεχάσεις μὲς στὸ γιουρούσι.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Τὸ ξέρω. Γι' αὐτὸ κ' ἔσεῖς νὰ μὴν εἴτανε νὰ βγεῖτε ἀπόψε θᾶβγαινα μοναχὴ μου . . .

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (*Μ' ἔνα γέλιο*) : Θᾶβγαινες μοναχὴ σου ; Κι ἀρωματωμένη καθὼς εἶσαι ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Ναί, τὸ βλέπω καθαρὰ πιά. Τίποτα δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἀπὸ τὴν Ἔξοδο—ἀπὸ μιὰ τέτια Ἔξοδο, γιὰ νὰ κερδίσει κανεὶς ὅ,τι ἔχασε κι ὅ,τι μπορεῖ νὰ χάσει. Ἄλλαξαν πολλὰ ἀπὸ κείνη τὴ νύχτα ποὺ λογάριζα νὰ φύγω μὲ τὸν Γιώργη Τσόγκα . . .

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Για ὄλους ἄλλαξαν, ὄχι μόνο για σένα. (Παύση).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (Σὲ ἀμηχανία): Πέρασε κιόλα ἡ στιγμή πού σου ζήτησα καὶ πάλι δὲν εἴπαμε ὅσα θέμε. Τί νὰ γίνεις; Φεύγω.
Σ' εὐχαριστῶ καπετάνιο Κίτσο Τζαβέλα!

(Τ' ἀπλώνει τὸ χέρι).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Τὴν πιάνει καὶ τὴ φέρνει πολὺ κοντά του): Μείνε δῶ Βασιλική. Ἄσε ἂν εἶναι νὰ μᾶς χωρίσει ὁ θάνατος—ἔτσι κ' ἔτσι πλάϊ μας θὰ τρέχει ὅπου καὶ νὰ βρισκόμαστε. (Ἐκείνη κάνει νὰ τὸν ἀγκαλιάσει μ' ἓνα ξέσπασμα χαρῆς μὰ τὴν κόβουν φωνὲς πνιγμένες. Γυρνᾶνε κ' οἱ δύο νὰ δοῦν τί γίνεται. Ὁρμάει μέσα δ' Α' Ἀγωνιστής).

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Χαθήκαμε καπετάνιο! Χαθήκαμε! Μᾶς προδώσανε! Πέρασε ἀντίκου ὁ ἀράρης τοῦ Μπουχιώτη.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Τρανιάζεται): Πότε ὁρέ;

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Πάνω στή φασαρία ἔφυγε, δὲν τὸ εἶδαμε. Μᾶς τὰ φανέρωσε ὅλα ὁ ἀφέντης του ἅμα τὸν πιάσαμε νὰ σέρνεται καὶ δαῦτος ὄξω, μὲ τὰ φλουριά του. Τάχανε κανονισμένα—νὰ στὸν φέρουμε νὰ τὸν ἐξετάσεις;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Κόψτε τον μορέ, τί νὰ τὸν κάνω τὸν σκύλο ἐγώ; Πάει, πέταξε τὸ πουλί! Τώρα θὰ μᾶς βαρέσουν ἀπ' ὅλες τὶς μπάντες. ὦ, ἄτιμοι! Πήγαινε στὸν καπτὰν Νότη τὰ χαμπέρια νὰ μάθει πού πέσαμε καὶ νὰ μὴν πασχίξει ἄδικα. Χάσου ἀπὸ μπροστά μου. (Ὁ Α' Ἀγωνιστής φεύγει): Ἄτιμοι! Ἄτιμοι!

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (Δειλά): Δὲ θὰ βγοῦμε τώρα;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Σῶπα!

(Σκεπάζει τὸ πρόσωπο μὲ τὰ χέρια του. Σιωπή. Κατεβαίνει ἀπ' τὸ ὕψωμα ὁ Καψάλης μὲ κάμποσους Μεσολογγίτες ἀπ' αὐτοὺς πού δὲν μποροῦν νὰ φύγουν).

ΚΑΨΑΛΗΣ : Τελειώσατε παιδιά μου;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ποτὲ δὲ θὰ τελειώσουμε γέρο Καψάλη. Μᾶς πρόδωσε ὁ κύρ Μπουχιώτης.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ὁ Μπουχιώτης—σᾶς πρόδωσε; Δὲν ἔφτιασε τὰ γιοφύρια για τὰ χαντάκια;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἐνα γιοφύρι ἔφτιασε για νὰ περάσει ὁ ἴδιος στὸν Κιουταχῆ ἀλλὰ δὲν τὸ πέτυχε καὶ θὰ πλερώσει. Πέρασε ὁμοῦς ὁ δοῦλος του πού μᾶς φώναζε νὰ τοῦ χαρίσουμε τὴ ζωὴ καὶ θὰ τὰ μαρτυρήσει ὅλα ἐκεῖνος—ἐκεῖνος εἶταν τὸ γιοφύρι τοῦ Μπουχιώτη!

ΚΑΨΑΛΗΣ : ὦ, δὲ ματάγινε τέτια συφορά!

(*Δυναμώνει ἄξαφνα ἕνα σούσουρο*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ : Γιὰ σωπάτε. Ἐκούω φωνές.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Εἶναι ὁ καπτὰν Νότης.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Διώχνει πίσω τὶς γυναῖκες, ἔρχονται δῶ !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*Μ' ἀπελπισία*) : Ἄχ, δὲ θὰ φύγουμε, δὲ φεύγουμε !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (*Ἐκτὸς μέρους*) : Παραμερίστε γὰ διαβοῦν μπροστά οἱ ἄντρες, οἱ ἀρματομένοι. Τί μαζοχτήκατε ὅλες στὸ χαντάκι; Ὑστερα θὰ περάσετε σεῖς. Τὰ ντουφέκια μπροστά ! (*Μπαίνει σπρώχνοντας μιὰ ομάδα γυναικῶν καὶ κοριτσιῶν μὲ μπόγους πὸν θορυβοῦν χαρούμενα*) : Τραβηχεῖτε λέω, κουφαθίκατε ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Καπτὰν Νότη, τ' ἀποφάσιες γὰ βγοῦμε ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ Κινᾶμε—στοὺς νταϊφάδες σας ὄλοι !

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Μὰ τώρα εἴμαστε προδομένοι . . .

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πάει πιά—καὶ προδομένοι θὰ κινήσουμε ! Δὲν ἔχει πίσω γιὰ μᾶς, γὰ τὸ χωνέψουμε. Ἐκεῖ πού φτάσαμε δὲν ἔχει πίσω !

ΚΑΨΑΛΗΣ : Αὐτὸ εἶναι τὸ καλύτερο ἀδέρφια μας. Πηγαίνετε καὶ στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Γιατί; Ἐσὺ δὲ θάρθεις μαζί μας γέρο Καψάλη ;

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ὁχι.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Μὴ σκέφτεσαι τὸ ποδιάρι σου, ὄλοι θὰ σὲ φορτωθοῦμε ἀπὸ λίγο.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Δὲν μπορῶ ἐγὼ ν' ἀφήσω τὸ Μεσολόγγι—ἕνα κουβάρι φωτιᾶς μὲ δένει στὴν ἀγκαλιά του. (*Μικρὴ παύση*). Ὁρα καλὴ σας. Μὲ τὴν εὐχή μου.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἐχε γειά. (*Φιλιώνται*).

ΚΑΨΑΛΗΣ : Καλὴν ἀντάμωση στὸν ἄλλο κόσμο !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἐχετε γειά Μεσολογγίτες.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΕΣ : Καλὴν ἀντάμωση στὸν ἄλλον κόσμο !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Κίτσο, ἐσὺ μείνε δῶ κοντὰ γὰ στέλνεις τ' ἀσκέρια ὄξω λίγα-λίγα. Ἐμένα θὰ μὲ βρεῖς στὸ πορτὶ τῆς Μεγάλης Ντάπιας. (*Φεύγει*).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἀδέρφια, παίρνετε πιά στὰ χέρια σας τὸ Μεσολόγγι.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Δὲ χρειαζόμαστε δομήνιες. Φευγᾶτε σεῖς κι ἅμα φτάσετε πάνω στὴ Βαράσοβα ρίχτε μιὰ ματιὰ κατὰ δῶ. Θᾶναι ὁ γέρο Καψάλης μὲ τὴ συντροφιά του πὸν θὰ φτερουγᾶνε ξαλαφρομένοι ἀπ' ὄλα.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Νά δοῦμε μιάς καί φτερουγίσουμε πρώτοι ἐμεῖς!
 Ἄντε. Ψυχὴ βαθιά! (*Πιάνει τὴ Βασιλικὴ ἀπ' τὸ χέρι καὶ
 σαλτάρουν μαζί πίσω ἀπὸ τὸ ὕψωμα*).

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΕΣ: Ὡρα καλὴ σας. (*Παύση*).

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ (*Μὲ λαχτάρα*): Φεύγουμε.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ: Ἦρθε ἡ ὥρα.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ (*Σὰ νὰ ὀνειρεύεται*): Φεύγουμε...

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ (*Μὲ λυγμό*): Φεύγουμε...

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἄχ Μεσολόγγι, ἄχ αἵματα ὁποῦ χύσαμε ἄδικα!

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ: Ὡ, τώρα νιώθω τὶ ἀφήνουμε.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ: Τ' ἀφήσαμε ὅλα στὴ θέση τους ζεστά ἀπ' τὴν
 ἀνάσα μας.

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ: Τὸν ἀργαλειὸ καὶ τὰ κεντίδια.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ: Τὰ σκαλοπάτια, τὶς πεζούλες καὶ τὸ κόνισμα τῆς
 Παναγιᾶς.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ: Μείναν ὅλες οἱ πόρτες ἀνοιχτές σάμπως νὰ βγή-
 καμε ὡς τὴ γωνιά γιὰ κάποιον μουσαφίρη.

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἀσβεστομένα τὰ περβάζια, στρωμένα τὰ κρεβά-
 τια μας.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ: Κ' ἡ φλόγα τοῦ καντηλιοῦ μᾶς χαιρετάει πίσω ἀπ'
 τὰ παράθυρα.

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ: Ὡ, Μεσολόγγι μόνο γιὰ σένα μετράγαμε τὶς
 ὄρες μας.

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ: Γιὰ σένα δὲν κλάψαμε τὰ παιδιὰ μας.

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ: Γιὰ σένα τώρα κλαῖμε—καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ μας.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ: Χτυποῦσαν οἱ καμπάνες γιορτινὰ σὲ κάθε λείψανο.

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ: Δὲν ἔπρεπε ἄλλος νὰ ξέρει τὶ μᾶς καίει.

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ: Φοροῦσαμε κόκκινους φιόγκους στὰ μαλλιά σὰ
 μνημονεύαμε τὸν ἀδερφό μας ποὺ θάψαμε στὸ χῶμα σου.

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ: Αὐτὸ τὸ χῶμα δὲ μπορῶ νὰ τ' ἀφήσω.

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ: Αὐτὸ τὸ χῶμα εἶν' ἡ καρδιά μας.

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ: Αὐτὸ τὸ χῶμα πρέπει μαζί μας νὰ τὸ πάρουμε.

Α' ΚΟΡΙΤΣΙ: Μιὰ χούφτα χῶμα νὰ κρατῶ καὶ νὰ σωθῶ μὲ κεῖνο!

Β' ΚΟΡΙΤΣΙ: Ἄχ Μεσολόγγι μας!

Γ' ΚΟΡΙΤΣΙ: Φιλιά—χίλια φιλιά στὸ Μεσολόγγι μας!

Α' ΓΥΝΑΙΚΑ: Φιλᾶτε τὸ Μεσολόγγι μας π' ἀφήνουμε!

Β' ΓΥΝΑΙΚΑ: Τὸ χῶμα, τὶς πέτρες καὶ τ' ἀγκάθια του, φιλᾶτε!

(*Ἔχουν γονατίσει κι ἀγκαλιάζουν, φιλᾶνε τὸ χῶμα μὲ δάκρυα. Προβάλλει στὸ ὕψωμα ὁ Τζαβέλας*).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ: Σωπαίνετε γυναῖκες καὶ βαδίζετε σιγά. Ἐδῶθε μὲ τοὺς ἀδερφούς, ἐκεῖθε μὲ τὸ χᾶρο!

Οἱ γυναῖκες πνίγοντας τὸν θρῆνο, φορτώνονται τοὺς μπόγους κι ἀρχίζουν νὰ βγαίνουν. Ἦσυχία. Περᾶνε μερικὲς σιγμές. Οἱ Μεσολογγίτες μὲ τὸν Καψάλη μπροστά, κοιτάζουν ἀπ' τὴ μεριά πὸν γίνεται ἡ Ἔξοδος ἀσάλευτοι, ὅσο π' ἀκούγονται οἱ πρῶτες κραυγὲς καὶ ντουφεκιές. Τότε γυρίζουν ἄλλοῦ τὰ πρόσωπα. Σκεπάζεται ὁ χῶρος ἀπὸ φοβερὸ μπουμπουνητό.

ΣΚΗΝΗ Θ'.

Κοντεύει νὰ χαράξει. Οἱ κραυγὲς κ' οἱ ντουφρεκιὲς τῆς μεγάλης μάχης φτάνουν πιά ἐδῶ σὰν ἀντίλαλος.

Στὰ «Καφαλαῖικα», ὅπως λένε τὸ σπιτικό τοῦ Χρήστου Καψάλη. Πίσω ἀπ' τὴν ξύλινη ἀδόπορτα. Ὁλάνοιχτα καὶ τὰ δύο τῆς φύλλα.

Ἡ μάντρα τῆς ἀλλῆς τραβᾶει δεξιὰ καὶ κλείνει μέσα τρία κυπαρίσια. Κατὰ κεῖ, στὸ βάθος, φαίνεται κ' ἡ γωνιὰ τοῦ σπιτιοῦ. Ἀριστερὰ ἓνα πηγάδι.

Ξεχωρίζει στὸ μισοσκόταδο ἢ γιὰ Βαρβάραινα σκαρφαλωμένη ἀνάμεσα στὸ πρῶτο κυπαρίσι καὶ στὴ μάντρα. Γέρονι ἔξω καὶ τεντώνεται γιὰ νὰ βλέπει μακρύτερα. Μπρὸς στὴν ἀδόπορτα στριφογυρίζει μπουσουλῶντας ἓνα Παλληκάρι μὲ κομμένο τὸ πόδι καὶ τὸ χέρι του. Ἀνασαίνει σὰν ἀγρίμι μὲ παράξενα γελαστὸ πρόσωπο. Κάθε τόσο κοιτάζει ἔξω, στὸ δρόμο.

Τὸ σπίτι εἶναι γεμάτο γυναῖκες καὶ μ' ὄσους δὲ μπόρεσαν ἀπὸ διάφορες αἰτίες νὰ φύγουν. Λένε τώρα ἓνα μοιρολόϊ:

Ποιὸς εἶπε τὰ τραγούδια του
Ποιὸς χόρεψε στ' ἄλώνια
Ποιὸς ζύμωσε γλυκὸ ψωμὶ
Ποιὸς γέρασ' ἀπ' τὰ χρόνια!
Ἔχε γειὰ καυμένη κόσμη
κι ὄμορφη ζωή!

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ (Φωνάζει ἔξω): Ἐδῶ γιὰ ὅλους ὁ θάνατος ὁ καλός, ὁ τιμημένος. Γιορτάζει ἀπόψε ἡ φωτιὰ στὰ Καφαλαῖικα. Περάστε ἄντρες καὶ γυναῖκες μὲ τὰ παιδιά καὶ τίς μανάδες σας—ὄλοι καλοδεχούμενοι. Κερνάμε φωτιά! Ὁ καλύτερος θάνατος ἐδῶ! (Ἀπὸ μέσα ξανατραγουδᾶνε):

Τὰ γιορτινὰ ποιὸς φόρεσε
τὴ στράτα του νὰ πάρει;
Ποιὸς χάρηκε τὸ λιόγερμα
Ποιὸς βγῆκε μὲ φεγγάρι;
Ἔχε γειὰ καυμένη κόσμη
κι ὄμορφη ζωή!

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ (Γυρισμένος στο δρόμο, δυνατά): Ἐδῶ ἔμεῖς δι-
αφεντεύουμε τὸν χάρο λόγος κανένας δὲν τοῦ πέφτει στὸ
σπίτι τοῦ γέρο Καψάλη. Τρεχάτε καὶ κλείνουμε τὶς πόρτες.
Ὁ γογγύροσ, ὁ προκομμένος, ὁ καλύτερος θάνατος ἐδῶ!

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ (Δίχως νὰ στρέψει): Ἔμπα μέσα κ' ἐσὺ μὲ τοὺς
ἄλλους.

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ (Σέρνεται ἀνασαίνοντας βαριά, κοντά της): Βλέ-
πεις τίποτα γριά;

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Σώπα.

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Μάνα μου, τί ἀντάρα, τί χαλασιμὸς εἶταν αὐτὸς
ἀπόψε. Θαροοῦσες πὼς σκιζόταν ὁ κάμπος στὰ δνῶ, μὲ χιλιά-
δες ἀστροπελέκια. Τώρα ὅμως καταλάγιασαν οἱ ντουφεκιές καὶ
τὰ οὐρλιαχτά. Ποιὸς νὰ ξέρει τάχα τί γίνινε; Νὰ γλύτωσαν
πολλοὶ ἀπ' τοὺς δικούς μας;

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Τὸ Μεσολόγγι νὰ σὲ διαφέρει κι ὄχι ὁ κάμπος. Ὁ
κάμπος γιὰ σπορὰ καὶ γιὰ θέρισμα εἶναι. Τὸ Μεσολόγγι μας
νὰ κοιτᾶς ποῦ μεινε ἀφύλαγο πιά σὰν ξερολίθαιο μπρὸς στ'
ἄγριο ποτάμι...

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Καὶ δὲ σ' ἀρέσει ἔτσι γριά; Χὸ - χό! Εἴμαστε ἀ-
φύλαγοι μὰ δὲ μᾶς ὀρίζει καὶ κανένας! Αὐτὸ πάντα δνει-
ρευόμασταν: Νὰ λείψουν τὰ κάστρα, νὰ μᾶς φυλᾶνε τ' ἄ-
στρα...

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Ἔμπα μέσα.

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Ποῦθε νὰ ντουφεκᾶνε τώρα;

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Δὲν ξέρω. Ἐνας ἄνεμος ἀπὸ φωνὲς κοντοζυγώνει.

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Αὐτοὶ θᾶναι. Ξεχύθηκαν στὴν πολιτεία καὶ στή-
νουν πόλεμο μὲ τοὺς ἀρρώστους πὺν ταμπουρώθηκαν γιὰ
νὰ ξεοδέψουνε τὰ τελευταία βόλια τους. Σὲ λίγο θ' ἄρθουνε
κ' ἐδῶ. Χὸ - χό! Χαράμι θὰ πάει ὁ κόπος τους. Δὲ θ' ἄ-
βρουνε νὰ κόψουν μήτε παπαρούνες καὶ μολόχες!

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Μείνε αὐτοῦ ἀκόμα καὶ θὰ σοῦ πῶ ἐγὼ τί θ' ἄ-
βρουν νὰ κόψουν.

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Ἐμένα φοβερίζεις γριά; Χὸ - χό! Ἐνα κεφάλι
μ' ἄφησαν καὶ θὰ τὸ γλεντήσω μονάχος. Τὸ πόδι καὶ τὸ χέρι
μου πάει καιρὸς πὺν βγήκαν ἀπ' τὴ μέση—τάθασα ὁ ἴδιος
στὴν αὐλή μας, στὸν ἴσκιο μιᾶς ἀχλαδιᾶς. Ὅλα τ' ἀχλάδια μας
τώρα θᾶναι τὸ πόδι καὶ τὸ χέρι μου. Θὰ τὰ κόβουν κ' ἐκεῖνα
δύστου θὰ φυτρώνουν. Χὸ - χό! Τὸ λοιπὸν, νὰ δεῖς πὺν τὰ
δέντρα θὰ τ' ἀφήσουν ἀπείραχτα. Δὲν ξέρουνε πὼς γίναμε
οἱ πότεροι δέντρα νὰ τοὺς παραφυλᾶμε κάτου ἀπ' τὰ ρου-
θούνια τους! (Ἐρχεται ἀπ' τὸ σπίτι ἀνήσυχος μὰ κι ἀπο-

φασισμένος για όλα ο γέρο Καψάλης).

ΚΑΨΑΛΗΣ : Τ' είναι αυτό τ' ἀλαλητὸ π' ἀκούγεται ;

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : Θαρρῶ πὼς ἔρχονται.

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Χὸ - χό ! Τῶχεις ἀναμμένο τὸ δαδί γέρο Καψάλη ;

ΚΑΨΑΛΗΣ : "Ολα ἔτοιμα τάχω. Κατέβα γιὰ καὶ πᾶμε.

ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ : "Άσε λίγο ἔμένα ἐδῶ, νὰ τοὺς ἀντικρῶσω κατάφατσα — λίγο μονάχα. Θέλω νὰ τοὺς δῶ πὸν θὰ πατᾶν βαριά τῆ γῆ μας, πὸν θὰ διαγουμίζουνε τὰ σπίτια μας, πὸν θὰ χαίρονται καθὼς σφουγγίζουν τὸ αἷμα τὸ δικό μας πάνωθ' ἐκείνους — νὰ νιώσω πόσο δίκαια χάθηκαν τὰ παιδιὰ μου κ' ἐγὼ πόσο δίκαια δὲν ἔκλαψα κανένα — πὼς ἄξιζε ὅλους τοὺς θανάτους, ὅλες τὶς πίκρες καὶ τὶς χαρὲς, τὸ Μεσολόγγι μας.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Θὰ τὰ πληρώσουν ἀκριβὰ ὅσα θὰ κάνουν κι ὅσα θᾶκαναν. Σύχασε. Κ' ἐμεῖς δὲ θὰ σταυρώσουμε τὰ χέρια. Στὰ παράθυρα τοῦ σπιτικοῦ μου, ἔβαλα νὰ σταθοῦν οἱ νιές, οἱ ἄμορφότερες γυναῖκες. "Έτσι θὰ μαζωχτεῖ ὁ τύραννος γύρω — γύρω καὶ τὴν ὥρα πὸν θὰ χυμᾶει μέσα γιὰ γλέντι, θὰ τὸν κάψει ἢ φωτιά μας κ' ἢ δική του φωτιά.

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ (*Ζωηρὰ, γελοῦμενα*): Πῶ πῶ δουλειὲς πὸν ἔχει σήμερα ἢ φωτιά ! Πρόφτασε κόσμε ! Γιὰ σένα τὰ λουλούδια στὰ παράθυρα κ' οἱ δυναμίτες στὰ κατώγια !

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἐλάτε. (*Ἡ γιὰ Βαρβάραινα πηδάει χάμω. Ἔρχεται ἀπέξω μὲ κομμένη ἀνάσα ὁ Ἀρχιερέας Ρωγῶν Ἰωσήφ*).

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ : Γέρο - Καψάλη . . . Γέρο - Καψάλη !

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Πάνω στὴν ὥρα ἤρθες ἄγιο μου δέσποτα — πὸν θὰ κλείναμε τὶς πόρτες.

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ : Μὴ ἀκόμα ! Περίμενε παιδί μου. "Ὡχ δὲ μᾶς λυπάται πιά ὁ Θεός !

ΚΑΨΑΛΗΣ : Τί ἔχεις δέσποτα ;

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ : Γραφτό μας εἴταν νὰ χαθοῦμε ὅλοι. Γυρίζουν πίσω οἱ δικοί μας.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Αὐτοὶ πὸν φύγανε ;

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ : Ναί. "Ὅσοι δὲ μπόρεσαν νὰ περάσουνε στὸν κάμμο, γύρισαν πίσω !

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Ποιὸς τοὺς εἶδε ;

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ : Ἀπέξω εἶναι, δὲν τοὺς ἀκοῦτε ; Αὐτοὶ ἔρχονται κι ἄλλους ἀντάμωσα καθὼς ἀνέβαινα ἐδῶ ἀπ' τὴν τελευταία λειτουργία μας. Σ' ὅλα τὰ σοκάκια σκορπίσανε κυνηγημένοι — νὰ χωθοῦν ὅθε βροῦνε.

- ΚΑΨΑΛΗΣ: Μὰ γιατί, γιατί νὰ γυρίσουν ;
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Τὸ ἴδιο κάνει, μόνο φωνάζτε τους νὰ πιάσουν τὶς γωνιές—νὰ στήσουν σὲ κάθε γωνιὰ ταμπούρια!
- ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ: Ἄλιμονο, πιότερο γυναῖκες ξέκοψαν κ' ἦρθαν πίσω.
- ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ (*Καθὼς σέρονται σὴν ἀλλόπορτα*): Τότε νὰ μποῦν ἐδῶ ἄγιε μου δέσποτα! Ἐδῶ ἔχουμε σιγουριά στὸ θάνατο! —φτάνει γιὰ ὅλους ἡ φοτιά! (*Φωνάζει ἔξω*): Ἔ, γυναῖκες περάστε στὰ Καψαλαῖικα. Ξένη ὀχιά δὲ θὰ προκάμει νὰ διαβεῖ τὸ κατώφλι μας. Ἐδῶ ὁ γογγυροζ, ὁ τιμημένος, ὁ καλύτερος θάνατος!
- ΦΩΝΕΣ (*Ἀπέξω*): Τρεχάτε στοῦ γέρο-Καψάλη!
- ΓΥΝΑΙΚΕΣ (*Ἀπέξω*): Ἔρχονται, κρυφτεῖτε! Σῶστε μας!
(*Ἔρχονται μέσα μερικὲς γυναῖκες, ἕνας χτυπημένος Ἀγωνιστὴς κι ἕνας ξαρμάτωτος ἄντρας*).
- Α' ΓΥΝΑΙΚΑ: Σῶστε μας!
- Β' ΓΥΝΑΙΚΑ: Σῶστε μας ἀδέρφια μας!
- Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἀφῆστε μας νὰ πεθάνουμε δῶ! (*Πέφτει στὰ γόνατα*).
- ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ: Βασανισμένα μου παιδιά.
(*Ἔρχονται ἀπ' τὸ δρόμο δυὸ Κορίτσια*).
- Α' ΚΟΡΙΤΣΙ: Ἔρχονται!
- Β' ΚΟΡΙΤΣΙ: Κλειστε τὶς πόρτες!
- ΚΑΨΑΛΗΣ: Κλειστες τὶς πόρτες! (*Οἱ ἄντρες τραβᾶν τὴν πόρτα νὰ τὴν κλείσουν. Ἀκούγεται ἀπέξω ἡ φωνὴ τῆς Βασιλικῆς κι ὁ χτύπος στὰ πορτόφυλλα μὲ τὴ γροθιά της*).
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Σταθεῖτε. Ἀνοῖχτε μου! Ἀνοῖχτε μου!
(*Τῆς κάνουν τόπο καὶ περνάει μέσα σὰν ἀγρίμι. Κλείνουν πάλι, βάζουν τὴ σιδερένια μπάρα. Οἱ φωνὲς στὸ δρόμο ξεμακραίνουν*).
- ΒΑΡΒΑΡΑΙΝΑ: Καὶ τοῦ λόγου σου γύρισε;
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Naί, κυρά μου—γύρισα.
- ΚΑΨΑΛΗΣ: Μὰ πῶς ἔγινε καὶ ξεκόψατε ἀπ' τοὺς ἄλλους;
- Α' ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἄχ νᾶξερές γέροντα!
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Ἄς εἶταν νὰ μὴ βλέπανε τὰ μάτια μας τέτιο κακό.
- Β' ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἡ Κόλαση ἔτσι θᾶναι.
- ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Ὡς ποῦ φτάσατε γυναῖκες; Πιάσατε τὸν κάμπο;
- Γ' ΓΥΝΑΙΚΑ: Τίποτα δὲν ξέρομε κι ὅλα τὰ νιώσαμε.
- ΒΑΣΙΛΙΚΗ: ἴσαμε τὸ δεύτερο χαντάκι μὲ κρυμένο τὸ φεγγάρι πῆγαμε καλὰ—ὑστερα ὁμως μπήκαμε ἄξαφνα κ' ἐμεῖς σ' ἕνα

σύγνεφο πὸν βρόνταγε κι ἄστραφτε.

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Τοῦτο τὸ σύγνεφο μᾶς ἔπνιγε καὶ δὲν μᾶς ἄφηνε.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Μῆτε κ' ἔμεις τ' ἀφήναμε. Ἄλλοι πέφτανε χτυπημένοι, ἄλλοι δὲν ἄντεχαν καὶ τοὺς πατάγαμε γιὰ νὰ περάσουμε μπροστά. Δὲν μποροῦσες νὰ σταθεῖς, νὰ στρίψεις, ν' ἀνασάνεις—τὸ κύμα σ' ἔσπρωχνε καὶ σοῦλεγε: Μπροστά. Χτυποῦσαν οἱ τρομπέτες, τὰ κανόνια, τὰ ταμπούρα κι αὐτὸ ἄκουγες μόνο: Μπροστά! Γύρω μας, πάνω μας, ὀλοῦθε, μπλέκανε τὰ σπαθιά, τὰ μπαϊράκια, τὰ ντουφεκία, τόσο πὸν δὲν ξεχώριζες ποιά εἶναι τὰ δικά σου, ποιά τὰ ξένα. Ὅλοι φωνάζανε: Μπροστά, μπροστά! Χάναμε τοὺς ἄντρες μας, τ' ἀδέρφια μας, τὰ παιδιά μας κι ὅσους ρωτούσαμε ἂν τοὺς εἶδαν, μᾶς ἀποκρένονταν: Μπροστά εἶναι, ὅλοι μπροστά εἶναι! Καὶ τρέχαμε. Τρέχαμε ρίχνοντας ὅτι μᾶς βάραινε—σκουτιά, φλοκάτες, μπόγους, τσάντες γιὰ νὰ βρεθῶμε πὸ γρήγορα μπροστά. Πηδούσαμε βάλτους καὶ ρεματιές, μᾶς κομματίαζαν τ' ἀγκάθια καὶ τὰ βόλια—κ' ἔμεις μπροστά. Καὶ μετὰ τὸ γόνατα—μπροστά. Καὶ σερνάμενοι μετὰ τὴν κοιλιὰ—μπροστά. Καὶ μετὰ τὴν ψυχὴ μας στὰ δόντια—μπροστά, μπροστά, μπροστά! (*Κόβεται λίγο ἀπὸ ἓνα λυγμό*): Ἔτσι προχωρούσαμε ὅταν φάνηκε πάλι τὸ φεγγάρι καὶ βλέπουμε ἀπὸ ξεροβά μας νὰ χυμᾶει ὀλάκαιρη καβαλαρία μετὰ γιαταγάνια. Δὲ νιώσαμε φόβο. Μόνο πὸν σταθήκαμε ὅσο παίρνεις μιὰν ἀνάσα, γιὰ νὰ προχωρήσουμε μετὰ καινούργια δύναμη. Καὶ τότε, δὲν ξέρω πῶς, ἀκούστηκε μιὰ φωνή: Πίσω! Γυρνᾶτε πίσω! Ὅλοι στὶς ντάπιες μας! Αὐτὸ εἶταν. Τίποτα δὲν μᾶς ἔκλεισε τὸ δρόμο καὶ μᾶς τὸν ἔκλεισε τούτη ἡ καταραμένη φωνή. Γιὰ πότε δίπλωσε τὸ κύμα καὶ ξεχύθηκε πὸ ἀφρισμένο πίσω, δὲν τὸ κατάλαβε κανένας...

(*Ἀκούγονται ντουφεκιές ἀνακατωμένες μ' ἓνα βοητὸ*).

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ: Μὰ ἐδῶ εἶταν χειρότερα, δίχως ἐλπίδα σωτηρίας.

Α΄ ΓΥΝΑΙΚΑ: Δὲν τὸ λογαριάσαμε κείνη τὴν ὥρα. Θέλαμε νὰ γυρίσουμε, τίποτ' ἄλλο.

ΚΑΨΑΛΗΣ: Τουλάχιστο οἱ καπεταναῖοι μετὰ τὰ παλληκάρια μας προχώρησαν;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ: Προχωροῦσαν ὡς τότε πὸν ξεκόψαμε. Εἶχαν πιαστῆ σὲ πόλεμο μετὰ τὰ νύχια καὶ τὰ μαχαίρια—δὲν πρόκαμαν νὰ μᾶς κρατίσουνε κοντά τους.

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Σωπάτε! (Ὅλοι ἀφονγκράζονται τὶς ντουφεκιές καὶ τὸ βοητὸ πὸν δυνάμωσαν ἀπέξω).

ΒΑΡΒΑΡΙΝΑ (*Τρέχει στὴ μάντρα καὶ κοιτάζει*): Ἔρχεται ὁ τύραννος. Αὐτὸς εἶναι τώρα. Νάτος! Ἔρχεται!

ΚΑΨΑΛΗΣ : Ἐμπῆτε στὸ σπίτι. (*Τραβιοῦνται δεξιὰ ὀπισθοχωρῶντας ἀνάστατοι*): Ἔλα Βαρβάραινα, ἔλα κ' ἐσὺ πᾶλλη-κίρι μου.

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Προκάνω ἐγὼ νᾶρθω, πηγαίνετε. Κι ἄμα δὲν προκάνω δὲ θὰ μ' ἀφήσει ἐμένα ἢ φωτιά νὰ πέσω στὰ χέρια τους—κανένα δὲ θ' ἀφήσει! Χὸ - χό!

ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ (*Στέκεται γιὰ λίγο μὲ τὸν Καψάλη σὲ μιὰ στάση προσευχῆς*): Θεέ μου δέξου μας στὸ Βασιλείό σου.

ΚΑΨΑΛΗΣ : Συχώρα μας Θεέ μου γιὰ ὅ,τι θὰ κάνουμε. (*Φεύγουν ἐνῶ οἱ γυναικες ἀπ' τὸ σπίτι ξαναλένε τὸ μοιρολόι τους*):

Ποιὸς εἶπε τὰ τραγοῦδια του
Ποιὸς χόρευε στ' ἀλώνια
Ποιὸς ζύμωσε γλυκὸ ψωμί
Ποιὸς γέρας' ἀπ' τὰ χρόνια;

Ἔχε γειὰ καυμένη κόσμη
κι ὄμορφη ζωή!

(*Οἱ φρονὲς κ' οἱ ντουφεκιὲς εἶναι ἀπέξω τώρα.
Ἡ αὐλόπορτα βροντᾷ ἀπὸ δυνατὰ χτυπήματα*).

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Χὸ - χό! Ἦρθανε κ' οἱ τρανοὶ μουσαφίραϊοι—καλῶς ἦρθαν! Πιᾶστε κρασί, κόφτε ψωμί καὶ στρώστε τὴν τιάβλα νὰ καθήσουμε ὅλοι γύρω. Καὶ βάλτε ἀκόμα δυὸ χρυσᾶ σκαμνιά νὰ κάτσουν, ἀπ' τὴ μὴν ἄκρη ὁ Χριστὸς κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Μωάμεθ. Ὅλοι μὴν ἀγκαλιὰ θᾶμμαστε τώρα γιὰτι ποτέ του δὲν τελειώνει αὐτὸ τὸ πανηγύρι—(*Σταματᾷει δυὸ - τρεῖς συιγμὲς καθὼς βλέπει τὸν πρῶτο Τοῦρκο νὰ σαλπάρει πάνω στὴ μάντρα χαμογελώντας μ' ἓνα μαχαίρι στὰ δόντια—καὶ συνεχίζει θριαμβευτικά*): Λευτεριά ἢ θά-νατος!

Μιὰ δυνατὴ κατάσπρη λάμψη γεμίζει ἀπὸ δεξιὰ τὴ σκηνὴ κι ὅλο τὸ θέατρο. Τραντάζεται συνθέμελα ἡ γῆς ἀπ' τὸ μπουμπουνητό. Τὸ Παλληκάρι κουλουριάζεται καὶ κολλάει πάνω στὸ χῶμα. Ὁ Τοῦρκος γέρνει ἀνάσκελα μὲ μιὰ κραυγὴ, σὰ χτυπημένος.

Σ Κ Η Ν Η Ι'

Ξημέρωμα, σὲ μιὰ πλαγιά τῆς Βαράσοβας.
Σκληρὸ βουνό. Ἀπότομα βράχια, νεροσουριμὲς καὶ ξε-
ραῖλα. Κάτω δεξιὰ εἶναι ὁ κάμπος τοῦ Μεσολογγίου.

Οἱ ντουφεκιᾶς ἔχουν ἀραιώσει. Μένει ἄδεια ἡ
σκηνὴ γιὰ μερικὲς στιγμές. Ἀκούγονται ποδοβολητά,
πέτρες ποῦ κατακυλᾶν, ἀνάσες κυνηγημένων.

Μπαίνουν δυὸ Ἀγωνιστὲς κ' ἓνα Πλληκάρι κρα-
τώντας τὸ μπαϊράκι του. Τὰ ροῦχα τους κουρελιασμέ-
να ὄλο αἵματα καὶ τὰ πρόσωπά τους μὲ καπνιά, γε-
μάτα λάσπη κ' ἰδρωτὰ. Τρέχουν μὲ λυγισμένα γόνα-
τα καὶ πέφτουν μπρούμυτα λὲς κ' ἐδῶ τοὺς ἄφησε
ἡ τελευταία τους δύναμη. Ὡστόσο γυροῦν ἀμέσως
ἀνάσκελα καὶ βλέπουν πίσω τους. Βογγᾶνε ἀπ' τὴν
ἀγωνία, σκούζουν σὰν τρελλοί.

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Φτάσαμε ἀδέρφια !

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Τὸ βουνό μας, ἐδῶ εἶναι τὸ βουνό μας !

Α' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Μάνα μου !

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Φτάσαμε—φτάσαμε...

(Μπαίνουν κ' εἶναι στὴν ἴδια κατάσταση ὁ Τζαβέλας, τὸ
Β' Πλληκάρι του χτυπημένο ποῦ ὄλο πέφτει καὶ σηκώνε-
ται κι ἀκολουθεῖ ὁ Κασομούλης—αὐτὸς δείχνει ν' ἀντέχει
κάπως καλύτερα).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἀνεβήκανε καὶ δαῦτοι στὴ Βαράσοβα, ποῦ νὰ
πᾶμε πιά, ποῦ νὰ πᾶμε !

(Παραπατάει καὶ γατζώνεται ἐξουθενωμένος ἀπόνα βράχο.
Βαριανασαίνει. Τὸ Β' Πλληκάρι σωριάζεται χάμω).

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Ταμπουρωθεῖτε.

Β' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Ὁχι ἄλλο !

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Φτάσαμε—ὄχι ἄλλο !

Α' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Μάνα μου—ὄχι ἄλλο !

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ἄς σταθοῦμε λίγο ἐδῶ.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ (Στέκεται πίσω ἀπ' τὸ βράχο γονατιστός, μὲ
τὸ ντουφεκι ετοιμο νὰ ρίξει) : Εἴπαμε καπετάνιο νὰ συ-

ναχτοῦμε ὅλοι στὴ Ντερβέκιστα γιὰ μεγαλύτερη σιγουριά.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Στὴ Ντερβέκιστα—στὴ Ντερβέκιστα... Οἱ ρουφιάνοι! Ἄργήσανε νὰ μᾶς δώσουν κι ἀπὸ κεῖθε τὴ βοήθεια τοῦ περμέναμε.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Ναί, ἅμα κινήθηκαν τὸ μεγάλο κακὸ εἶχε γίνει. (Τοὺς κόβει ἓνα ἄγριο ξεφωνητό): Ἄδέρφια ταμπουροῦ θεῖτε! (Κανένας δὲ σαλεύει, ὅλοι βογγᾶνε ἀποκαμωμένοι): Δὲν ἀκοῦτε; Τραβήξου λίγο καπτὰν Τζαβέλα, θὰ σὲ χτυπήσουν... (Πάει νὰ τὸν φέρει πίσω ἀπ' τὸ βράχο).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Δὲν ἔχω βόλια, τσακίστηκε τὸ μαχαίρι μου...

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Καλά, ἔμπα ἔδω πίσω καὶ θὰ σοῦ δώσω ἐγὼ βόλια νὰ ρίξεις. Πιάστε μετερίζι ἔσεῖς οἱ ἄλλοι!

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Φτάσαμε πιά.

Β' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Οἱ δικοί μας θάναι.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Οἱ δικοί μας!

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Δὲν τὸ ξέρουμε. Πολλοὶ Ἀρβανίτες βάλανε τὰ ροῦχα τῶν σκοτωμένων κι ἀνακατόθηκαν ἀνάμεσά μας. Νάχετε τὸ νοῦ σας γιατί καθὼς ἀνέβαινα τσάκωσα δυὸ νὰ μᾶς χτυπάνε ἀπ' τὰ μπρός.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Τὸ κάμαγε κι' αὐτὸ μοιρέ; Ντύθηκαν τὰ σκυλιὰ μὲ τὰ ροῦχα μας; Τώρα στὸ διάβολο θὰ πᾶμε! Τέλειωσε! Αὐτὸ εἶταν. Θὰ μᾶς ρουφήξει ὅλους ἢ Κόλαση—μονάχοι θὰ σκοτωνόμαστε. Ὁ ἓνας θὰ σκοτώνει τὸν ἄλλο! Φίλοι κι' ἐχτροὶ γίναμε τὸ ἴδιο! Αἶμα! Σμίγει τὸ αἶμα ὀλοῦθε! Βλέπεις Ρωμοὺς πιά; Βλέπεις Τούρκους; Βλέπεις Ἀρβανίτες; Τίποτα δὲ βλέπεις. Μονάχα αἶμα! Θέ μου! Γιατί μέσα σὲ τόσο αἶμα νὰ γεννιέται ἢ λευτεριά; Γιατί; Ἐγὼ ἀπόκαμα—φτάνει!

(Γέρνει σκούζοντας στὴ γῆς, μὲ τὸ κεφάλι).

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Καπετάνιο μου—

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Πάει θὰ πεθάνουμε Κασομούλη... Κανένας δὲ θ' ἀντέξει. (Ἀκούγεται πιδ κοντὰ μιὰ βοαχνασμένη φωνή).

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Σιγά. (Φυλάγεται).

ΤΖΑΒΕΛΑΣ Φύγε κι ἄσε μας. Ἦρθε τὸ τέλος. Φύγε ὅσο ἔχεις καιρό.

(Σιωπή. Ἀκούγονται οἱ ντουφεκιές σὰν ἀντίλαλος. Ὁ Κασομούλης στέκει ἔτοιμος νὰ ρίξει. Τὰ Παλληκάρια κ' οἱ Ἀγωνιστὲς κάθονται σὰ νὰ περιμένουν τὸ θάνατο).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (Ἀπὸ μέσα, πνιγμένα): Ἄδέρφια... Ἄδέρφια...

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Ποιὸς εἶναι;

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Για σόπι.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (Πιό κοντά) : Ἄδέρφια !

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ (Ξαφνιασμένος) : Ὁ Καπτάν Νότης !

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Σηκώνοντας τὸ κεφάλι του) : Ὁ Καπτάν Νότης ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἄδέρφια !

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Ναι, αὐτὸς εἶναι...

ΤΖΑΒΕΛΑΣ Κοίτα ! Σώθηκε ὁ καπτάν Νότης κ' ἔφτασε ἴσαμε δῶ πάνω ! (Τινάζεται μὲ δάκρυα) : Ἄ, καλέ μας γέρο καὶ πατέρα μας, νὰ σοῦ μοιάζουμε στὴν καρδιά καὶ στὸ κουράγιο ! (Στοὺς πεσμένους) : Ἄδέρφια, ἔρχεται ὁ καπτάν Νότης. Σηκωθείτε ! (Αὐτοὶ ἀνασηκώνονται σάμπως νὰ τοὺς στέριωσε κάποια ξαφνικὴ δύναμη. Ἐρχεται ὁ Μπότσαρης μὲ σφιγμένα δόντια).

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Κόπιασε καπτάν Μπότσαρη. Ἄντέχεις βλέπω...

Α' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Ἦρθε ὁ καπετάνιος μας...

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Βάσταξε πιότερο ἀπὸ μᾶς !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Τ' ὀρκίστηκα καὶ πεθαμένος νὰ φτάσω στὴ Βαράσοβα !

ΤΖΑΒΕΛΑΣ (Ὁρμαίει καὶ τὸν ἀγκαλιάζει) : Συγῶρα με γέροντα !

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Τί ἔκαμες ὀρὲ Κίτσο γιὰ νὰ σὲ συχωρέσω ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Τίποτα, συγῶρα με σύ...

(Ἀγκαλιάζει τὸν Μπότσαρη καὶ ὁ Κασομούλης καθὼς τὸν περιστοιχίζουν οἱ Ἀγωνιστὲς καὶ τὰ Παλληκάρια).

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Χτυπήθηκες πουνθενά ;

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Καλὰ εἶμαι. Ὁ καπτάν Νικόλας τί ἔγινε ;

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Ἔμεινε πίσω, στὸν κάμπο...

Α' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Γεῖρε καπετάνιο νὰ ξαποστάσεις μιὰ στάλα.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Δὲ θέλω νὰ ξαποστάσω. Μέσα στὴ γῆς θὰ ξαποστάσω ἐγώ. Ποῦ εἶναι τ' ἄλλο μας ἀσκέρι ; Ἐμεῖς ἀπομείναμε μόνο ; Οἱ ἄλλοι ἀφανιστήκανε ;

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Οἱ πιότεροι. Λίγοι ποὺ γλύτωσαν κόψανε μὲς ἀπ' τὸ φαράγγι καὶ προχωρᾶνε γιὰ τὴ Ντερβέκιστα. (Παύση).

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Βαστάει ὅμως τὸ Μεσολόγγι. (Στρέφει πίσω) : Τηρῶτε το. Πολεμáει ἀκόμα...

(Γυρίζουν ὄλοι πρὸς τὰ ἐκεῖ).

Α' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Δὲν ἔπεσε.

Β' ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ : Ξημερώνει...

Β' ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ : Μιὰ φλόγα εἶναι πιὰ.

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ : Μιὰ φλόγα πάνω ἀπ' τὸν κόμπο καὶ τὴ θάλασσα.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Πάνω ἀπ' τὰ βουνὰ καὶ τὸν ἥλιο.

ΤΖΑΒΕΛΑΣ : Σήμερα, τὸ Μεσολόγγι φωτίζει τὸν κόσμο. Προχωροῦμε ! Ἄντε, ἀδέρφια ! Προχωροῦμε !

Ἀκούγεται ἀπὸ μακριὰ νὰ παίξει ἓνα κλαρίνο. Ὁ Τζαβέλας ἄπλώνει τὰ χέρια σὰ ν' ἀγκαλιάζει τοὺς πολεμιστὲς καὶ αὐτοὶ γυροῦνε καὶ βαδίζουν περὶφρανα κατὰ τὸν ἀνέμοιο.

ΑΥΛΑΙΑ

Τ Ε Λ Ο Σ

Αὐγούστος 1955

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Η

Ἄν καὶ καταβλήθηκε ἡ φροντίδα νὰ κρατηθεῖ μιὰ ἱστορικὴ ἀκρίβεια στὰ γεγονότα καὶ στὰ πρόσωπα, οἱ δραματουργικὲς ἀνάγκες ὑποχρέωσαν νὰ γίνουν ὀρισμένες ἀλλαγές, χρονικὲς μεταφορές, συμπληρώματα, προσθήκες καὶ ἀκόμη, ἐλεύθερη χρησιμοποίηση τοῦ πρώτου ὑλικοῦ, Ὁ Τσόγκας καὶ ὁ Ράγκος π.χ. ἔφυγαν ἀρκετὰ πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Κλείσοβας κρατώντας τὰ προσχήματα, ὥστόσο εἶχαν σκοπὸ νὰ τὸ σκάσουν καὶ νὰ μὴν ξαναγυρίσουν στὸ Μεσολόγγι. Ἐπίσης, ὁ Μπουχιώτης, εἶναι ὁλότελα φανταστικός, ἀντιπροσωπεύει ὁμῶς μιὰ τάση ποῦ ἔπαιξε τὸ ρόλο τῆς στῆν πολιορκημένη πολιτεία. Κ' ἐδῶ ἡ Βασιλικὴ παρουσιάζεται μὲ τέτιον τρόπο ποῦ νὰ βοηθήσῃ στὴ συγκρότηση καὶ στῆν πυκνότητα τοῦ δράματος, ἐνῶ γιὰ τὸν ἴδιον λόγο, παραλήφθησαν ἀξιοσημεῖωτα ἱστορικὰ πρόσωπα σὰν τὸν Θανάση Ραζηκότσινα, τὸν Ἰωάννη Παπαδιαμαντόπουλο κ. ἄ. Τέλος, στὸ θεατρικὸ κείμενο, χρησιμοποιοῦνται μερικοὶ στίχοι ἀπ' τοὺς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους» τοῦ Σολωμοῦ. Ἡ γενικὴ προσπάθεια εἶταν νὰ διατηρηθεῖ ὅσο γινόταν αὐθεντικότερα ἡ ὁμαδικὴ ἔξαρση γιὰ τὴ λευτεριά ποῦ δύσκολα βρῖσκει τὸ ταίρι τῆς στῆν ἱστορία—ὄχι μόνο τὴ δική μας—καθὼς ἔλαμψε στὸν ἀθάνατο ἀγῶνα τοῦ πολιορκημένου Μεσολογγιοῦ, ἐδῶ κ' ἑκατὸν τριάντα χρόνια.

